

Madyu

Jisas Kraiss Manö Aij u Madyu kalik kliñ rika

*Ebrahim rikö rik dam dapil gilö Jisas Kraiss nip
yag daula*

(Luk 3:23-38)

¹ Jisas Kraiss nap nihi itan nipe gau riklö rik amil apil göm nip yag daula rö hagnig gabin. Bi kub Ebrahim rikö rik damöm, kin Depid nip yag daula. Depid nipe rikö rik damöm, Jisas Kraiss nip yag daula. *

² Anig gila:

Ebrahim Aisak nip yag daua.

Aisak Jekop nip yag daua.

Jekop nipe pen, Juda nip riköm, nimam hain magö u agip yag daua.

³ Juda nipe nibi Dema aip midöm, Peres aip Sera aip kalip yag daua.

Peres, Hesron nip yag daua.

Hesron, Ram nip yag daua. *

⁴ Ram, Aminadap nip yag daua.

Aminadap, Nason nip yag daua.

Nason, Salmon nip yag daua.

⁵ Salmon, Boas nip yag daua. Boas nime nipe u Rehap.

Boas, Obed nip yag daua. Obed, nime nipe u Rud.

* **1:1:** 1Kr 17:11; Jen 22:18 * **1:3:** Jen 38:29-30

Obed, Jesi n̄p yag daua.

⁶ Jesi, kin Depid n̄p yag daua.

Depid, Solomon n̄p yag daua.

Solomon n̄me n̄pe u, nöd b̄i ne Yuraia n̄p udö
umö, hainö Depid n̄p udöm me, Solomon n̄p
yag daua. *

⁷ Solomon, Riaboam n̄p yag daua.

Riaboam, Abaija n̄p yag daua.

Abaija, Esa n̄p yag daua.

⁸ Esa, Jihosapad n̄p yag daua.

Jihosapad, Joram n̄p yag daua.

Joram, Asaia n̄p yag daua.

⁹ Asaia, Jodam n̄p yag daua.

Jodam, Ehas n̄p yag daua.

Ehas, Hesekaia n̄p yag daua.

¹⁰ Hesekaia, Manasa n̄p yag daua.

Manasa, Emos n̄p yag daua.

Emos, Josaia n̄p yag daua.

¹¹ Josaia, Jekonaia n̄p yag dapöm, n̄mam
r̄imnap yag daua. Ñ̄n an̄bu, daun kub
Babilon n̄bi b̄i apöm, Isrel n̄bi b̄i kal̄p naḡi
l̄i dam Babilon ud arla. *

¹² Ud areila, Jekonaia an̄b gau m̄döm, Sialdiel
n̄p yag daua.

Isrel n̄bi b̄i kale Babilon arö göm ram m̄nön̄
Juda ado ḡi arla u, Sialdiel, Serababel n̄p yag
daua. *

¹³ Serababel, Abaiad n̄p yag daua.

Abaiad, Eliakim n̄p yag daua.

Eliakim, Eso n̄p yag daua.

* **1:6:** 2Sa 12:24 * **1:11:** 2Ki 24:14-15; 2Kr 36:10; Jer 27:20

* **1:12:** Esr 3:2

14 Eso, Sedok n̄p yag daua.

Sedok, Ekim n̄p yag daua.

Ekim, Elaiad n̄p yag daua.

15 Elaiad, Eliesa n̄p yag daua.

Eliesa, Madan n̄p yag daua.

Madan, Jekop n̄p yag daua.

16 Jekop, Josep n̄p yag daua.

Josep me, n̄bi Maria n̄p ñeila. Maria n̄pe Jisas n̄p yag daua. Jisas n̄p Kraiss a ḡm̄dal.

17 An̄b u me, bac hon Ebrahim n̄pe r̄k̄ö r̄kl̄ö r̄k̄ dam dap̄l ḡm̄ unbö s̄duŋ böŋ daŋ ara u, hainö bac kiŋ Depid n̄p yag daua. Yag daulö, Depid n̄pe pen r̄k̄ö r̄kl̄ö r̄k̄ dam dap̄l ḡm̄ u rö nöŋ s̄duŋ böŋ daŋ areia, hainö Babilon b̄ ke gau n̄bö apöm kalip nagi li dam ram m̄n̄öŋ kale u ud arla. Ud areila, hainö pen kauyaŋ r̄k̄ dam dap̄l ḡm̄ unbö s̄duŋ böŋ daŋ ara u, hainö Kraiss n̄p yag daua.

Maria Jisas n̄p yag daua

(Luk 2:1-7)

18 Jisas Kraiss n̄p yag daua manö u hagn̄g gabin. Jisas n̄me Maria, Josep n̄p ñeila, n̄pe aip ajmil wasö, kale n̄ŋla Maria ñi mudun m̄deia. Ana U† n̄pe u ke gö, ñi mudun an̄bu m̄deia.

* 19 Pen nugmul n̄pe Josep b̄ aij u me, manö kub hagaga; gasi u nöŋ n̄ŋöm haga, “Ñi mudun m̄döp an̄bu, n̄bi b̄ gau hag ñinabin, n̄p nable ḡnab. An̄b u, agamij hag yu+n,” a ga. 20 Josep an̄g n̄ŋa u pen, s̄bön yaŋ uhön n̄ŋa, Bi Kub ejöl n̄pe ap n̄p haga, “Josep, Depid ñi n̄pe! ‘N̄bi an̄bu, nihön ḡn̄g udnam?’ a ḡm̄ön, gasi u

* 1:18: Luk 1:27,35

nıŋagmön; haŋöwaŋö udmön. Nıŋ mudun mıdöp u, Ana Uŋ u nöp gö mıdöp. ²¹ Hainö nıŋ u rık dauö nıpe kub göm, nıbi bı nıpe gau nan si nan naij gıpal prı u kık gı yunab u me, hib nıpe Jisas a gımön,” a ga. * ²² Anıg ga anıbu, Bı Kub nıpe bı manö nıpe hagep bı ap nıp hag nıa nıŋöm nıpe pen anıg gınab a göm haga. ²³ Nıpe haga, “Nıbi praj bı ap aip ajöm wasö, nıŋ mudun mıdöm, nıŋ ap yag daueinab, hib nıpe u Emanyuel a gınaböl,” a ga.

Emanyuel manö iŋ u, God hon aip mıdöp. *

²⁴ Pen Josep uhön hanöm uraköm, Bı Kub ejol nıpe manö haga u udöm, nıbi Maria nıp udnam, a göm nıŋa. ²⁵ Nöd Josep Maria aip ajmil wasö, Maria nıŋ u yag dauö, Josep nıŋ anıbu hib nıpe Jisas a göm me, Maria nıp böŋ nöp uda. *

2

Bı gası kıd hiık nıŋeb gau apöm Jisas nıp nıŋla

¹ Pen Herod Judia Propins kiŋ mıdmıdöp nıŋ u, Maria Jisas nıp yag daua Bedlehem daun, ram mınöŋ Judia aŋ au. Yag dauö, bı gapı kıd hiık nıŋeb gau, sıdö auab lau nıbö Jerusalem apöm, nıbi bı gau hag nıŋöm hagla, ² “Juda nıbi bı, Kiŋ hon, a gıpim u nıp yag daubal! Mıŋi lıbal mıdöp gaiŋ Hon ram mınöŋ hon sıdö auab lau nıbö gau mıdun nıŋbun gapı u waielöp; nıŋun me, hib nıpe hagno adö araŋ a gun aubun,” a gıla. * ³ Anıg hageila, kiŋ Herod manö anıbu nıŋöm, nıbi bı gai i kale nıŋ anıbu nıp gası nıŋöm yıp

* **1:21:** Luk 1:31; 2:21 * **1:23:** Ais 7:14 * **1:25:** Luk 2:21

* **2:2:** Nab 24:17

nɪŋagöl rö löp, a göm, gasɪ iru nɪŋa. Jerusalem nɪbi bɪ gau magõŋhalö u rö nöp gasɪ iru nɪŋla. ⁴ Pen kinj Herod, God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau abe, God lo manö hag ñeb bɪ gau abe, kalɪp wɪñ alö aueila haga, “God manö hagep bɪ gau Kraiss nɪp yag daunaböl ram mɪnõŋ gai, a gɪla?” ö ga. ⁵ Anɪg hageia hagla, “Bɪ God manö hagep ap, hadame nöp manö kalɪ kɪñ rɪkõm haga rö, nɪp yag daunaböl Bedlehem daun, ram mɪnõŋ Judia anj au. God manö hagep bɪ anɪbu God Manö kalɪ kɪñ rɪkõm haga,

⁶ ‘Ram mɪnõŋ Judia anj gau
 ram mɪnõŋ ke ke iru mɪdöp u me,
 ram mɪnõŋ Bedlehem nɪŋö pro rö lɪnab u
 pen Bɪ Kub u ram mɪnõŋ anɪbu nɪbö apõm,
 nɪbi bɪ yad Isrel nɪbi bɪ kalɪp abad mɪdeinab.
 Anɪg gɪnab rö, Bedlehem hib kub mɪdeinab,
 a ga,” a gɪla. *

⁷ Anɪg hageila, kinj Herod nɪŋõm, am bɪ gasɪ kɪd hi:k nɪŋeb gau kalɪp agamɪj wɪñ alö aueila haga, “Magö mai rö gapɪ anɪbu waiela?” ö ga. ⁸ Hageia, nɪp manö anɪbu hag ñeila, kalɪp Bedlehem hag yuõm pir alõm haga, “Kale am ñɪ anɪbu ulhai nɪŋ aij gɪmim, ado gɪ apim yɪp hagpe, yad abe amem hib nɪpe hagnö adö aran,” a ga.

⁹ Kinj Herod anɪg hagö, kale hadlö nɪŋöl gɪ, gapɪ kale sɪdö auab lau nɪŋla u nöd nöd gö nɪŋöl gɪ, kale hain gɪla. Gapɪ u am am, ñɪŋan u ram mɪdeia anj au gɪlanj nöp pɪdõŋ ga. ¹⁰ Anɪg gö kale nɪŋlö, aij a gö nɪŋöl gɪ, ¹¹ ram raul mɪgan yan amõm nɪŋla, ñɪŋan u nɪme Maria aip mɪdailö. Kale am kugom

* 2:6: Mai 5:2; Jon 7:42

yimöm, ñiñan u hib haglö adö areia niñöm, wadî kale gau anja löm, niþ nan aij rîmnap ñiñla. Gol rîmnap, pauda hañiñ aij auep rîmnap, wel hañiñ aij auep rîmnap ñiñla. *

¹² Pen kale siþön an yan hanöm uhön niñla, God haga, “Ado gi Herod midöp u aragmim!” a ga. Anib u, haga rö niñöm, adan milö ap aramöm, ram kale ado gi arla.

Josep Maria amil mihau ud piñiñ gi ram minöñ Ijip ara

¹³ Pen bi gasi kid hiik niñeb gau kale anig göl arla niñöl gi, Josep uhön niña, ejol ap apöm niþ haga, “Herod ñiñan u al pak linam a göm, ulhai niñniñ gab. Anib u, ñiñan amil mihau yinid ul gi, piñiñ gi ram minöñ Ijip armön. Aumön a geinam nöþ, kauyan ado gi aumön,” a ga.

¹⁴ Hagö, Josep siþön an yan nöþ uraköm, ñiñan amil mihau ul gi ram minöñ Ijip ara.

¹⁵ Ul gi ara anibu, Bi Kub niþe bi manö niþe hagep ap niþ hag ña niñöm niþe pen kalî kliñ riköm haga, “Ñi yad u Ijip niþö wiñ alnö auöp,” a ga.

Pen Josep amilap am Ijip nöþ midlö, Herod umaia me, hainö kauyan ado gi aula. *

¹⁶ Pen Herod niþe niña, bi gasi kid hiik niñeb gau, niþe haga rö gageila, niþ mulu kal yabiñ lugö haga, “Yip gipal anibu, ñiñan bi kub midniñ gab u yad aigö gi gem niþ al pak linam?” a göm niña. Pen niþe gasi ap niñöm haga, “Bi gasi kid hiik niñeb gau kalip gapî u waiela ñin u, yip hag aij

* **2:11:** Sam 72:10-15; Ais 60:6 * **2:15:** Hos 11:1

göm arla. Anıbu u yad nıñbin, Bedlehem sölä au ñıñıñ yag daulö, mı mıñhöp lugöp gau abe, ñıñıñ hainö yag daubal gau abe, al pak lınaböl u, ñı anıbu abe al pak lınaböl,” a ga. Anıg hagöm me, bı nıpe rımnap hag yuö amöm, ñıñıñ Bedlehem sölä au mıdeıla magöñhalö al pak lı hakla.

¹⁷ Bedlehem ñıñıñ al pak lıla anıbu, bı God manö hagep Jeremaia gınab a göm kalı kılın rıka rö nöp gıla. Jeremaia manö anıbu kalı kılın rıköm haga,

¹⁸ “Rama daun au mög gö,

manö hauł kub göm, mıñtöñ kub gınaböl.

Nıbi Resel rıkö, rıklö rık amıl apıl gınab gau,

mög gö mıñtöñ gınaböl.

Ñı kale um hakla nıñöm

nıbi bı rımnap kalıp hag udöl rö lagnab,” a ga. *

Josep Maria amıl mıñhau aıp kauyanı ado gı arla

¹⁹ Pen hainö bı kub Herod umö, Josep Ijip gau mıdöm hanöm uhön nıñı, Bı Kub ejöl nıpe ap apöm nıp haga, ²⁰ “Bı ñıñıñ al pak lınıg geıla gau hadö umbal u me, nabin amıl mıñhau kalıp uł gı, ado gı ram mıñnöñ Isrel armön,” a ga.

²¹ Hagö, Josep ñıñıñ amıl mıñhau uł gı, ado gı Isrel ara. ²² Pen amjakö, manö ap hagla, “Herod umö, ñı nıpe Akeleas Judia Propins nıbi bı kalıp abad mıdöp,” a gıla. Hageıla, Josep nıpe Akeleas mıdöp ram mıñnöñ anıbu nıñhön gınıg arnam a göm, pıñıñ ga u pen, hanöm uhön nıñı God nıp haga, “Ram mıñnöñ Judia ado gı aragmön, ne ram

* **2:18:** Jer 31:15; Jen 35:19

m+nöŋ Galili armön,” a ga. ²³ Hagö, Josep ñiŋaŋ am+i l mihau kalip uŋ g+i Nasared daun aramöm midm+dal. Arla an+bu, b+i God manö hagep gau an+g g+nab a göm kal+i kliñ r+ka rö nöp ga. Kale kal+i kliñ r+köm hagep, “N+i b+i Nasared n+bö ap, a g+naböl,” a g+la. *

3

Jon B+i Ñ+g Pak Ñeb u God manö hag ñ+i m+döp (Mak 1:1-8; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)

¹ Nasared m+deila ñ+n aŋ an+bu, Jon b+i ñ+g pak ñeb u apöm, ram m+nöŋ Judia aŋ au, ram m+nöŋ n+bi b+i iru midagm+dal, ram m+nöŋ kabö nöp midm+döp aŋ gau m+dö n+iŋöl g+i, n+bi b+i gau aulö, n+iŋe kalip manö hag ñ+i m+döp. ² Kalip hag ñöm hagem+döp, “Söl m+döp, God n+bi b+i udöm abad m+deinab. An+bu u, nan si nan naij g+i pim u, n+iŋön g+n+g an+g g+i pun a g+i mim, arö g+i mim,” a g+i m+döp.

* ³ Jon kalip manö hag ñ+i m+döp an+bu, b+i God manö hagep Aisaia hadame nöp g+nab a göm, kal+i kliñ r+ka rö nöp ga. Aisaia manö an+bu kal+i kliñ r+köm hagep,

“B+i ap, ram m+nöŋ n+bi b+i iru midagpal,
ram m+nöŋ kabö nöp m+döp aŋ au am
m+döm,

w+iñ alöm hagnab, ‘B+i Kub u auab!

Adan s+i r u g+i laŋ g+i yaŋ g+i m+dain+i m gau,
dum goŋ p+i tu g+i m+dain+i m gau,

b+i n+g ral aij g+i m+daimim,’ a g+nab,” a ga. *

* **2:23:** Luk 2:39; Ais 11:1; 53:2; Jon 1:45 * **3:2:** Mad 4:17; 1:15

* **3:3:** Ais 40:3

4 Pen Jon wałij nıpe u, kaj kamel uŋ udöm gıla wałij ap yımöm, kaj kau hañ dip nagı an u piğ limıdöp. Nan ñıneb nıpe u, jon habladıŋ u abe, bom ñıg u abe ñıŋmıdöp. * 5 Ñın anıbu, Jerusalem nıbi bı mıdeila gau abe, nıbi bı ram mınöŋ Judia yöp anıb gau mıdeila gau abe, ñıg Jodan söl gau nıbi bı mıdeila gau abe, kale magöŋhalö Jon mıdeia au arla. 6 Jon mıdeia au amöm, nan si nan naij gıla gau waiö hag payık pe gılö nıŋöl gi, Jon kalıp ñıg Jodan an au ñıg pak ñımıdöp.

7 Pen bı Perisi gau abe, bı Sadyusi gau abe iru nöp, Jon hanıp ñıg pak ñıŋ a göm aueila, Jon kalıp sılık hag göm haga, “Kale haino ñı pai gai i! Gası nıhön nıŋmim piñıŋ gi aubimŋ ‘Ñıg pakno, God nıbi bı ke nıbö gau kalıp hag gınab ñın u, hanıp hag gagnab,’ a gımim, piñıŋ gi aubim aka? * 8 Kale ñıg paknıg gınabim u, nan si nan naij gıpim u, nıhön gınıg anıg gıpun, a gımim, arö gımim, mıd aij gımim. Anıg geinabim me, nıbi bı nıŋnaböl, kale nan si nan naij gımıdim u hadö arö gıpim. 9 Pen kale gası ap nıŋmim, ‘Hon bac ıtaŋ Ebrahim ñı pai nıpe mıdpun nıŋöm God hanıp nan naij ap gagnab,’ a gımim, gası u nıŋağmim. Ebrahim ñı pai nıpe mıdpun a gıpim u nan yıharıŋ! God kabö gai i udöm, Ebrahim ñı pai nıpe gau gi linıg göm, gi lıböp! Anıb u, ‘Bı aij Ebrahim rıköm rık amıl apıl göm hon ke rık dap lıbal,’ a gıpim u, manö u rö hagagmim. *

10 “Nıŋ aij gımim! God mab u ıf halö rıb junıg,

* 3:4: 2Ki 1:8 * 3:7: Mad 12:34; 23:33 * 3:9: Jon 8:33,39; Ro 4:12

ru u mab il yaŋ kið gi miðöp. Mab ap magö ñiñeb aij ri+mnab pi+agnab u, ri+ b gi dö gi ud mab inab yaŋ yunab. * ¹¹ Kale nan si nan naij gi+pim u, ni+hön gi+nig ani+g gi+pun a gi+mim, arö gi+mim me, yad kalöp ñi+g nö+g pak ñi+nabin. Pen bi yi+p hain aunab u, ni+pe yad rö wasö; ni+pe bi kub yabi+l, yad bi pro. Yad ni+p ni+ñnö nable gi+nab. Ma hañ ni+pe ud ajeinam rö lagöp. Yad kalöp ñi+g nö+g pak ñabin, pen bi ani+bu ni+pe apöm, kalöp Ana U† u pak ñöm, mab mi+taŋ pak ñöm gi+nab. *

¹² “Ni+pe wid magö po gö, ri+k dap pakpal rö u gi+nig gab. Wid magö ñi+ñeb gau ke löm, wid cög naböŋ naböŋ gau ke li+nab. Ani+g göm, wid magö ñi+ñeb ni+pe gau dam ram raul mi+gan au li+nab; pen naböŋ naböŋ gau dam mab pör inmi+ðöp u launab,” a ga.

Jon Jisas ni+p ñi+g pak ña
(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)

¹³ Ni+n ani+bu, Jisas ni+pe, Jon yi+p ñi+g pak ñaŋ, a göm, ram mi+nöŋ Galili arö göm, ñi+g Jodan aramöm, ¹⁴ Jon ni+p haga, “Yi+p ñi+g pak ñi+,” a ga. Hageia, Jon haga, “Ne nö+g me yi+p ñi+g pak ñi+bnab. Pen yad aige gem nö+g ñi+g pak ñi+nab?” ö ga.

¹⁵ Hageia, Jisas haga, “Ne hagabön u arö gi+mön, yad hagabin rö nö+g gul me, God hagöp hagöp rö nö+g gi+nabul,” a ga. Hageia Jon, “Ni+ñö hagpan,” a göm, Jisas ni+p ñi+g pak ña.

¹⁶ Ni+p ñi+g pak ñö ni+ñöl gi+, Jisas ñi+g go+l au laŋ apöm ni+ña, kumi kabö adö laŋ mi+gan pi+ral hi+kö, God Ana u yaur dapo rö u gi ni+p aua. * ¹⁷ Ani+g

* **3:10:** Mad 7:19; Luk 13:6-9 * **3:11:** Jon 1:26-27,33; Ap 1:5

* **3:16:** Jon 1:32

göm auö niṅöl gi, manö ap kumi kabö adö laṅ niḅö apöm haga, “Ñi aij anibi, ñi midmagö yad yabiḷ. Yad niḅ niṅnö, yiḅ aij yabiḷ göp,” a ga. *

4

Seden, Jisas niḅ gasi ñinö nan si nan naij ginim a göm niṅa

(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

¹ Ñin anibu God Ana u, Seden niḅi bi gau kalip pör gimidöp rö, Jisas niḅ u rö nöḅ ginim a göm, Jisas niḅ uḷ gi, ram minöṅ niḅi bi midagmidal, ram minöṅ kabö nöḅ midöp aṅ gau ud arö, Seden niḅe Jisas nan si nan naij rimnap ginim aka göm ga. *

² Jisas ram minöṅ nöḅ aṅ anib gau nan ñiṅöm wasö, ñin unbö ñin juöl miḅöp (40) mailö abe siḅön abe yiḅariṅ nöḅ mideia. Anig göm yiḅariṅ nöḅ midö, niḅ kiyo kub yabiḷ u gö, *

³ Seden Jisas niḅ gasi ñinö, naij ginim a göm apöm, Jisas niḅ haga, “Yad God Ñi niḅe midpin a gipan u, kabö gai i hagö, bred rö laṅ,” a ga.

⁴ Hageia, Jisas pen haga, “God Manö u kali kliñ riköm hagla,

‘Niḅi bi gau, bred nöḅ ñiṅöm

kamiṅ midageinaböl;

God manö hagöp anibu magöṅhalö niṅ udöm me,

kamiṅ mideinaböl,’ a gila,” a ga. *

⁵ Jisas anig hagö, kijaki Jisas niḅ uḷ gi dam daun kub uḷ Jerusalem amöm, God sabe gep ram i adö gilaṅ gila u löm haga, ⁶ “Yad God Ñi niḅe midpin

* **3:17:** Sam 2:7; Ais 42:1; Mad 12:18; 17:5; Luk 9:35 * **4:1:** Hib

2:18; 4:15 * **4:2:** Eks 34:28 * **4:4:** Dud 8:3

a gɪpan u, ujaŋdi mɪnɔŋ yaŋ lɪ. God Manö u kalɪ
kliñ rɪkɔm hagla,
'God ejol nɪpe gau hagö, nöp ñɪmagö kale udein-
aböl me,

kabö ma nöp u bɪnɪŋ gagnab,' a gɪla," a ga. *

⁷ Hageia, Jisas pen haga, "Wasö! God Manö u
manö rɪmnap halö kalɪ kliñ rɪkɔm hagla, 'God Bɪ
Kub u, nɪpe bɪ nɪŋö aka bɪ pir alep, a gagmim,' a
gɪla," a ga. *

⁸ Hagö, Seden Jisas nɪp dam dum kub yabɪl ap
amöm, ram mɪnɔŋ aij aij bɪ kub ke ke abadpal gau
Jisas nɪp yamöm haga, ⁹ "Ne kugom yɪmmön, hib
yad hagö adö laŋ arö, yad ram mɪnɔŋ anɪb gai i
magöŋhalö nape nöp ñɪnabin," a ga.

¹⁰ Hageia, Jisas Seden nɪp haga, "Ne ke gau aru!
God Manö u kalɪ kliñ rɪkɔm hagla, 'God Bɪ Kub
hib nɪpe u nöp hagpe adö arnɪm; wög nɪp nöp
gɪmim,' a gɪla," a ga. *

¹¹ Jisas anɪg hageia nɪŋöm kɪjaki, Jisas nɪpe nan
naij rɪmnap gɪnɪm a göm gɪ gɪ wasö nɪŋöm, nɪp
arö göm arö nɪŋöl gɪ, ejol rɪmnap apöm, nɪp ap aɪ
ba göm abad mɪdeila.

*Jisas ram mɪnɔŋ Galili it göm nɪbi bɪ gau God
manö hag ña*

(Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)

¹² Ñɪn anɪbu Jon bɪ ñɪg pak ñeb u nɪp nagɪ leila,
Jisas manö anɪbu apdi nɪŋöm, ram mɪnɔŋ Galili
ado gɪ ara. * ¹³ Amöm daun nɪpe Nasared am
mɪdageia; am mɪdeia daun pro Kapaneam, ram

* **4:6:** Sam 91:11-12 * **4:7:** Dud 6:16 * **4:10:** Dud 6:13

* **4:12:** Mad 14:3; Mak 6:17; Luk 3:19-20

m+nöŋ Sebyulan Napdalai aŋ au m+idöp Ñ+g Waŋö Galili goł au. ¹⁴ Jisas ram m+nöŋ an+bu amöm, n+bi b+ gau kal+p manö aij u hag ñ+ ajm+idöp u me, b+ God manö hagep Aisaia g+nab a göm kal+ kliñ r+ka rö nöp ga. N+pe haga,

¹⁵⁻¹⁶ “Ram m+nöŋ Sebyulan abe Napdalai abe, Ñ+g Waŋö Galili goł au,

Ñ+g Jodan s+idö wad arab böŋ lau,

Juda n+bi b+ wasö ram m+nöŋ Galili au m+idpal gau kale mailö kub yab+ł n+ŋbal.

S+ibön gau m+idöm umöl rö la u

pen mailö kub u hadö n+ŋbal,” a ga. *

¹⁷ Jisas ñ+n an+bu ił göm, n+bi b+ gau kal+p God manö aij u hag ñ+ ajöl g+ haga, “Nan si nan naj g+pim adö u, n+hön g+n+g an+g g+pun a g+mim, arö g+mim. Söl m+idöp, God n+bi b+ udöm kumi kabö adö laŋ au abad m+deinab; ñ+n hain pör abad m+dm+dim u, m+ñi auöp!” a ga. *

Jisas b+ m+hau m+hau, “Kale yad aip aumim,” a ga

(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)

¹⁸ Jisas Ñ+g Waŋö Galili goł adö au ap lug aramöm n+ŋa, b+ kabsał udep mamil m+hau, uben yumil kabsał udailö. B+ madöl m+hau, n+mam ap hib n+pe u Saimon, n+mam ap hib n+pe u Edru. Saimon n+p hib ap Pida a g+m+dal. ¹⁹ Jisas kal+p m+hön n+ŋöm haga, “Y+p hain g+mil. Yad kalöp g+nö, kale mamil m+hau, kabsał udep b+ wasö, n+bi b+ udep b+ m+deinabil,” a ga. ²⁰ Hagö, haga

* **4:15-16:** Ais 9:1-2 * **4:17:** Mad 3:2; 19:27

rö nöp niŋmil, kabsaŋ udailö uben gau arö giŋmil, Jisas aip ajm+dil.

²¹ Pen magö ap rapin amöm niŋa, Jems aip Jon aip nap Sebedi aip ñig magib migan u apilap midöl göm, uben luöl udöl gi mideila. Jisas niŋöm, kalip mihöŋ wiñ alö, ²² kale nap Sebedi ñig magib au arö giŋmil, Jisas aip arla.

*Jisas gau ajöm niŋi bi kalip manö hag ña
(Luk 6:17-19)*

²³ Jisas ram m+nöŋ Galili aŋ gau gi ajöl göm, Juda magum gep ram gau gau amöm, God niŋi bi udöm abad m+deinab manö aij u, niŋi bi gau kalip hag ñi ajöl gi, nan niŋön niŋön niŋi bi gau kalip ga gau gö kamij l+m+döp. * ²⁴ Anig gö, ram m+nöŋ Siria niŋi bi gau magöŋhalö manö anibu niŋöm, niŋi bi nan niŋön niŋön ga gau daulö, Jisas gö kamij l+m+döp. Niŋi bi anib gau, r+mnap nan ga; r+mnap hañ romaŋ ilön kub ga; r+mnap kijaki abañ ala; r+mnap amgö m+mainö auö, ap lug paköm giŋ giŋ gi+m+dal; r+mnap ñin ma kila ga; pen niŋi bi nan niŋön niŋön ga gau daulö, Jisas gö magöŋhalö kamij la. * ²⁵ Pen Galili niŋi bi löm, Dekapolis niŋi bi löm, Jerusalem niŋi bi löm, Judia niŋi bi löm, ñig Jodan nö lödaŋ au niŋi bi löm, iru nöp Jisas arö niŋöl gi, hain arla. *

5

*Jisas nö ilö laŋ am m+döm, manö hag ña
(Luk 6:20-23)*

* **4:23:** Mad 9:35; Mak 1:39; Ap 10:38

* **4:24:** Mak 6:55

* **4:25:** Mak 3:7-8

¹ Jisas, nɪbi bɪ iru nöp anɪb gau nɪŋöm, am nö ilö laŋ bɪ nɪpe unbö mɪgan laŋ u aip asɪk mɪdöl göm, kalɪp manö hag ña.

Nɪbi bɪ mɪñ mɪñ gɪnaböl

(Luk 6:20-23)

- ² Jisas nɪpe kalɪp hag ñöl gɪ haga,
³ Nɪbi bɪ gau, hon nɪbi bɪ aij wasö,
 God nɪpe nöp hanɪp gɪ ñɪnab a göm,
 God nɪp hag nɪŋnaböl gau,
 God kalɪp udöm kumi kabö adö laŋ abad
 mɪdeinab u me,
 mɪñ mɪñ göl. *
- ⁴ Nɪbi bɪ mɪtöŋ gɪpal gau,
 God kalɪp hag udnab u me,
 mɪñ mɪñ göl. *
- ⁵ Nɪbi bɪ hain agamɪj mɪdpal gau,
 kale mɪnöŋ naböŋ ɪt i udnaböl u me,
 mɪñ mɪñ göl. *
- ⁶ Nɪbi bɪ, God haga rö nöp gɪnabun a göm, nɪŋbal
 gau,
 God kalɪp abad mɪdeinab u me,
 mɪñ mɪñ göl. *
- ⁷ Nɪbi bɪ kale nɪbi bɪ gau kalɪp mög nɪŋöm ud aij
 gɪnaböl gau,
 God kalɪp pen u rö nöp mög nɪŋöm ud aij gɪnab u
 me,
 mɪñ mɪñ göl.
- ⁸ Nɪbi bɪ God nɪp gasɪ añɪ nɪŋbal gau,
 God nɪp nɪŋnaböl u me,
 mɪñ mɪñ göl.

* **5:3:** Ais 57:15 * **5:4:** Ais 61:2-3; Rep 7:17 * **5:5:** Sam
 37:11 * **5:6:** Ais 55:1-2

9 Nibi bî nîḡnaböl, nîbi bî rîmnap pen pen
gînaböl gau,
kale apöm hagnaböl, ‘Kale unbö gagmim,
agamîj mîdaimim,’ a gînaböl gau,
God kalîp ñî pai yad a gînab u me,
mîñ mîñ göl.

10 Nibi bî kale God haga rö nöp gînabun a gî
mîdlö,
nîbi bî rîmnap kalîp gî naj gînaböl u,
God kalîp udöm kumi kabö adö laḡ abad
mîdeinab u me,
mîñ mîñ göl. *

11 “Kalöp Jisas nîbi bî nîpe a göm gî naj göm,
manö piral hagöm hag juaiöl, kale mîñ mîñ yabîḡ
gîmim. * 12 Bî God manö hagep hadame nöp gau
kalîp adö anîbu nöp gîla. Anîb u, kalöp u rö nöp
geinaböl u, gasî kub u nîḡagmim; God hanîp kumi
kabö adö laḡ ud aij gînab a gîmim, mîñ mîñ yabîḡ
gîmim,” a ga. *

*God nîbi bî nîpe gau kale dö sol rö mîdpal; kale
mailö rö mîdpal*

(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

13 Jisas manö anîbu hagöm haga, “Nîbi bî
mînön nabön î i mîdpal gau, dö sol rö kale
mîdpim. Pen dö sol kal u am haköm kauyaḡ kal
gagnab; böḡ nöp naj göp a göm, abhib jaköm ud
yunaböl.

14 “Daun kub dum laḡ mîdöm, pi göl mîdnîm
rö lagnab; waiö yabîḡ mîdeinab. Anîb u rö, nîbi
bî mînön nabön î i mîdpal gau kalîp hapö mailö

* 5:10: 1Pi 3:14 * 5:11: 1Pi 4:14 * 5:12: 2Kr 36:16; Ap 7:52

rö m+dpim. * 15 N+bi b+ gau hapö lauöm rin cög m+gan gau pi gagnaböl. Adö au g+lanj r+ik l+lö mailö gö, n+bi b+ ram raul m+gan gau magöñhalö n+ñ aij g+ naböl. * 16 An+b u rö, kale n+bi b+ gau kal+p g+ aij g+pe, n+bi b+ gau kalöp n+ñöm, Nap kumi kabö adö lanj m+dpöp hib n+pe nöp haglö adö arnab. *

Lo manö u

17 “Kale hagnabim, Jisas auöp u, God Mos+s n+p lo manö haga manö adö u abe, b+ God manö hagep r+mnap hagla manö adö u abe, arö g+mim a g+n+g auöp a g+nabim u pen u wasö! Yad aubin u, b+ God manö hagep gau g+nab a g+la rö magöñhalö g+nam a gem aubin. * 18 Yad kalöp n+ñö yab+ hagabin. Kumi kabö adö lanj abe, m+nöñ naböñ i+ i abe böñ nöp ur g+nab u pen God Manö u manö magö r+mnap ur gagnab; magöñhalö pör pör nöp m+deinab. Manö n+hön n+hön haga u, magöñhalö haga rö nöp g+nab. *

19 “An+b u, n+bi b+ an God lo manö u n+ñöm, manö pro magö ap arö g+nam a göm, n+bi b+ gau ha+öw+ö hag ñö arö g+naböl u, God n+bi b+ udöm abad m+deinab ñ+n u, hib kale ap lugnab. Pen n+bi b+ an God lo manö n+ñöm, n+ñ aij göm, n+bi b+ gau kal+p hag ñ+ aij g+naböl u, God n+bi b+ udöm abad m+deinab ñ+n u, hib kale ap rannab. * 20 B+ Perisi gau abe, God lo manö hag ñeb b+ gau abe, ‘God haga rö nöp g+pun,’ a g+pal u pen kale y+har+ñ manö hagöm God haga rö gagpal,

* 5:14: Jon 8:12; 9:5 * 5:15: Mak 4:21; Luk 8:16; 11:33

* 5:16: Ep 5:8-9; 1Pi 2:12 * 5:17: Ro 3:31 * 5:18: Luk

16:17; 21:33 * 5:19: Jem 2:10

wasö. Kale ke pen, God manö haga rö nöp niŋmim kabö rö nöp hain giŋmim. Anig giŋnabim u me, God kalöp udöm kumi kabö adö laŋ au abad miðeinab.

*Nibi bi kotmat kale gau aip manö hag jim
ñimim miðaimim
(Luk 12:57-59)*

²¹ “Hadame nöp naps nahai iŋaŋ gau God lo manö hagamidal adö u kale niŋbim. Kale hagamidal, ‘Wip al pakagmim. Nibi bi ap, nibi bi ap al pak lınab u, manö kub niŋnab,’ a giŋmidal.

* ²² Manö anıbu niŋbim u pen kalöp miñi hag aij giŋnam. Nibi bi ap, nibi bi ap niŋ niŋö mulu lugnab u, manö kub niŋnab. Nibi bi ap, nibi bi ap hib dap lugnab u, Juda Kansol gau ap magum göm, niŋ manö kub hagnaböl. Nibi bi ap, nibi bi ap niŋ hagnab, ‘Ne bi hauŋ halö,’ a giŋnab u, ram miŋnöh mab ke inab miŋgan yaŋ arıŋm rö löp. *

²³ “Anıb u, ne nan God niŋ sabe gi ñeb dam kabö bið adö u sabe gi ñiŋniŋ, añ mam ne niŋ giŋna rö manö miðöp a giŋnabön u, * ²⁴ nan God niŋ sabe gi ñeb anıbu kabö bið au arö giŋmön, niŋpe aip manö hag aij giŋmön, uri agamıj miðaiul a giŋmön, ado gi ap nan anıbu God niŋ sabe gi ñimön.

²⁵ “Nan niŋhön gi naij giŋnabim u, kalöp manö kub hagniŋ, dam adan aŋ gau hain ud arlö niŋöl gi, kalıp aip manö anıbu hag ud asıkmim, diŋm ñöl miðaimim. Wasö u, kalöp dam bið kub u niŋ ñeinaböl, niŋpe pen kalöp ud polisman kai kalıp ñö, kalöp dam nagi lınaböl. ²⁶ Yad kalöp niŋö

* 5:21: Eks 20:13; Dud 5:17 * 5:22: 1Jn 3:15 * 5:23: Mak 11:25

yabił hagabin, nan naböŋ kale u böŋ nöŋ naböŋ
ral piŋ gimim höŋ arnabim.

Nibi si bi si gipal

²⁷ “Pen manö ap hagla u, u rö nöŋ niŋbim.
Manö anibu hagla, ‘Nibi si bi si gagmim,’ a gila.
* ²⁸ Pen yad kalöp hagabin, bi ap nibi ap niŋ
niŋöm, niŋ giŋnep a göm gasi niŋnab u, God niŋö,
bi anibu gasi niŋpe aŋ yaŋ nibi anibu si giŋnab.
²⁹ Anib u, amgö magö yijig lau niŋöm, nan si
nan naij gep rö lainim u, amgö böŋ anibu ud ju
yumim. Pen amgö kale u mög niŋnabim u, nan si
nan naij gimim, mab ke inab miŋgan yaŋ armim
rö löp. * ³⁰ Pen niŋmagö yijig kiŋd u u rö nöŋ, nan
si nan naij giŋig gainim, riŋ giŋ dö giŋ yumim. Anig
gimim me, niŋ böŋ lap nöŋ miŋdö kaminiŋ arnabim.
Wasö u, mab ke inab miŋgan yaŋ arnabim. *

Jisas nibi hag yuep manö hag ña

(Mad 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)

³¹ “Kale niŋbim, manö ap hagla, ‘Bi ap niŋbin
niŋ arö giŋig, nibi i böŋ nöŋ arö giŋnam a göm,
kaliŋ kliŋ bad ap riŋköm, nibi anibu niŋ ñöm me,
böŋ nöŋ arö giŋnab,’ a gila. * ³² Pen yad kalöp
hagabin: bi ap, niŋbin niŋpe bi ap si udagnab wasö,
pen nugmul niŋpe niŋbin yiŋhariniŋ nöŋ arö giŋnab u,
giŋ naij giŋnab. Pen nibi u niŋ anig göm arö gö, am
bi hain niŋbö ap udnab u, bi u niŋpe niŋbin niŋpe arö
giŋnab u me, niŋpe anig gö, niŋbin niŋpe bi si udep

* **5:27:** Eks 20:14; Dud 5:18

* **5:29:** Mad 18:9; Mak 9:47

* **5:30:** Mad 18:8; Mak 9:43

* **5:31:** Dud 24:1-4; Mak 10:4

nibi lınab. Pen bi an nıbi anıbu udnab u, nıpe u rō nöp nıbi si udep bı lınab. *

*Manö nıñjō yabıł hagabun, a gıpal
(Mad 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)*

³³ “Hadame nöp manö ap hagla u, u rō nöp nıñbım. Manö anıbu hagla, ‘Kale Bı Kub amgö ilö nıpe manö nıñjō yabıł hagnabım u, hagnabım rō nöp gımım. God nıpe nıñmıdöp nıñjöm hagnabım rō nöp gımım,’ a gıla. * ³⁴ Pen yad kalöp hagabin: manö ap hagnıg, ‘God amgö ilö adö u nıñjō hagabin,’ a gımım hagagmım. ‘Ram mınöñ kumi kabö adö lañ au mıdöp rō, nıñjō hagabin,’ a gımım hagagmım; God nıpe ram mınöñ anıb au sea kiñ adö au asık mıdöp. * ³⁵ ‘Mınöñ naböñ ıf i mıdöp rō nıñjō hagabin,’ a gımım hagagmım; God nıpe sea kiñ adö au asıköm, ram mınöñ ıf i ma adö au abö gı mıdöp. ‘Jerusalem mıdöp rō nıñjō hagabin,’ a gımım hagagmım; u Kiñ Kub yabıł daun kub nıpe me. * ³⁶ ‘Nabıc yad mıdöp rō, nıñjō hagabin,’ a gımım hagagmım. Kale ke gıpe, nabıc uñ kale añı ap ule aka pır ranagnab. ³⁷ Anıb u, ‘Gınabin’ a gımım, ‘Gınabin’ nöp a gımım; pen ‘Gagnabin’ a gımım, ‘Gagnabin’ nöp a gımım. Manö kuöyañ lımım hagmım, lımım hagmım u, Seden kalöp gası ñö, hagnabım.

*Jisas pen pen gep manö haga
(Luk 6:29-30)*

* **5:32:** 1Ko 7:10-11 * **5:33:** Eks 20:7; Lep 19:12; Nab 30:2; Dud 23:21 * **5:34:** Ais 66:1; Jem 5:12; Mad 23:22 * **5:35:** Sam 48:2; Ais 66:1

38 “Pen manö ap hagla u, u rö nöp niᅇbim. Manö anıbu hagla, ‘Amgö magö u bıg juaiöl, kalıp pen abe bıg jumim. Meg magö pa jö gaiöl, kalıp pen abe pa jö gımim,’ a gıla. * 39 Pen yad kalöp hagabin: bı ap kalöp gı naj gainım, niᅇ pen gı naj gagmim. Bı ap kalöp alaun pak hil gainım, ado gımim böᅇ lap abe paknım. 40 Bı ap apöm kalöp manö kub hagöm, ‘Sior ne u yıp haji gı,’ a gainım, sior nöp ñagmim, kolsior u abe ñımim. 41 Bı ap kalöp hag niᅇöm, ‘Nan wadı i dam ka au yumön aumön,’ a geinab u, jı niᅇagmim; ka hagöl au hil gımim, dam yıharıᅇ ka au yumim aumim. 42 Niᅇi bı rımnap kalöp, ‘Hanıp nan rımnap ñim,’ a gaiöl, haᅇowaᅇö ñımim. Pen niᅇi bı rımnap kalöp, ‘Hanıp nan rımnap yıharıᅇ ñıbe, hainö pen kalöp ado gı dam ñınabun,’ a gaiöl, arö gagmim, haᅇowaᅇö ñımim.

*Koᅇmaᅇ kale gau kalıp miᅇmagö limim
(Luk 6:27-28,32-36)*

43 “Manö ap hagla u, u rö nöp niᅇbim. Manö anıbu hagla, ‘Miᅇdaimam kale gau kalıp miᅇmagö limim; niᅇi bı koᅇmaᅇ kale gau kalıp mulu adıᅇ niᅇmim,’ a gıla. * 44 Pen yad kalöp hagabin: niᅇi bı koᅇmaᅇ kale gau, kalıp miᅇmagö limim; niᅇi bı kalöp gı naj gıpal gau, God niᅇp sabe gımim, ‘Kalıp abad miᅇd aij gımön,’ a gımim. *

45 “Kale anıg gınabim u, Nap kumi kabö adö lanı miᅇdöp u, ñı pai niᅇpe yabıtı miᅇdeinabim. Niᅇpe gö, sıᅇdö mailö gö, niᅇi bı gı aij gıpal gau abe, niᅇi

* 5:38: Eks 21:24; Lep 24:20; Dud 19:21 * 5:43: Lep 19:18

* 5:44: Eks 23:4-5; Luk 23:34; Ap 7:60; Ro 12:14,20

bi gi naj gipal gau abe, mailö gab. Nipe gö, mön alöm, nibi bi gi aij gipal gau nan wög kale gau ranöm, nibi bi gi naj gipal gau nan wög kale gau ranöm göp. ⁴⁶ Kale nibi bi kalöp midmagö libal gau nöp ud aij ginabim u, bi dakis udpal gau gipal rö nöp ginabim. Anig geinabim u, God ne aige göm ñiñi löm kalöp nan aij ñinab. ⁴⁷ Kale añ mam kale gau nöp hag wihai udnabim u, nibi bi God nip gasi niñagpal gau, nibi bi yiñarñ gau kalip gipal rö nöp ginabim.

⁴⁸ “Anib u, Nap kumi kabö adö lañ gi aij yabił gab rö, kale u rö nöp gi aij yabił gimim. * ”

6

Nibi bi nan midagöp gau kalip abönamö ñimim

¹ “Pen kale, hib kub udun a gimim, nibi bi amgö ilö adö kale u nöp God hagöp rö nöp gun, a gimim gipe u, Nap kale kumi kabö adö lañ midöp u nipe niñöm kalöp pen nan aij ap ñagnab. * ² Nibi bi rimnap, God nip niñ udpun, a göm, piral nöp gipal. Hib kub udun, a göm, kale nibi bi mög gep rö gau mani nan rimnap ñinig, Juda magum gep ram nibi bi iru midnaböl raul u aka, adan kub nibi bi iru nöp ajnaböl gau nöp amöm, nibi bi amgö ilö adö au ñinaböl. Ginaböl anbu yad kalöp hagabin: hib kub udun a göm, nan kale pen udnaböl anbu; Bapi kalip nan rimnap halö ñagnab. Kale anig ginaböl u rö gagmim.

³ “Pen kale nibi bi mög gep rö gau kalip nan ñinig, waiö ñagmim; ⁴ agamij pi gimim rö ñimim.

* **5:48:** Lep 19:2; Dud 18:13 * **6:1:** Mad 23:5

Nan n̄hön agam̄j ḡipim u, Nap kale magöñhalö n̄ñöb rö, n̄hön n̄hön ḡinabim n̄ñöm, kalöp pen nan aij ñ̄nab.

Jisas God n̄ip sabe gep manö hag ñ̄a
(Luk 11:2-4)

⁵ “Kale God n̄ip sabe ḡin̄ig ḡimim u, n̄ibi b̄i r̄imnap, God n̄ip gas̄i n̄ñbun, a göm, piral nöp ḡipal rö gagmim. Kale n̄ibi b̄i r̄imnap han̄ip n̄ñl̄ö, hib kub udnabun a göm, am Juda magum gep ram añ u m̄idöm aka, am adan ramö gau m̄idöm, n̄ibi b̄i amgö ilö au God n̄ip sabe ḡipal. Ḡipal an̄ibu yad kalöp hagabin, hib kub udun a göm, nan kale pen udnaböl an̄ibu; God n̄ipe manö kal̄ip u udagnab. * ⁶ An̄ib u, kale God n̄ip sabe ḡin̄ig, ram magö raul m̄igan kale u ammim, ajöñ ḡi ñ̄imim, Bapi hon amgö n̄ñagpun n̄ip sabe ḡimim. Nan n̄hön agam̄j ḡipim u, Nap kale magöñhalö n̄ñöb rö, n̄hön n̄hön ḡinabim n̄ñöm, manö kale n̄ñöm, kalöp pen nan aij ñ̄nab.

⁷ “N̄ibi b̄i God Manö n̄ñagpal gau, n̄ip sabe ḡin̄ig, manö m̄ilö kub yab̄it hagpal. Gas̄i kale nöp n̄ñöm hagpal, ‘Manö m̄ilö kub hagno me n̄ñnab,’ a ḡipal. * ⁸ Pen kale an̄ibu rö gagmim. Manö n̄hön God n̄ip sabe ḡin̄ig gabim gau, n̄ipe nöd n̄ñnab. * ⁹ An̄ib u, God n̄ip sabe ḡin̄ig, hagnim, ‘Bapi kub kumi kabö adö lañ m̄idpan;

hib ne i adö lañ m̄idöp.

¹⁰ Ne han̄ip udmön abad m̄idaimön.

Ne kumi kabö adö lañ hagpan rö n̄ñbal u,

* **6:5:** Mad 23:5; Luk 18:10-14 * **6:7:** 1Ki 18:26-29 * **6:8:**
Mad 6:32

hon aui m+nöŋ naböŋ iŋ g+ ñ+mön n+ŋun hon
abe manö nöŋ n+ŋun. *

11 Han+p nan ñ+ŋeb r+mnap n+me l+mön;
pör pör ñ+ban rö u ñ+n añ+ añ+ ñ+mön.

12 N+bi b+ r+mnap han+p g+ naj g+pal n+ŋun arö
g+pun rö,
hon g+ naj g+pun u u rö nöŋ n+ŋmön arö
g+mön. *

13 Hon g+ naj gun rö löp u,
ne han+p abad m+dö, hon g+ naj gagun, a
g+mim. *

14 “N+bi b+ r+mnap kalöp g+ naj gaiöl n+ŋmim
arö g+nabim u, Nap kale kumi kabö adö laŋ
m+döp u nan si nan naj kale g+nabim u u rö nöŋ
n+ŋöm, arö g+nab. * 15 Pen n+bi b+ r+mnap kalöp
g+ naj gaiöl n+ŋmim arö g+nabim u, Nap kale
nan si nan naj kale g+nabim u u rö nöŋ n+ŋöm
arö g+nab.

Nan ñ+ŋeb hil g+pal

16 “Kale nan ñ+ŋeb arö g+nig, n+bi b+ God n+p
gasi n+ŋbun, a göm, piral nöŋ g+pal rö, gagmim.
Kale, ‘Hon mulu halö halö rö m+dno, n+bi b+
n+ŋöm hagnaböl, “God n+p gasi n+ŋöm, nan ñ+ŋeb
hil göm me, mulu halö halö m+dpal,” a g+naböl,
a göm, piral an+g g+naböl. Yad kalöp n+ŋö yab+
hagabin: n+bi b+ han+p n+ŋlaŋ, a göm g+naböl
an+ŋ gau, n+bi b+ gau n+ŋöm hib kale haglö adö
arnab u pen God kal+p nan aij kumi kabö adö
laŋ ñagnab. * 17 Kale pen nan ñ+ŋeb gau hil

* **6:10:** Luk 22:42 * **6:12:** Mad 6:14-15; 18:21-35 * **6:13:**
Luk 22:40; Jem 1:13; Jon 17:15 * **6:14:** Mak 11:25-26 * **6:16:**
Ais 58:5-9

geinabim u, mulu halö halö rö mîdagaimim. Nîg pak aij gîmim, wel limim, kom gîmim mîdaimim.
 18 Anîg geinabim me, kalöp nîbi bî nan magö hil gîpal gau a göm, nîñagnaböl. Nan agamîj gîpim u, Nap kale, hon amgö nîñagpun Bî u, nîpe magöñhalö nîñöb rö, kalöp pen ñöm nan aij ñî nab.

Amun God aip mîdaiun a gîmim, nîñöl gî mîdaimim
 (Luk 12:21,33-34)

19 “Pen mîñöñ naböñ îl i nan aij aij gau ud magum gun, a gîmim gasî u nîñagmim. Nîhön gîñîg: nan anîb gau ud magum geinabim, sîpsop ñîñöm, hij göm, si udöm gî naböl. * 20 Anîb u, nan aij kale rö gau, God ram mîñöñ kumi kabö adö lañ au ud magum gîpe, sîpsop ñîñagnîm, hij gagnîm, si udagöl, mîdep nöp mîdainîm. * 21 Nan aij kale mîñöñ naböñ adö îl i ud magum geinabim u, gasî kale mîdeinab mîñöñ naböñ adö îl i; nan aij kale God ram mîñöñ kumi kabö adö lañ au ud magum geinabim u, gasî kale u arnab anîb lañ.

Hañ romanñ mailö u
 (Luk 11:34-36)

22 “Amgö magö hañ romanñ hapö mailö rö mîdöp. Amgö magö kale u aij mîdö, mailö aij gö nîñ aij gî nabim. 23 Pen amgö magö kale u naij gö, hañ romanñ kale u sîbön gî nab. Mailö gîböp pen böñ nöp sîbön gö, nan ap nîñagnabim. Kale mailö nîñagpim u, sîbön göp rö mîdpim.

* 6:19: Jem 5:1-3 * 6:20: Mad 19:21; Luk 18:22

Mani nan gau god ap rö mîdagnîm
(Luk 16:13; 12:22-31)

²⁴ “Bî añî ap, bî kub mîhöp kalîp wög gi ñîñîm rö lagöp. Nîhön ginîg: bî kub ap nîp nîñö aij geinab, ap nîp arö ginab: pen bî kub ap nîp nîñö aij geinab, ap nîp arö ginab. Anîb u, kale mani nan aij mîñöñ naböñ adö il i mîdöp gau, nîñbe aij gö, God nîp arö ginabim rö löp u, nîñ aij gîmim.

Gasî kub nîñagmim
(Luk 12:22-31)

²⁵ “Adö anîbu me kalöp hagabin: nan gai nîbö ñîñun mîdaiun, wañj gai nîbö rol gun mîdaiun, a gîmim, gasî kub u nîñagmim. Kamîñ mîdep u nan kub; nan ñîñeb nan pro. Uri mîdpun i, hañ roman nan yabî; hañ roman wañj rol gep nan pro. Anîg gö nîñmim, God kalöp gî la u, nîpe nan ñîñeb, wañj hañ roman rol gep, nan pro anîb gau ñagnab a gî nîñbim ar? * ²⁶ Kale nîñbim, yaur gau nan yîñ yîmagal; wid, rais, nan gau rîk dap magum gagpal. Pen Nap kale kumi kabö adö lañ u kalîp abad mîdö, nan ñîñbal. Anîb u, yaur u nan yîharîñ u pen nîpe nan ñö ñîñbal rö, kalöp u rö nöp ñagnab a gî nîñbim ar? * ²⁷ Aka, gasî iru nîñun me, rapîñ mîdun umnabun a gî gasî nîñbim ar?

²⁸ “Pen nîhön ginîg wañj nan gau gasî iru nîñbimî Nan pîpî be gau ranöb gau, wög gagöm, wañj gagöm, gîpal. ²⁹ Pen kiñ Solomon mani iru mîdö rîb adîk aij yabî gîmîdöp u, nan pîpî anîb gau rö rîb adîk aij gaga. * ³⁰ Nan pîpî anîb gau

* **6:25:** Plp 4:6; 1Di 6:6-8; 1Pi 5:7 * **6:26:** Mad 10:29-31; Luk 12:6-7 * **6:29:** 1Ki 10:4-7; 2Kr 9:3-6

nan yiharıñ. Pör midöm wasö, miñi rö midöm, rol rö laubal. Pen God nan yiharıñ anıb gau gı löm rıb adık aij gı ñöb u, nıhön gıñig hanıp abad midagnab a gımim niñbimñ Kale anıg gası niñnabim u, kale God nıp niñ ud aij gagpim.

³¹ “Anıb u, nan mai ñıñun, ñıg mai ñıñun, waıj niñhön rol gun, a gımim, gası kub u niñagmim. ³² Niñi bı God Manö niñagpal gau, nan anıb gau udun a göm, gası kub anıbu rö niñbal. Pen kale niñbim, Nap kale kumi kabö adö lañ midöp u, kale nan niñhön niñhön midagöp u niñöb. * ³³ Anıb u, God niñi bı rımnab udöm abad mideinab u, hanıp u rö nöp udnab a gımim gası añı niñmim; God nıpe haga rö nöp gı midaiun a gımim, gası añı niñmim; kale anıg gıpe arö me, nan ñıñeb, ñıg ñıñeb, waıj rol gep, nan anıb gau magöñhalö kalöp ñınab. * ³⁴ Anıb u, rol ruö niñhön gun midaiun, a gımim gası kub u niñagmim. Ñın uri u ñın uri. Uri ñın i nöp nan miñör rımnab midöp u, u nöp gası niñmim.

7

Nıbi bı rımnab kalıp manö kub hag gagmim (Luk 6:37-38,41-42)

¹ “Hon niñi bı aij a gımim, niñi bı rımnab kalıp gası naj niñnabim u, manö anıbu ado gı kale ke aunab. * ² Anıb u, niñ aij gımim. Kale niñi bı rımnab kalıp gınabim rö, God kalöp pen gınab. Kale niñi bı rımnab niñmim manö kub

* **6:32:** Mad 6:8 * **6:33:** 1Ki 3:13-14; Sam 37:4,25; Ro 14:17

* **7:1:** Ro 2:1; 1Ko 4:5; Jem 4:11-12

hag gɨnabim rō, God kalöp u rō nöp manö kub hag gɨnab. * 3 Mab po amgö kale pak harɨ göl mɨdöp u, nɨhön gɨnɨg mab po anɨbu nan yɨharɨŋ a gɨmim, namam nan acɨp amgö nɨpe mɨdöp u nɨŋmim hagdɨm? 4-5 Ne bɨ manö pɨral hagep bɨ. Mab po amgö kale pak harɨ göl mɨdöp u nöd ud yumim, amgö nɨŋ aɨj gɨmim, namam nan acɨp amgö nɨp mɨdöp u nɨp, ‘Ud yuɨn’ a gɨmim hagdɨm. 6 God nan uɨ nɨpe gau, kain hapeb gau kalɨp ñagdɨm. Kɨbap mɨɨep gau, kaj gau mɨdöp, a gɨmim ud yuagdɨm. Pen nɨhön gɨnɨg: ud yunabim, kale abö jö ma jö gɨ yuöm, ado gɨ apöm kalöp haunaböl.

*Hon aigöl gun bɨ kub nɨp sabe gun?
(Luk 11:9-13)*

7 “Nan nɨhön mɨdagainɨm u, God nɨp hag nɨŋbe kalöp ñɨnab. Pen nan rɨmnap uɨhai nɨŋnabim u, udnabim. Hanɨp ajöŋ hiɨk, a gɨmim, pak gu gɨpe, kalöp ajöŋ u hiɨknab. * 8 Pen nɨhön gɨnɨg: nɨbi bɨ God nɨp hag nɨŋnaböl u, hag nɨŋnaböl rō nöp gɨnab. Nan uɨhai nɨŋnaböl u kalɨp yamnab. Pen, ajöŋ u hiɨk, a göm, pak gu gu gɨlö, hagnaböl rō nɨŋöm hiɨknab. *

9 “Kale bɨ nap gau, ñɨ pai kale ap maj ap ñɨ a gö, kale kabö ñɨnabim? 10 Aka pen, kabsal ap ñɨ a gö, hainjo ap ñɨnabimŋ U anɨg gagnabim. 11 Kale nɨbi bɨ aɨj wasö u pen ñɨ pai kale gau, nan aɨj gau nöp ñɨnabim. Nap kale kumi kabö adö laŋ bɨ aɨj yabɨɨ

* 7:2: Mak 4:24 * 7:7: Mak 11:24; Jon 14:13; 15:7; 16:23-24

* 7:8: 1Jn 3:22; 5:14-15

u, piral gagnab; kale hag niŋnabim u, niŋpe kalöp nan aij ñinab. *

¹² “Pen kale ke, hanip adö u giŋaŋ, adö u gaglaŋ, a gimim niŋbim, adö u nöŋ niŋbi bi gau kalip gimim. Mosiŋ God lo manö udöm kalif kliñ rika manö u abe, bi God manö hagep kalif kliñ rikla manö u abe, iŋ me anibu. *

Adan pro, adan majö

(Luk 13:24)

¹³⁻¹⁴ “Mab ke yaŋ adan kub u waiö niŋöm am aij gipal. Niŋbi bi iru nöŋ miŋan anibu arbal. Anib u, kale niŋ aij gimim, pör m+dep adan pro u udmim armim. Adan pro anibu u+ham arnaböl. Niŋbi bi añi añi nöŋ, adan pro m+lö anibu klö göm u+hai niŋöm arnaböl.

Piral hagnaböl, niŋ aij gimim

(Luk 6:43-46)

¹⁵ “Pen niŋbi bi God manö hagabun a göm piral hagnaböl gau, kaj sipsip hain aij rö halu löm aunaböl u pen apöm midöl gi, kain hapeb niŋbi bi hau löp rö u kalöp ginaböl. Anib u, niŋ aij gimim. *

¹⁶ Niŋbi bi m+d aij gipal rö halu löm aunaböl u pen kale nan si nan naij ginaböl rö niŋmim, kalip niŋ aij ginabim. Kale niŋbim, nagi y+har+ŋ kalif kalif halö gau magö ñiŋeb u p+lö gu ñiŋagnabim. *

¹⁷⁻¹⁸ Mab gau u rö nöŋ ginab. Mab magö ñiŋeb ur gau, mab magö ñiŋagep p+lagnab. Pen mab magö ñiŋagep ur gau, magö ñiŋeb p+lagnab. ¹⁹ Pen mab

* **7:11:** Jem 1:17 * **7:12:** Mad 22:39-40; Luk 6:31; Ro 13:8-10

* **7:15:** Mad 24:24; Ap 20:29; 2Pi 2:1 * **7:16:** Gal 5:19-22; Jem 3:12

magö aij pɪlagnab gau, rɪb gɪ dö gɪ dam mab inab u yunaböl. * 20 Anɪb u, nɪbi bɪ gau nagɪ gɪnaböl adö u nɪŋmim, nɪbi bɪ gau aij, nɪbi bɪ gau naj a gɪmim nɪŋnabim. *

*Jisas “Yad kale nɪŋagmɪdin,” a gɪnab
(Luk 13:25-27)*

21 “Nɪbi bɪ yɪp, ‘Bɪ Kub hon!’ ‘Bɪ Kub hon!’ a gɪpal gau magöŋhalö, God kalɪp udöm abad mɪdeinab, a gɪ gasɪ u nɪŋagmim. Bapi yad kumi kabö adö laŋ mɪdöp u hagöp rö gɪpal nɪbi bɪ gau nöp kalɪp udöm kumi kabö adö laŋ au abad mɪdeinab. * 22 God nɪbi bɪ manö kub hagnab ñɪn u, nɪbi bɪ iru nöp yɪp hagnaböl, ‘Bɪ Kub, hon nɪbi bɪ ne nöp. Hib ne nöp hagun, manö ne hag ñɪno. Hib ne nöp hagun, nan nɪbi bɪ kɪjaki aban ala gau hag yuno. Hib ne nöp hagun, nan gagep rö gau iru nöp gɪno,’ a gɪnaböl. 23 Yɪp anɪg hagnaböl u pen yad kalɪp hagnabin, ‘Yad kale nɪŋagmɪdin; kale gɪ naj nöp gɪpim, ke gau arim!’ a gɪnabin. *

*Bɪ mɪhöp ram mɪhöp gɪlö
(Luk 6:47-49)*

24-25 “Bɪ gasɪ nɪŋeb yabɪl ap, ram nɪpe u gɪnɪg, kabö adö laŋ gɪnab. Hainö hadal kub apöm, möŋ kub alöm, ñɪg ul apöm gɪnab u pen ram nɪpe kabö adö laŋ gɪ pɪdöŋ gɪnab u, pa jö ma jö gɪ ud aragnab. Anɪb u rö me, nɪbi bɪ manö yɪp nɪŋöm, nɪŋ udöm, hagpin rö gɪnaböl gau.

26-27 “Pen bɪ gasɪ nɪŋ aij gagnab ap, ram nɪpe u gɪnɪg, mɪnön kabö kulup adö au gɪnab. Hainö

* 7:19: Mad 3:10; Luk 3:9; Jon 15:6 * 7:20: Mad 12:33

* 7:21: Luk 6:46; Jem 1:25 * 7:23: Sam 6:8; 2Di 2:19

hadal kub apöm, mön kub alöm, ñig ul apöm, ram nipe u böñ nöp pa jö ma jö gi ud arnab. An+bu u rö me, n+bi b+ manö yad n+ñöm hagpin rö gagnaböl gau,” a ga.

²⁸⁻²⁹ Jisas manö an+bu hag hakö n+ñöl gi, n+bi b+ iru nöp ap m+deila gau n+ñöm hagla, “God lo manö hag ñeb b+ hon gau manö hagpal rö hagagöp; nipe b+ manö n+ñ aij yab+ñ göm hagöp,” a göm, aiö yab+ñ g+la. *

8

*Jisas b+ wös hapeb la u gö, kam+ñ la
(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)*

¹ Jisas nö ilö lañ m+deia u arö göm, sir yan ap lugö n+ñöl gi, n+bi b+ iru nöp n+p hain g+la. ² Pen b+ wös hapeb la ap, Jisas m+deia sö! au amöm, kugom y+möm, ubör y+höh göm haga, “B+ Kub. Ne y+p gö kam+ñ l+nig, gö kam+ñ l+inab. Y+p kam+ñ l+inab u, yad God sabe gep ram raul arnig gabin u, y+p w+hö gagnaböl,” a ga. ³ Anig hagö, Jisas ñ+mago mlöbö löm b+ an+bu ud n+ñöm haga, “Yad g+nabin; nöp kam+ñ lañ,” a gö, magö an+bu nöp n+p kam+ñ lö n+ñöl gi, ⁴ Jisas b+ an+bu n+p haga, “Nöp g+nö kam+ñ löp an+bu, n+bi b+ r+imnap kal+p hag ñagmön wasö. Am b+ God n+p nan sabe gep b+ gau kal+p nöp yammön hagmön, ‘Y+p kam+ñ löp n+ñim!’ a g+mön. Anig hagmön, Mos+is haga rö, yaur ap God n+p pak sabe gi ñ+mön. Anig geinabön, n+bi b+ gau n+ñöm hagnaböl, ‘N+p kam+ñ löp u me anig gab,’ a g+naböl,” a ga. *

* **7:28-29:** Mak 1:22; Luk 4:32 * **8:4:** Lep 14:1-32; Mad 9:30; Luk 17:14

Jisas, ami bɪ kub bɪ wög gɪ ñeb nɪpe u nɪp gö, kamɪŋ la

(Luk 7:1-10)

⁵ Jisas daun pro Kapaneam arö nɪŋöl gɪ, ami bɪ iru nöp abad mɪdmɪdöp bɪ kub ap, Jisas yɪp gɪ ñɪnɪm a göm apöm Jisas nɪp haga, ⁶ “Bɪ Kub, bɪ wög gɪ ñeb yad u nɪp mɪña kub göm, ilön neb neb gö, aŋa gagöp; ram au um mɪdöp,” a ga. ⁷ Hageia, Jisas haga, “Yad am nɪp gɪnö kamɪŋ lɪnab,” a ga. ⁸⁻⁹ Hageia, ami bɪ kub anɪbu haga, “Bɪ Kub, nɪŋö hagpan u pen yad bɪ kub rö ram yad u aumön. Yad nɪŋbin u, ami bɪ kub rɪmnap yɪp abad mɪdlö, yad pen ami bɪ rɪmnap kalɪp abad mɪdem, ‘Arim,’ a gɪnö, arbal halö; ‘Auim,’ a gɪnö, aubal halö. Bɪ yɪp wög göp u nɪp, wög gau anɪg gɪmön anɪg gɪmön a gɪnö, göp. Anɪb u rö, ne yɪharɪŋ, ‘Kamɪŋ laŋ,’ a gɪmön, nɪp kamɪŋ lɪnab,” a ga. ¹⁰ Anɪg hagö Jisas aiö göm, nɪbi bɪ hain areila gau kalɪp haga, “Bɪ anɪbi mɪlö gau nɪbö u pen, God göp rö nɪŋ aij yabɪ göm me, anɪg hagöp. Bɪ hon Isrel nɪbö ap, God nɪp nɪŋ ud pɪdön göm hagöp anɪbu rö hagö, yad nɪŋəpɪn. ¹¹ Anɪb u, hainö nɪbi bɪ mɪlö gau nɪbö gau, God nɪbi bɪ udöm kumi kabö adö laŋ abad mɪdeinab aŋ u amöm, Ebrahim, Aisak, Jekop bɪ aip asɪköm, nan ñɪŋeb iru ñɪŋöm, mɪñ mɪñ göl gɪ mɪdeinaböl. * ¹² Kale anɪg göm am mɪdeinaböl, pen nɪbi bɪ hon Isrel nɪbö gau, am aŋ anɪbu mɪdageinaböl rö löp. God kalɪp hag yueinab, am mɪdeinaböl höŋ sɪbön göp adö yaŋ. Kale mɪtön magö göm meg magö hau jö ma jö gɪ ñɪŋöl gɪ mɪdeinaböl,” a ga. * ¹³ Anɪg hagöm,

* **8:11:** Luk 13:29 * **8:12:** Mad 22:13; 25:30; Luk 13:28

Jisas ami bi kub anibu nip haga, “Ne ado gi aru! Hagpan rö nöp ginab,” a ga. Jisas anig hagö, nipe ram aramöm niña, bi nipe nan ga u, Jisas haga magö anibu nöp kamij la.

Jisas Pida nibor nip gö, kamij la
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)

¹⁴ Pen Jisas Pida ram amöm niña, Pida nibor u, hañ roman gau mab rö inö, abañ adö lañ um midea. ¹⁵ Jisas niñöm, am Pida nibor ñimagö nipe ud niñö, magö u nöp kamij lö, nipe uraköm, Jisas nip nan magö ud li aij ga.

Jisas nibi bi iru nöp gö, kamij la
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)

¹⁶ Dugo magö u, nibi bi kijaki abañ ala gau abe, nibi bi nan ga gau abe, dam Jisas midea u aueila, nipe kijaki gau hag hön yuöm, nibi bi ñi pai nan ga gau gö magöñhalö kamij la. ¹⁷ Nipe ga anibu, bi God manö hagep Aisaia, hadame nöp ginab a göm kali klijñ rika rö nöp ga. Nipe kali klijñ riköm haga,

“Hanip nan ga gau gö kamij la.

Nan nihön nihön hanip naj ga gau
hag yuö mid aij gipun,” a ga. *

Bi ap Jisas nip haga, “Yad aip ajeinabul,” a ga
(Luk 9:57-62)

¹⁸ Jisas niña, nibi bi iru nöp ap nip big gigabö geila, bi nipe gau kalip haga, “Ñig wañö juun böñ lödañ arun,” a ga. ¹⁹ Anig hagö niñöl gi, God lo manö hag ñeb bi ap apöm nip haga, “Manö hag ñeb bi. Ne ram minöñ gai gai arnabön u, yad nöp

* **8:17:** Ais 53:4

aip arnabul,” a ga. ²⁰ Hageia, Jisas haga, “Kain hauŋ gau, kale m̄inōŋ m̄igan gau hanbal. Yaur gau, kau kale haneb u m̄idöp. Pen yad B̄i Ñ̄i n̄ipe haneb m̄igan u m̄idagöp,” a ga. * ²¹ Pen b̄i Jisas n̄ip n̄iŋ uda b̄i ap haga, “B̄i Kub, yad ne aip arul u pen, ȳip yau a gö, bap̄i n̄ip umö r̄igöl gem, ne aip ajeinabul,” a ga. * ²² Hageia, Jisas haga, “N̄ibi b̄i ȳip n̄iŋ udagpal r̄imnap umaiöl, n̄ibi b̄i ȳip n̄iŋagpal r̄imnap dam r̄igöl göl; pen ne auö yad aip arul,” a ga.

*Jisas hagö, ȳigön kub ur ga
(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)*

²³ Jisas ñ̄ig maḡib udöm arn̄ig gö, b̄i n̄ipe gau aip hadla. ²⁴ Ñ̄ig an̄ au arlö n̄iŋöl ḡi, ad̄iŋ ȳigön kub yab̄iŋ u udöm, ñ̄ig ral apöm, ñ̄ig maḡib u ud ado ḡin̄ig rö ga. Pen Jisas n̄ipe hon haneia rö, * ²⁵ b̄i n̄ipe gau n̄ip am haglö urakö hagla, “B̄i Kub! P̄inöm asad kub u han̄ip ud ado gö, ñ̄ig ñ̄iŋun rö löp u, ne han̄ip ud kam̄iŋ l̄i,” a ḡila. ²⁶ Hagaila, kal̄ip haga, “N̄ihön ḡin̄ig p̄iñ̄iŋ gabim̄iŋ Kale manö yad pro pro r̄imnap n̄iŋ udagpim aka?” ga. An̄ig hagöm, uraköm, p̄inöm asad udeia u hagö hir göm, ñ̄ig ral aueia u ur göm ga. * ²⁷ An̄ig gö, kale aiö göm hagla, “B̄i kal yab̄iŋ i n̄ipe b̄i aige rö b̄i gaj̄ip n̄iŋöm p̄inöm asad udeia u hir göm, ñ̄ig ral auaj̄ip u ur göm göp?” ö ḡila.

*Aiön pi halö b̄i m̄ihau Jisas gö, kam̄iŋ la
(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)*

* **8:20:** 2Ko 8:9 * **8:21:** 1Ki 19:20 * **8:24:** Sam 4:8 * **8:26:** Mad 14:31; Sam 89:9

28 Jisas ñig juöm, ram mɪnön Gadara böñ lödan amjaka niñöm, bi hauɫ kijaki aban ala mɪhau wip riğöl giɱɪdal kabö miğan gau nibö apjaklö. Bi anɪb mɪhau kalɪp kijaki aiön pi aban alla rö, bi hapeb yabiɫ mɪhau miɱmiɱdil. Adan kalpe miɱmiɱdil au, niɪbi bi riɱnap aragmiɱdal. 29 Pen kalpe mɪhön apjakmil, Jisas niɪp haglö, “God Ñi niɪpe. Niñhön giñig auabön? Hanɪp ilön kub ñiñig auabön aka niñhön? Ñin ne hanɪp ram mɪnön naij hag yuep u auagöp,” a giɱlö. * 30 Pen magö anɪbu, kaj iru nöɸ amɪɫ ñiñeila söɫ goɫ anɪb au me, 31 kijaki aiön pi bi anɪb mɪhau kalɪp aban alla gau, Jisas niɪp neb neb göɫ gi hagla, “Hanɪp hag yuniğ giɱmön u, hagö, amun kaj miɱdpal giɱdan kalɪp yuö hiɱkun,” a giɱla. 32 Hageila, Jisas “Arim,” a gö, bi anɪb mɪhau kalɪp arö göm, am kaj gau kalɪp yuö hiɱkla. Hiɱklö kaj gau piñiñ gi mɪnön rul goɫ au amöm, gi dam ñig wanö yan paköm, ñig ñiñöm, magöñhalö um hakla.

33 Pen bi kaj mukmiɱdal gau, ga anɪbu niñöm, yiñid daun u amöm, Jisas niñhön niñhön ga u, bi kijaki aban alla mɪhau niñhön niñhön ga manö u, niɪbi bi gau kalɪp magöñhalö hag ñiɱla. 34 Hag ñeila, niɪbi bi daun miɱdeila anɪb gau magöñhalö Jisas niɪp niñjun a göm, ap niɪp niñöm, neb neb göɫ gi hagla, “Ram mɪnön hon i arö giɱmön, ke gau aru,” a giɱla.

9

*Jisas bi ñiɱmagö ma kiɱta ga u niɪp gö, kamɪñ la
(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)*

* 8:29: Mak 1:24; Luk 4:41

1 Jisas kauyanj ñig magib udöm, ñig wanjo juöm, ram minöj nipe hanmidöp u böj lödanj ara. *

2 Pen nibi bi rimnap, bi ñimagö ma kila ga ap, Jisas gö kamij linab, a göm, nip ilöj li dapöm Jisas mideia au daula. Pen, Jisas gö kamij linab, a göm niñla rö, Jisas bi ñin ma kila ga anibu nip haga, “Ñi me! Gasi halö midaimön. Nan si nan naj gipan gau niñem arö gabin,” a ga. 3 Jisas anig hagö, God lo manö hag ñeb bi gau rimnap hagla, “Bi i God nip hag juöl gi me, anig hagab,” a gila.

4 Pen Jisas gasi niñla anibu ke niñöm haga, “Kale niñön ginig yip gasi naj niñmim anig hagabim? *

5 Yad nip, ‘Nan si nan naj gipan gau niñem arö gabin,’ a ginö, kalöp aij ginab, aka ‘Urak aru!’ a ginö, kalöp aij ginabñ Aka manö niñön hagnö, kalöp aij ginab? 6 Miñi kale niñnabim, Bapi God yip Bi Ñi nipe hag la niñöm, minöj naböj if i apem, nan si nan naj gipal gau niñem arö ginabin,” a ga. Jisas anig hagöm, bi ñin ma kila ga u nip haga, “Urakmön, köp ne u udmön, ram ne aru!” a ga. *

7 Jisas anig hagö, bi anibu uraköm köp bad nipe u udöm ram nipe ara. 8 Ram nipe arö niñöl gi, nibi bi gau niñöm, God hagö Jisas apöm gab, a göm piñij göm, bi ap minöj naböj if i anib unbö rö gö niñagpun a göm, God hib nipe haglö adö ara.

*Jisas bi nipe Madyu nip uda
(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)*

9 Jisas ram minöj anibu arö göm, migap amöm niña, bi dakis udep wög gimidöp bi ap

* 9:1: Mad 4:13 * 9:4: Mad 12:25; Luk 9:47; Jon 2:25 * 9:6: Jon 17:2

ram raul migan u asik mideia. Bi anibu hib nipe Madyu. Jisas nip nijnöm haga, “Yad aip aue!” gö, uraköm Jisas aip ara.

¹⁰ Jisas bi nipe gau aip Madyu ram amöm, nan ñinlö nijnöl gi, bi dakis udep gau abe, bi nan si nan naj gimidal bi gau abe, iru nöp apöm Jisas bi nipe gau aip nan ñinla. ¹¹ Nan ñinjeila, bi Perisi gau nijnöm, Jisas bi nipe gau kalip hagla, “Manö hag ñeb bi kale u, nipe nihön ginig, bi dakis udep gau abe, nibi bi nan si nan naj gipal gau abe, aip dim ñöl nan ñinab?” ö gila. * ¹² Hageila, Jisas manö anibu apdi nijnöm haga, “Nibi bi nan gagöp gau, wös wameb bi gau aragpal; nibi bi nan göp gau nöp wös wameb bi gau arbal. ¹³ Pen God manö ap haga it u nin aij gimim midaimim. Nipe haga, ‘Yip nan sabe gi ñinabim u, yip aij gagnab; pen nibi bi gau kalip mög ninmim gi aij geinabim u, yip aij ginab,’ a ga. Pen yad aunö u, nibi bi, hon nibi bi aij, mid aij gipun a gi gasi ninbal gau, kalip ulhai nin udnig auagnö; yad nibi bi, hon nan si nan naj gipun a gi gasi ninbal gau, kalip ulhai nin udnam a gem aunö,” a ga. *

Nan magö hil gep

(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

¹⁴ Ñin ap, Jon ñig pak ñeb bi nipe gau, Jisas mideia au apöm hagla, “Hon abe, bi Perisi gau abe, ñin rimnap, God nip nöp gasi ninjun, a gun, nan ñinagpun. Pen bi ne gau nihön ginig u rö nöp gagpal?” ö gila. *

* **9:11:** Luk 15:2 * **9:13:** Mad 12:7; Hos 6:6 * **9:14:** Luk 18:12

¹⁵ Hageila, Jisas kalıp haga, “Nıbi bı gau, bı nıbi udnıg gab bı u aip mıdeınaböl nın u, mıñ mıñ göl göm nan nınaböl; pen bı rımnab apöm bı anıbu nıp ud junaböl nın u, mög gö nan hıl göm nınagnaböl,” a ga.

¹⁶ Pen Jisas nıpe kalıp manö ap hod rıköm haga, “Waıj gısön u udöm, waıj papıt gı, pa gı dö gınab ramö u al dör gagnaböl. Pen ai gınıg göm al dör gagnabölñ Anıg geınaböl u, waıj luıö gabin a gınıg gab, mıgan kub yabıt pa bııtıt gınab. ¹⁷ Pen nıg wain u, u rö nöp. Wain gısön nıbö u göm, ud kaj meme hañ mılep mıgan u ral lagnaböl. Pen nınhön: anıg geınaböl u, nıg wain kamın u ranöm, bıñ yabıt hagöm, kaj meme hañ u pak gı dö göm, hoñ göm arnab. Anıb u, nıg wain kamın u udöm, kaj meme hañ kamın nıbö mıgan u ud lılo nöp me, aıj gınab,” a ga.

*Jisas gaia nıbi kub ap, pai pro ap, kamın la
(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)*

¹⁸ Jisas manö anıbu hagö nınöl gı, Juda bı kub ap Jisas mıdeıa au apöm, kugom yımöm haga, “Pai yad u böñ nöp umöb u pen ne am nıp ud nınö, uraknım,” a ga. ¹⁹ Hagö, Jisas bı nıpe gau aip uraköm, bı anıbu aip arla.

²⁰⁻²¹ Pen nıbi ap, hagape lugöl gı lugöl gı mıdeıa, mı unbö mıgan lan ina. Anıg gö, gası nıpe u nöp nınöm, “Jisas waıj nıpe mılo kub goı gau nöp ud nınö, yıp kamın lınab,” a göm, Jisas arö nınöl gı, jöl adö gau amöm, waıj nıp u ud nına. * ²² Ud nınö, Jisas ado göm nıbi anıbu nıp nınöm haga, “Yıp nın udpan u me, nöp kamın

* **9:20-21:** Mad 14:36

löp. Gasi halö midaimön,” a ga. Hagö, nan nıp gimidöp u magö anıbu nöp kamıñ löm, hagape aumidöp u mıtep ga.

²³ Pen Jisas nıbi bı anıbu arö göm am am, bı kub ram u amjaköm niñı, alıñ magö pu göm, manö hauı kub yabıl geila. ²⁴ Jisas niñöm kalıp haga, “Kale ke gau arim! Pai i umagöp; yıharıñ hon hanab,” a ga. Anıg hagö, nıp mıhol gıla. ²⁵ Pen Jisas nıbi bı anıb gau kalıp hag höñ yuöm, ram raul mıgan yan amöm, pai uma u nıp, ñımagö kíd u ud niñö, uraka. ²⁶ Anıg gö, manö anıbu yag dam ram mıñöñ anıb gau magöñhalö ud arla.

Jisas gö, bı amgö we mıhau amgö ñıl niñlö

²⁷ Pen Jisas ram mıñöñ anıbu arö göm arö niñöl gı, bı amgö magö we ga mıhau nıp hain göl gımil meg mıgan dap ranmil, haglö, “Depid Ñı nıpe! Halıp mıhöñ mög niñmön!” a gılö. * ²⁸ Anıg hagailö, pen Jisas nıpe ram raul mıgan u ara. Bı anıb mıhau hain ammil ram u apjaklö, Jisas kalıp mıhöñ haga, “Kale mıhöñ, yad kalöp gınö kamıñ lınab a gımil, yıp ap hagabilñ Yad yau a gınabin, kale gası niñbil amgö kale ñıl lınab aka wasö?” ö ga. Hageia, haglö, “Bı Kub, holmıñ niñbul, ne halıp geinabön kamıñ lınab,” a gılö. ²⁹ Hagailö, Jisas amgö kalıp mıhöñ ud niñöm haga, “Yıp niñ udpil u me, hagpil rö gınım,” a ga. ³⁰ Hagö, amgö kalıp mıhöñ kamıñ lö, niñlö niñöl gı, Jisas kalıp mıhöñ manö klö hagöm hag aij göm haga, “Nıbi bı gau, Jisas gajıp halıp kamıñ löp, a gımil hagagmil,” a ga. * ³¹ Anıg haga u pen kalpe mıhöñ

* **9:27:** Mad 20:29-34 * **9:30:** Mad 8:4

ammil, nibi bi ram m+nöŋ aŋ anib gau magöŋhalö hag ñilö ara.

Jisas atab ado ga bi ap nip gö, manö ga

³² Pen kalpe m+höŋ arlö niŋöl gi, nibi bi r+mnap, bi aiön pi halö atab ado ga bi ap, dap Jisas m+deia au daueila. ³³ Jisas aiön pi bi anibu nip aban ala u hag yuö, manö hag aij ga. Anig gö, nibi bi gau aiö göm hagla, “Ram m+nöŋ Isrel i, bi ap anibu rö gö niŋagpun,” a gila. *

³⁴ Pen bi Perisi gau hagla, “Nipe kijaki aiön pi nap kale Seden klö u udöm me, aiön pi gau hag höŋ yuöp,” a gila. *

Jisas nibi bi gau kalip mög niŋa

³⁵ Pen Jisas nipe daun pro gau abe, daun kub gau abe gi ajöl göm, Juda magum gep ram gau amöm, Kiŋ kub ke yabił u nibi bi udöm abad m+deinab manö aij u hag ñim+döp. Pen nibi bi gau kalip nan ni+hön ni+hön ga u, u rö nöŋ gö kamij la. * ³⁶ Jisas niŋa, nibi bi anib gau kaj sipsip gau bi abad m+dep kale ap m+dagöp rö u m+deila. Gası kub niŋöm ułham m+deila u pen kalip bi gi ñeb ap m+dageia. Anib u niŋöm, Jisas nipe mög yabił niŋöm, * ³⁷ bi nipe gau kalip haga, “Nan magö iru yabił nöŋ wög naböŋ au po gi m+döp u pen nibi bi ral daupe iru m+dagpal. *

³⁸ Anib u, kale bi wög naböŋ nap nibö u nip hag

* **9:33:** Mak 2:12 * **9:34:** Mad 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15

* **9:35:** Mad 4:23; Mak 1:39 * **9:36:** Mad 14:14; Nab 27:17; 1Ki

22:17; Sek 10:2; Mak 6:34 * **9:37:** Luk 10:2

nɪŋbe, bɪ ral dauɛp rɪmnap yuö, ral dap nɪp lau adö dauöl,” a ga.

10

Jisas manö ud arep bɪ nɪpe unbö mɪgan la?

(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

¹ Jisas bɪ nɪpe unbö mɪgan laŋ u wɪñ alö aueila haga, “Yad ke kalöp hagabin u me, kɪjaki aiön pi nan gau hag yunɪg, hag yunabim. Nɪbi bɪ nan nɪhön nɪhön gɪnab gau u rö nöp gɪpe, kamɪŋ lɪnab,” a ga. *

² Bɪ Jisas manö ud arep unbö mɪgan laŋ Jisas hag yua bɪ gau, hib kale gau me, bɪ ap Saimon, hib nɪpe ap Pida a gɪmɪdal; bɪ ap Edru, Pida nɪmam nɪpe u; bɪ ap Jems, Sebedi ñɪ nɪpe; bɪ ap Jon, Jems nɪmam nɪpe; ³ bɪ ap Pilip; ap Badolomyu; ap Domas; ap Madyu, nɪpe dakɪs udmɪdöp; bɪ ap Jems, Alpias ñɪ nɪpe; bɪ ap Dadias; ⁴ bɪ ap Saimon, hib nɪpe ap Selod a gɪmɪdal; bɪ ap Judas Iskariod, nɪpe me hainö Jisas nɪp mumug nɪŋa.

Jisas manö ud arep bɪ nɪpe unbö mɪgan laŋ kalɪp hag ke ke yua

(Mak 6:7-13; Luk 9:1-6)

⁵ Jisas bɪ nɪpe anɪb gau kalɪp manö aij wög u göl a göm, hag ke ke yuöl gɪ haga, “Kale Juda nɪbi bɪ wasö aŋ gau abe, Sameria kai mɪdpal aŋ gau abe, aragmim. ⁶ Pen kale am nɪbi bɪ hon Isrel, nɪbi bɪ kale God nɪp gasɪ nɪŋagpal gau, kalɪp hag ñöl gɪ hagmim, * ⁷ “God nɪbi bɪ udöm abad mɪdeinab ñɪn u, hadö söl auöp,” a gɪmim. * ⁸ Nɪbi

* **10:1:** Mak 6:7; Luk 9:1 * **10:6:** Jer 50:6 * **10:7:** Mad 3:2; 4:17; Luk 10:9,11

bî nan gînim gau gîpe, kamiŋ lînim. Nîbi bî böŋ nöp umöl gau gîpe, kauyaŋ uraköl. Nîbi bî wös hapeb lînim gau gîpe, kamiŋ lînim. Nîbi bî kijaki aiön pi abañ alnim gau hag höŋ yube araŋ. Bapi hol apîl kalöp pör yîharîŋ wög gîpul rö, kale u rö nöp nîbi bî anîb gau kalîp yîharîŋ wög gî ñîmim. ⁹ Mani gol, mani silpa, mani aîî rîmnap ud aragmim. * ¹⁰ Wadi, waîj rîmnap halö, ma rîrup, waîab adîŋ, nan gau ud aragmim. Pen niñhön: nîbi bî wög gî ñînaböl gau pen nan ñîlö ñîŋnaböl. *

¹¹ “Pen daun ap aka ram rîîg agîö ap amjakpe, nîbi bî kalöp hag wîhai udöl rö rîmnap nîŋmim, kalîp aip nöp mîdmim, ram mînöŋ ke ap gau arnîg gînabim ñîn u nöp, kalîp arö gîmim armim. ¹²⁻¹⁴ Pen ram ap ammim, “Kale mîdpim!” a gîpe, “Yau, mîdpun; aij aubim,” a gaiöl, ram raul mîgan anîbu armim. Pen kalöp manö yad hag ñîmim hag wîhai ud niŋagaiöl u, arîk arnîg, acîp acîp ma kîd kale cîg udöm mîdainîm u, ab îîî gî yumim armim. * ¹⁵ Yad kalöp niŋö yabiî hagabin: manö kub hagep ñîn u, Sodom Gomora nîbi bî ilön pro pro udnaböl; nîbi bî kalöp udagnaböl anîb gau, ilön kub yabiî udnaböl. *

Marö iru nöp aunab

(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)

¹⁶ “Pen niŋim! Yad kalöp kaj sipsip rö u, nîbi bî kain hauî rö mîdpal aŋ gau yuabin. Anîb u, gasî

* **10:9:** Luk 10:4 * **10:10:** Luk 10:7; 1Ko 9:14 * **10:12-14:**
Luk 10:5-6; Ap 13:51 * **10:15:** Mad 11:24; Jud 7

nɪŋ aij göl gɪ, agamɪj kalɪp hag ñöl gɪ mɪdaimim.
*

17 “Pen nɪbi bɪ rɪmnap kalöp ud sɪsɪ löm, dam Juda magum gep ram gau arlö, kansol kale gau ap manö kub hagöm, kalöp paknaböl. Anɪb u, nɪŋ aij gɪmim. * 18 Kalöp bɪ yad a göm, tɪp gɪ dam gapman bɪ kub aka kiŋ mɪdeinaböl au ud arlö, kale manö aij yad u, bɪ kub gau abe, Juda nɪbi bɪ wasö ram mɪnöŋ mɪlö kub gau nɪbö gau abe, kalɪp hag ñɪnabim. 19-20 Kalöp manö kub hagnaböl anɪbu, manö nɪhön hagun aka manö aige gun hagun a gɪmim pɪñɪŋ gɪmim, gasɪ iru nɪŋaɣmim. Hagpe nɪŋöl gɪ, Nap God Ana nɪpe kale aip mɪdöp u, gasɪ aij ñeinab, manö kale adö u ke hagagnabim; Nap God Ana nɪpe kalöp hagnab rö nöp hagnabim. *

21 “Ñɪn anɪbu, nɪmam gau uraköm, nɪmam kale ke gau al paklaŋ a göm, bɪ kub gau kalɪp mumug gɪnaböl. Nap gau uraköm, ñɪ pai kale ke gau al paklaŋ a göm, bɪ kub gau kalɪp mumug gɪnaböl. Ñɪ pai gau uraköm, nɪme nap kale ke gau jöl ñöm u rö nöp gɪnaböl. * 22 Yɪp lau adö mɪdeinabim rö, nɪbi bɪ gau magöŋhalö kalöp nɪŋlö, mulu kal alnab. Pen nɪbi bɪ an ktö göm, yɪp pɪg nöp mɪdeinaböl gau, ñɪn hain u auö, God kalɪp udnab. 23 Pen mɪgan ap arbe, kalöp gɪ naij gaiöl u, pɪñɪŋ gɪ mɪgan ap armim. Yad kalöp nɪŋö hagabin, Isrel daun gau nɪbi bɪ gau kalɪp hag ñɪbe aragnab adö, yad Bɪ Ñɪ nɪpe aunabin.

* 10:16: Luk 10:3; Ro 16:19

* 10:17: Mak 13:9-11; Luk

12:11-12; 21:12-15

* 10:19-20: Jon 14:26

* 10:21: Mai 7:6;

Mad 10:35; Mak 13:12; Luk 21:16

24-25 “Ñi pai skul hagpal gau kub midlö, hag ñeb bi kale gau pro midagpal. Pen hag ñeb bi midöp rö midaiun a göm me, skul hagpal. Nibi bi wög gi ñibal gau kub midlö, nibi bi kalip abad midpal gau pro midagpal. Wög gipal u, nibi bi kub midpal rö midaiun a göm, wög gipal. Anib u rö, nibi bi yad gau, yad midpin rö midaiun a göm, gipal. Pen nibi bi gau yip hag juöm, Seden hib nipe ap löm yip Bielsebul a gipal rö, kalöp bi wög gi ñeb yad u rö nöp hag juöm manö naj hagnaböl me. *

*God nip nöp piñin gep
(Luk 12:2-7)*

26 “Nibi bi gau kalip ninmim piñin gagmim. Manö nihön miñi harí göl midöp u, hainö waiö mideinab. Nan nihön agamij gipal gau, hainö waiö ninaböl. * 27 Manö yad kalöp pi gem hagnabin u, kale am kalip waiö hag ñimim. Manö yad kalöp rimid it hagnabin u, ram adö lan ammim, manö kub hag ñibe ninöl.

28 “Kale nibi bi al pak libal bi gau ninmim piñin gagmim. Kale yiharin hañ bad u nöp al pak linaböl; ana u halö gi naj göl rö lagöp. Piñin ginig me, Bi Kub nibi bi hañ roman abe ana abe migan mab ke inab yan yunab u nip piñin gimim. * 29 Yaur pro gau, nan yiharin. Mani atí magö añi nöp yuöm, mihöp udpal. Nan yiharin u pen, God kalip nin midöp rö, ap yiharin lug pakagnab. 30 Umagö kalöp u, God magöñhalö wö

* **10:24-25:** Mad 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk 6:40; 11:15; Jon 13:16; 15:20 * **10:26:** Mak 4:22; Luk 8:17 * **10:28:** Jem 4:12

ralöp. ³¹ An+bu, piñ+ñ gagmim. Yaur gau nan pro yab+ñ; kale pen nan yab+ñ m+dpim. *

Yad Jisas bi nipe a gimim waiö haggimim
(Luk 12:8-9)

³² “N+bi bi an y+p lau adö m+ddöm, n+bi bi gau kal+p waiö hag ñ+naböl gau, yad pen Bapi yad kumi kabö adö lañ m+ddöp u n+p, y+p lau adö m+dpal, a gem, waiö hagnabin. ³³ Pen n+bi bi an, y+p c+g aij gagöm, n+bi bi aip m+deinaböl an au hagnaböl, bi an+bu yad n+ñagpin, a g+naböl u, yad pen Bapi yad kumi kabö adö lañ u n+p, n+bi bi gai i yad n+ñagpin, a g+nabin. *

Pen pen g+naböl
(Luk 12:51-53; 14:26-27)

³⁴ “Yad m+ñöh naböh if i aunö u, ‘Jisas nipe m+ñöh naböh if i aua rö, agam+ij m+dd aij g+nabun,’ a g+mim, gas+ u n+ñagmim. Yad aunö u me, n+bi bi gau manö kub hagöm, pen pen g+naböl. ³⁵ An+g g+nab: ñ+ gau uraköm, nap aip pen pen g+naböl. Pai gau uraköm, n+me aip pen pen g+naböl. Ñ+ n+bin gau uraköm, n+p+s aip pen pen g+naböl. *
³⁶ An+g g+naböl an+bu, ram kale añ+ m+dpal u, kale ke nöp pen pen g+naböl.

³⁷ “N+bi bi an, n+me nap aka ñ+ pai gau nöp m+dmagö löm, y+p m+dmagö lagnaböl u, n+bi bi yad m+ddöl rö lagnab. ³⁸ N+bi bi an y+p p+g m+dn+g gaböl, pen gas+ ap n+ñöm hagnaböl, ‘N+bi bi r+mn+ap han+p g+ naj göl rö löp,’ a göm, y+p arö g+naböl u, n+bi bi yad m+ddöl rö lagnab. ³⁹ N+bi bi

* **10:31:** Mad 6:26 * **10:33:** Mak 8:38; Luk 9:26; 2Di 2:12

* **10:35:** Mai 7:6

an, yad ke nöp mïdem, mïd aij gïnam a gïnab u, mab ke inab yaŋ u arnab. Nïbi bï an pen hagnab, yad Jisas lau adö mïdnö, yïp al pak lïnïg al pak löl a gïnab u, kamïŋ pör pör mïdep u udnab. *

*God kalïp pen u rö nöp abad mïdeinab
(Mak 9:41)*

⁴⁰ “Kale arbe, nïbi bï rïmnap kalöp hag wïhai udaiöl u, yïp abe hag wïhai udnaböl. Pen yïp hag wïhai udnaböl rö, Bï yïp hag yuö aunö u nïp abe hag wïhai udnaböl. * ⁴¹ Nïbi bï an, God manö hagep bï ap nïŋöm hagnab, ‘Bï auöp i, God wög göp u me, nïp udnabin,’ a göm, udnab u, aij yabïŋ gïnab. God manö hagep bï anïbu ud aij gïnab rö, hainö God nïp u rö nöp ud aij gïnab. Nïbi bï an, God nïbi bï kamïŋ aij nïpe ap nïŋöm hagnab, ‘Bï auöp i, God bï kamïŋ aij nïpe u me, nïp udnabin,’ a göm udnab u, aij yabïŋ gïnab. God nïbi bï kamïŋ aij nïpe u ud aij gïnab rö, hainö God nïp u rö nöp ud aij gïnab. ⁴² Pen nïbi bï an, bï yïharïŋ yad ap nïŋöm, Jisas bï nïpe u a göm, ñïg mïl dap ñïnab u, God nïŋö, aij gö, pen hauŋ gagnab,” a ga.

11

*Jon bï nïpe rïmnap hag yuö, Jisas nïp nïŋnïg arla
(Luk 7:18-35)*

¹ Jisas bï nïpe unbö mïgan laŋ gau kalïp anïg göl anïg göl gïmim a göm hag ñï aij göm, ram

* **10:39:** Mad 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; 17:33; Jon 12:25

* **10:40:** Mak 9:37; Luk 10:16; Jon 13:20

m+nöŋ an+bu arö göm, daun yöp söl an+bu gau amöm, n+bi b+ gau kal+p manö hag ña.

² Pen Jon b+ ñ+g pak ñeb u nag+ m+idöm, Krais n+hön n+hön ga manö u n+ŋöm, b+ n+pe r+mnap hag yuö, Krais m+deia au amjaköm, ³ n+p hag n+ŋöm hagla, “Han+p hag ñ+mön, ne b+ ‘Krais’ a gun pör abad m+dpun u nöp auban, aka hon b+ hain n+bö an+bu ke abad m+daiun?” ö g+la.

⁴ Hageila, Jisas kal+p haga, “Kale Jon m+idöp au ammim hagmim, ‘Hon amun amgö hon ke n+ŋun, r+m+id hon ke n+ŋbun, ⁵ b+ an+bu n+bi b+ amgö we göp gau gaj+p amgö n+ŋbal. N+bi b+ ma naij göp gau gaj+p adan aj aij g+pal. N+bi b+ wös hapeb löp gau gaj+p m+lep göp. N+bi b+ r+m+id m+gan p+ göp gau gaj+p gas+ wakö n+ŋbal. N+bi b+ umbal gau gaj+p kauyan urakpal. N+bi b+ mög gep rö gau, u rö nöp Krais manö aij u hagö n+ŋbal,’ a g+mim. * ⁶ Pen manö ap hagmim, ‘N+bi b+ y+p n+ŋ udöm, gas+ ap ap n+ŋagnaböl gau, m+ñ m+ñ yab+ g+naböl,’ a g+mim,” a ga.

⁷ An+g hagö, Jon b+ n+pe gau arlö n+ŋöl g+, Jisas n+bi b+ ap m+deila gau kal+p Jon manö adö u hagöm haga, “Kale nöd ram m+nöŋ kabö nöp m+idöp aŋ gau arbe ñ+n u, n+hön n+ŋn+g arben Hod m+lö añ+ ap y+gön ud dan i göp ap n+ŋn+g arbe? ⁸ Aka n+hön n+ŋn+g arben B+ wal+j aij aij nöp l+bal b+ ap n+ŋn+g arben B+ wal+j aij aij udun a göm n+ŋbal gau, b+ kub ram k+ñ aij gau hanbal. Kale Jon m+dm+idöp ram m+nöŋ nöp aŋ au han m+dagm+dal. ⁹ Pen nan n+hön n+ŋn+g arben Y+har+ŋ aragpe. Jon b+ God manö hagep, b+ an+bu

* **11:5:** Ais 35:5-6; 61:1

nɪŋnɪg arbe. Bɪ God manö hagep aunab a gɪmim abad mɪdmɪdim me, bɪ anɪbu me u. Pen Jon nɪpe God manö hagep bɪ nöp wasö. ¹⁰ Jon nɪp gasɪ nɪŋöm, hadame nöp God nɪpe Ñɪ nɪpe nɪp manö haga manö anɪbu, God Manö yaŋ kalɪ kɪɪñ rɪköm hagla,

‘Bɪ manö hagep yad u,
hag yunö nöd amöm,

nɪbi bɪ gau hag ñɪ aɪj gö,

hainö ne ke arnabön,’ a göm kalɪ kɪɪñ rɪkla. *

¹¹ Kalöp hagabin, nɪbi bɪ mɪnönŋ nabönŋ ɪɪ i mɪdpal gau, aɲɪ ap Jon rö wasö. Pen God nɪbi bɪ yɪharɪŋ yabɪɪ dam kumi kabö adö laŋ au abad mɪdeinab gau, kale Jon rö mɪdageinaböl; God nɪpe nɪbi bɪ yɪharɪŋ yabɪɪ gau ud aɪj yabɪɪ gö, nɪbi bɪ aɪj nɪpe yabɪɪ mɪdeinaböl. ¹² Jon bɪ ñɪg pak ñeb bɪ apöm manö aɪj hag ña ñɪn u rɪköm, nɪbi bɪ gau, God hanɪp udöm kumi kabö adö laŋ au abad mɪdainɪm a göm, manö anɪbu klö yabɪɪ gɪ dam dam, mɪñɪ u rö nöp klö yabɪɪ gɪpal.

¹³ “Bɪ God manö hagep manö kalɪ kɪɪñ rɪkla gau abe, Mosɪs God lo manö kalɪ kɪɪñ rɪka u abe, ɪɪ u me, God Mesaia u nɪp yuö, nɪpe nɪbi bɪ gau kalɪp udöm abad mɪdeinab. Manö anɪbu nöp hag daulö daulö me, Jon aua. * ¹⁴ Pen manö hagnɪg gabin u udnabim aka nɪŋagpin. God Jon nɪp hagö, apöm nɪbi bɪ gau kalɪp manö hag ña u, God Manö kalɪ kɪɪñ rɪköm, gɪnab a gɪla rö nöp ga. Kalɪ kɪɪñ rɪköm hagla, bɪ God manö hagep ɪlajja rö bɪ ap aunab,

* **11:10:** Mal 3:1; Luk 1:76 * **11:13:** Luk 16:16

a gila. * ¹⁵ Kale nibi bi gasi rimid midainim gau, manö hagabin i rimid li niñ aij gimim.

¹⁶ “Nibi bi mñi ñin i midpal gau yad niñbin, kale ñi painañ rimnap maker au asiköm, ñi painañ rimnap meg migan dap ranöm kalip hagpal rö u midpal. ¹⁷ Kale hagpal,

‘Hon aññ pu gino,

kale ñhön ginig kugom ralagpim?

Kimnap mitöñ gep rö ap hagno,

kale ñhön ginig mitöñ gagpim?’ ö gipal.

¹⁸ Anib u rö, God Jon nip yuö apöm, ñin rimnap nan magö ññagöm, ñig wain ññagöm gö, hagla, ‘Bi anibi nip nan ñhön abañ alö anig göp?’ ö gila. ¹⁹ Bi Ñi nipe pen auö hagpal, ‘Bi nan kub ññöm, ñig wain ññöm, bi dakis udpal gau aip ajöm, bi nan naj gipal gau aip ajöm göp,’ a gipal. Pen nibi bi God Manö u niñ udöm, gi aij göm, mid aij ginaböl u, nibi bi gau niñöm hagnaböl, God Manö u manö aij yabıl, a ginaböl,” a ga. *

Manö kub udnaböl
(Luk 10:13-15)

²⁰⁻²¹ Jisas daun kub nöd gi ajöm, nan gagep iru nöp gö, nibi bi gau niñla u pen kale, ñhön ginig nan si nan naj gipun a göm, nan si nan naj gimidal u arö göm, Jisas nip niñ udagla. Anig gılö, Jisas kalip hag göm haga, “Korasin daun nibi bi gau! Bedsaida daun nibi bi gau! Nan gagep gau ginö, niñbe. Pen nan si nan naj gipim u arö gimim, yip niñ udagpim. Anig gipim u, kale manö kub yabıl udnabim. Daun kub Daia Juda

* **11:14:** Mal 4:5; Mad 17:10-13; Mak 9:11-13 * **11:19:** Mad 9:14

nibi bi wasö gau, daun kub Saidon Juda nibi bi wasö gau, nan gagep anib gau kalip u rö nöp gaibnep, kale nan si nan naj gimidal gau arö göm, wadi asöl rö r+mnay y+möm, run he löl gi löl gi m+daiblap. * ²² Anib u, manö kub hagep ñ+n u, Daia nibi bi abe, Saidon nibi bi abe, manö pro rö udnaböl; pen kale Korasin nibi bi abe, Bedsaida nibi bi abe, manö kub yabił udnabim.

²³ “Kapaneam nibi bi gau. Ñ+n anibu kale kumi kabö adö lañ au aragnabim; böñ nöp mab ke inab ulöm m+gan yañ u arnabim. Nan gagep kale añ aui g+nö u, daun kub Sodom gaibnep, kale nan si nan naj gimidal gau arö göm, uri kam+ñ m+daiblap. * ²⁴ Adö anibu yad kalöp n+ñö hagabin, manö kub hagep ñ+n u, Sodom nibi bi gau manö pro rö udnaböl; kale Kapaneam nibi bi manö kub yabił udnabim,” a ga. *

Yip aumim ake limim
(Luk 10:21-22)

²⁵⁻²⁶ Ñ+n anibu Jisas Nap nip haga, “Bapi, yad hib ne hagnö adö lañ arañ. Ne Bi Kub, kumi kabö adö lañ abe, m+ñöñ naböñ it i abe abad m+dpau u, gasi ne ke n+ñö aij göp rö, nibi bi gasi kiđ hi+k n+ñun n+ñbun a g+pal gau, kalip manö yad hagabin it u hag ñagpan; pen nibi bi ñi painañ rö m+dpau gau kalip gasi aij ñ+mön, manö yad hagabin it u hag waiö liban u, nöp aij a gabin,” a ga. *

* **11:20-21:** Ais 23; Esi 26:1-28:26; Joe 3:4-8; Emo 1:9-10; Sek 9:2-4

* **11:23:** Ais 14:13-15; Jen 19:24-28 * **11:24:** Mad 10:15; Luk

10:12 * **11:25-26:** 1Ko 1:26-29

27 Jisas anig hagöm haga, “Bapi klö nipe m+dpöp rö, y+p ñöb. Nibi bi rimnap y+p niη aij gagpal; Bapi nöp y+p niηöb. Yad nöp Bapi n+p niη aij g+pin. Pen nibi bi gas+ aij ñ+nam a gem niηbin gau, kal+p gas+ aij ñ+nö, Bapi n+p niηnaböl,” a ga.
*

28 Jisas anig hagöm haga, “Kale nibi bi nan wañ+b kub iru maru pör ud ajmim gas+ iru niηmim m+dpim gau, yad aumim niηöm nan wañ+b kub iru maru ud ajabim gau yad ke udnö ake l+inabim. * 29 Yad bi hain aij agam+j m+dpin; kal gagnabin; an+b u, y+p aumim, wög yad g+ ñ+mim, hibur gas+ m+dmagö kalöp an dan ake l+mim. 30 Kale y+p aumim wög yad geinabim u, ud marö ap gagnab; p+ta g+inab. *

12

*God n+p sabe gep ñ+n u, wid magö rik ñ+ηla
(Mak 2:23-28; Luk 6:1-5)*

1 Juda God n+p sabe gep ñ+n u, Jisas bi nipe gau aip wid wög an au amöl gi, bi nipe gau kiyö lö, wid magö an+b gau rimnap udöm, hañ pak yuöm, ñ+ηöl gi ñ+ηöl gi areila. * 2 Anig geila, bi Perisi gau niηöm, Jisas n+p hagla, “Lo manö hon hagab, nibi bi God n+p sabe gep ñ+n u wög gagnaböl. Pen bi ne gau niηön g+n+g God n+p sabe gep ñ+n wög gagep i, wid magö hañ pak yuaböl?” ö g+la. *

3-4 Hageila, Jisas kal+p haga, “Depid hadame nöp bi nipe gau aip kiyö lö, God sabe gep ram

* 11:27: Mad 28:18; Jon 3:35; 17:2; Plp 2:9; Jon 1:18; 10:15

* 11:28: Jer 31:25 * 11:30: 1Jn 5:3 * 12:1: Dud 23:25

* 12:2: Eks 20:10

u amjaköm, bred God amgö ilö adö au löm, bî yîharîŋ ñîŋagpal, bî God nîp nan sabe gîpal gau nöp ñîŋbal bred u, kalîp hag nîŋö nîp ñîlö, bî nîpe gau aip ñîŋla. Pen kîyö lö gîla aiud anîbu, God Manö yan kalî kliñ rîkla u kale nîŋagpim ar?
*

⁵ “Kale Mosîs God Manö kalî kliñ rîka u nîŋagpim rö löp. Nîpe kalî kliñ rîkôm haga, ‘Bî God nîp nan sabe gep bî gau, God nîp sabe gep ñîŋ u, God sabe gep ram raul u am mîdöm, wög gîpal. Pen God kalîp manö kub hagagnab,’ a ga. *

⁶ Pen yad kalöp hagabin, God sabe gep ram anîbu nan kub wasö; yad ke pen Bî kub yabî mîdpin. *

⁷ Pen manö ap God Manö kalî kliñ rîkla u, nîŋ aij gagpim akanŋ Manö anîbu kalî kliñ rîkôm hagla, ‘Nîbi bî yîp nan pak sabe gî ñîŋaböl u, yîp aij gagnab; nîbi bî gau kalîp mög nîŋaböl u, yîp aij gîŋab,’ a gîla. Manö anîbu nîŋmim gagpim u me, bî yad gau gî aij gîlö nîŋöl gî, kalîp ud sîŋik hagpe.

* ⁸ ‘God nîp sabe gep ñîŋ! God nîp sabe gep ñîŋ!’ a gîpim u pen Bî Ñî nîpe nöp God nîp sabe gep ñîŋ u abad mîdöp a gîmim gasî u nîŋagpim.

*Jisas bî ñîmagö pîno ga u gö, kamîŋ la
(Mak 3:1-6; Luk 6:6-11)*

⁹ Jisas ram mîŋöŋ anîbu arö göm, ram mîŋöŋ ap aramöm, Juda magum gep ram raul mîŋan u ara. ¹⁰ Pen ram raul mîŋan anîbu bî ñîmagö pîno ga ap mîdeia. Nîbi bî ap mîdeila gau, Jisas manö rîmnap hagö nîp dam manö kub hagnu a göm,

* **12:3-4:** Lep 24:5-9; 1Sa 21:1-6 * **12:5:** Nab 28:9-10 * **12:6:** Mad 12:41-42 * **12:7:** Hos 6:6; Mad 9:13

nɪp manö pir alöm hagla, “God nɪp sabe gep ñin i, nɪbi bɪ kamɪŋ lep aka wasö?” gɪla. *

¹¹ Hageila, Jisas kalɪp haga, “Kaj sipsip kale ap God nɪp sabe gep ñin i ulöm mɪgan areinab u, ud yunabim aka wasöŋ Ud yunabim rö löp. ¹² Pen kaj sipsip u nan yɪharɪŋ. Nɪbi bɪ u nan yabɪɫ. God nɪp sabe gep ñin i kamɪŋ laŋ a gun gɪnabun u, manö mɪdagöp, gɪnabun,” a ga. *

¹³ Jisas anɪg hagöm, bɪ ñɪmagö pɪno ga u nɪp haga, “Ñin mɪlöpö lɪ!” a ga. Anɪg hagö, ñɪmagö mɪlöpö labin a ga. Anɪg ga nɪŋöm ñɪmagö pɪno ga u böŋ nöp kamɪŋ löm, ñɪmagö böŋ lau aij mɪdeia u rö la.

¹⁴ Anɪg gö nɪŋöm, bɪ Perisi gau am magum göm, nɪp anɪg anɪg gun al pak lun, a göm, manö hag nɪŋ hag nɪŋ gɪla. *

Jisas nɪpe God bɪ wög gɪ ñeb nɪpe

¹⁵ Anɪg geila, Jisas nɪŋöm, ram mɪnönŋ anɪbu arö göm, mɪgan ap arnɪg göm ara. Arö nɪŋöl gɪ, nɪbi bɪ iru nöp nɪp hain gɪla. Anɪg geila, nɪbi bɪ nan ga gau, nɪpe gö magöŋhalö kamɪŋ lö nɪŋöl gɪ, ¹⁶ kalɪp haga, “Bɪ u anɪg anɪg göp a gɪmim, hagagmim!” a ga. *

¹⁷ Jisas ga anɪbu, bɪ God manö hagep Aisaia gɪnab a ga rö nöp ga. Nɪpe kalɪ klɪñ rɪköm haga,

¹⁸ “Bɪ yad böŋ nöp hag lɪbin i, wög yad gɪ ñab.

Bɪ yad nɪŋnö, yɪp aij yabɪɫ göp me u.

Yad nɪpe mɪdmagö lɪbin.

Ana yad u nɪp aɫ ba gö,

* **12:10:** Luk 14:3 * **12:12:** Luk 14:5 * **12:14:** Jon 5:16

* **12:16:** Mad 8:4; Mak 3:12

nibi bi kale aigöl göm asi mid aij ginaböl manö
yad u,

nibi bi gau magöñhalö hag ñinab.

¹⁹ Pen nipe nibi bi gau niñö mulu lugö,
manö pen pen hagagnab.

Nibi bi midpal gau, yip nöp niñöl a göm,
meg magö dap ranöm hagagnab.

²⁰ Nibi bi niñagpal gau
kalip agamij hag aij ginab.

Łam hon ginig gö, kałasin rim lilö inmidöp rö u
kalip hagnab.

Nipe anig göl gi damöm me,

God hagöp rö böñ u apranö,

nan si nan naj gep böñ u böñ nöp ap lugnab.

²¹ Nibi bi ram minöñ gau nibö gau u rö nöp,
nip gasi halö abad mideinaböl," a ga. *

*Jisas nipe Bielsebul ktö udöm nan gagep gab, a
gila*

(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23; 12:10)

²² Bi kijaki abañ alö, amgö we göm, maj hañ pit
göm ga bi ap dam Jisas mideia au daueila. Jisas
kijaki u hag höñ yuö, amgö yabit niñöm, manö
hagöm ga. ²³ Nibi bi mideila gau, Jisas ga anibu
niñöm, aiö göm hagla, "Bi anibi bac Depid Ñi nipe
pör abad midpun u rö löp," a gila.

²⁴ Pen bi Perisi gau manö anibu niñöm, gasi
kale gau nöp niñöm hagla, "Bi anibu God ktö nipe
udöm hag höñ yuagöp; nipe kijaki aiön pi nan
gau, nap kale Bielsebul ktö udöm hag yuöp," a gi
gasi niñla. *

* **12:21:** Mad 3:17; Ais 42:1-4 * **12:24:** Mad 9:34; 10:25

25-26 Pen gasi niŋla anibu, Jisas ke niŋöm, kalip haga, “Seden uraköm, niŋi bi niŋe riŋnap hag yunab u, aige göm bi kub miŋdeinabŋ Ram miŋnön ap, kale ke pen pen hagöm asiŋ ke ke liŋaböl u, ap lug paknaböl. Ram miŋnön kub ap aka niŋi bi iŋ añi ap, kale ke pen pen hagöm asiŋ ke ke liŋaböl u, ap lug paknaböl. Kale anibu rö hagabim u pen Seden niŋe yam niŋe ke gau kalip hag yuagnab.

27 “Yip hagpim, ‘Kijaki aiön pi nan gau nap kale Bielsebul klö u udmön hag höŋ yuban,’ a gipim u pen kale yip hagpe niŋin: bi kale ke gau Bielsebul klö u udöm kijaki aiön pi nan gau hag höŋ yubal aka niŋön? Kale ke hagnaböl, ‘Niŋi bi ap anig göl rö lagöp,’ a giŋaböl.

28 “Pen God Ana klö u udem, kijaki aiön pi nan gau hag höŋ yuabin u, niŋön giŋig God bi niŋe niŋi bi udöm abad miŋdeinab niŋn u hadö auöp i a giŋmim yip udagpim? *

29 “Bi klö yabiŋ ap midö, nan niŋp gau udnig, yiŋariŋ aragnaböl. Niŋp böŋ nöŋ nagŋ adik löm me, amöm nan niŋp gau udnaböl.

30 “Niŋi bi yad piŋ miŋdpal gau, niŋi bi gau kalip yad daunaböl. Pen niŋi bi yad wasö gau, niŋi bi yad aunig gaböl gau kalip riŋdik gi yunaböl. *

31 Anib u, kale niŋ aij giŋmim. Niŋi bi gau nan si nan naiŋ niŋön niŋön geinaböl u, God niŋöm arö giŋab. Niŋi bi God niŋp manö riŋb junaböl u, u rö nöŋ God niŋöm arö giŋab. Pen God Ana niŋp manö riŋb junaböl u, God niŋöm arö gagnab. * 32 Bi Niŋ niŋe u niŋp manö naiŋ hageinaböl u, God niŋöm

* 12:28: Ap 10:38; 1Jn 3:8 * 12:30: Mak 9:40; Luk 9:50

* 12:31: Hib 6:4-6

arö gınab. Pen Ana U† nıp manö naj hageinaböl u, ñın i abe, ñın hain u abe, God nıpe nıj nöp mıdöm arö gagnab.

*Manö ke hagpim adö u kalöp manö kub hagnab
(Luk 6:43-45)*

³³ “Kale yıp nıhön gınıg hagpim, ‘Seden aban alö, wög aij u göp,’ a gıpımı Mab aij gau magö aij pılınab; mab naj gau magö naj pılınab. Mab magö pılınab magö anıbu nıjöm me, mab u aij mab u naj a gınaböl. * ³⁴ Kale haino ñı pai yag daubal gau me anıg hagabım. Kale nıbi bı naj anıbu rö, aige gımım manö aij hagnabımı Nıbi bı manö hagpal rö nıjnabun me, hibur gası mıdmagö kalıp anı dan nıhön rö mıdöp u nıjnabun. * ³⁵ Nıbi bı aij gau, hibur gası mıdmagö anı kale dan nan aij mıdöp nıjöm gı aij gıpal; nıbi bı naj gau, hibur gası mıdmagö anı kale dan nan naj mıdöp nıjöm gı naj gıpal. ³⁶ Nıj aij gımım. Hainö manö kub hagep ñın u, God nıbi bı gau kalıp magöñhalö, manö halöwalö hagöm nıbi bı rımnab gı naj gıla u, nıhön gınıg anıg hagpe a göm, kalıp hag gınab. ³⁷ Anıb u me, kale ke manö hagnabım u nöp God nıjöm hagnab nıjöm, kamıj arıabım aka ilön udnabım,” a ga.

*Nan gagep rö gö nıjun, a gıla
(Mak 8:11-12; Luk 11:29-32)*

³⁸ God lo manö hag ñeb bı rımnab abe, bı Perisi rımnab abe, apöm Jıas nıp hagla, “Manö hag ñeb

* **12:33:** Mad 7:16-20 * **12:34:** Mad 3:7; 15:18; Luk 3:7; 6:45

bî! Nan gagep rö ap gö, hon niñun me, ne God nöp hag yuöp auban a gî nabun,” a gî la. *

³⁹ Hageila, Jisas haga, “Kale niñi bî nan si nan naij nöp gî mim, God manö haga u niñagpim. Nan gagep rö ap gö niñun a gî pim u, pen kalöp nan ap gî nö niñagnabim. Bî God manö hagep Jona niñ ga adö u nöp yîp u rö nöp gö, niñnabim. *

⁴⁰ Hadame nöp kabsal kub u Jona niñ pa bo yuö, hibur añ yan ñîñ mî hau niñgan mî dö m, ado gî aua. Anîb u rö, yad, Bî Ñî nîpe, u rö nöp ñîñ mî hau niñgan mî nöñ añ gau mî dem, ado gî aunabin. *

⁴¹ Hadame nöp Jona amöm, daun kub Ninepa niñi bî kalîp hagö, nan si nan naij gî la gau yîñîd arö göm, God niñ niñ udla. Jona bî yîharîñ u hagö niñla; kale pen Bî Kub yabîñ mîñi mî dö p î, manö hagöp u udagpim. Anîb u, hainö manö kub hagep ñîñ u, Ninepa bî kale uraköm kalöp manö kub haglö, kale manö kub udnabim. *

⁴² “Niñi kwîn kub, ram mî nöñ Siba niñbö u, hadame nöp ga rö u niñbim. Ram mî nöñ nîpe mî lö gau niñbö u pen, Juda kiñ kub Solomon gasî kîd hiîk niñeb bî u manö niñ niññig aua. Solomon bî yîharîñ u niñ anîg ga; pen niñhön gîñig Bî Kub mîñi mî dö p î manö hagöp u niñagpimñ Hainö manö kub hagep ñîñ u, Siba kwîn uraköm kalöp manö kub hagö, kale manö kub udnabim. *

Kîjaki aiön pi nan gau kauyan ado gî aunîm rö

* **12:38:** Mad 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30 * **12:39:** Mad 16:4; Mak 8:12 * **12:40:** Jo 1:17 * **12:41:** Jo 3:5 * **12:42:** 1Ki 10:1-10

löp, a ga

(Luk 11:24-26)

⁴³ “Seden yam nipe kijaki nan gau ap nibi bi aban al midöm, höñ amöm, nibi bi rimnap aban alin, a göm, niñ aj wasö niñöm, ⁴⁴ ado gi apöm niñnab, bi nöd arik arnab kuö u aij aij nöp mideinab. ⁴⁵ Nipe niñöm, kijaki naj nipe rö wasö, kijaki naj yabit, unbö mudun jññ u ut gi dapöm, bi anibu nip yuö hi+knaböl. Anig gö, nöd mid naj ga rö wasö; hainö mid naj yabit ginab. Kale nibi bi uri midpim kale nan si nan naj nöd gi midmidim rö wasö, hainö nan si nan naj yabit ginabim,” a ga. *

Jisas nime nimam bi

(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

⁴⁶ Jisas nibi bi gau kalip manö hagö niñöl gi, nime nimam nipe yabit gau höñ yan apöm hagla, “Hon Jisas nip manö hagnig aubun,” a gila. ⁴⁷ Hageila, bi ap ram raul migan amöm, Jisas nip haga, “Name namam ne gau, nöp manö hagnig ap midpal höñ yan,” a ga.

⁴⁸⁻⁴⁹ Hageia, nibi bi nipe aip ram raul migan yan mideila gau kalip niñ g+gabö göm haga, “Niñö hagpan u pen, nibi bi ram raul migan midpal gai i, kale ami yad, mam yad midpal. ⁵⁰ Nibi bi Bapi yad kumi kabö adö lañ manö hagöp rö niñöm anig unbö rö nöp g+pal gau, ami yad, añ yad, mam yad gau nöp midpal,” a ga. *

* 12:45: 2Pi 2:20 * 12:50: Ro 8:29

13

Jisas, God manö u niŋ aij gılaŋ, a göm, manö hod rıköm haga

(Mak 4:1-9; Luk 8:4-8)

¹ Nıñ añı anıbu nöp, Jisas ram arö göm am Nıg Waŋö Galili goł au asıkö, ²⁻³ nıbi bı iru yabıt nöp apöm nıp bıg gıgabö geila. Anıg geila niŋöm nıpe am nıg magıb adö u asıköm, amöm nıg aŋ au daŋ mıdö niŋöl gı, nıbi bı nıg waŋö goł au urak mıdeila.

Jisas nıbi bı gau kalıp manö hod rıköm manö iru nöp hag ña. Hag ñöl gı haga, “Bı ap wid ranaŋ a göm, wid magö u dam wög naböŋ gau yueinab. * ⁴ Yıŋ yuö, rımnap adan adö au lugö, yaur gau apöm nıŋnaböl. ⁵ Rımnap kabö adö mınöŋ pro pro mıdeinab au lugöm, yıŋıd marep gı nab ⁶ pen kıdıt am pıdöŋ gagnab rö, sıdö niŋöm mılep gı nab. ⁷ Pen rımnap nagı kalı kalı halö aŋ gau lugöm rannab pen nagı anıbu hau göm pak nıŋö, mılep gı nab. ⁸ Pen rımnap mınöŋ aij adö au lugöm, ran aij yabıt göm, magö iru yabıt nöp pılnab. Rımnap nıñ juöl mamıd u (100) rö pılnab; rımnap nıñ juöl mıhau nıgaŋ (60) rö pılnab; rımnap nıñ juöl añı ap ado gı da unbö wajtem laŋ (30) rö pılnab. ⁹ Kale nıbi bı gası rımıd mıdainım gau, manö hagabin i rımıd lı niŋ aij gımim,” a ga.

Jisas niñön gıniŋ manö hod rıköm hagnıdöp
(Mak 4:10-12; Luk 8:9-10)

* **13:2-3:** Luk 5:1-3

¹⁰ Jisas anig hagö, bi nipe gau apöm, nip hag niñöm hagla, “Ni bi bi gau kalip niñhön ginig manö hod rikmön nöp hagpan?” ö gila.

¹¹ Hageila haga, “God ni bi bi nipe udöm abad mideinab manö pi göl midm+döp u, kalöp gasi ñö niñnabim; pen ni bi bi yi har+iñ gau niñagnaböl.
¹² Ni bi bi manö yip niñöm udpal gau, manö rimnap halö niñöm, it u niñ aij ginaböl; pen ni bi bi manö yip niñöm udagpal gau, manö pro niñbal u böñ nöp ur ginab. * ¹³ Kalip manö hod rikem hagpin u, kale amgö halö, gasi rimid halö u pen, hagöp me u a göm, niñagpal.

¹⁴ “Gipal anibu, bi God manö hagep Aisaia nöd ginab a göm kali kün rika rö nöp gipal. Manö anibu kali kün riköm haga,
‘Manö niñnaböl u pen
manö hagöp anig a göm niñagnaböl.
Amgö niñnaböl u pen
nan ap niñagnaböl. *

¹⁵ Ni bi bi gai i manö yad hagpin u kalip iru gö niñagpal.

God Manö niñno, hanip gö,
ni bi bi nipe midaiun rö löp a göm,
rimid pit göm, amgö ju göm nöp midpal, a
ga.

¹⁶⁻¹⁷ “Ani b u, kale niñagpal; pen God kalöp gasi aij ñö niñbim u, miñ miñ gimim. Yad kalöp niñö hagabin, God manö hagep bi gau abe, ni bi bi God Manö hagöp rö niñöm gimidal gau abe, iru nöp Mesaia nip niñun a gimidal u pen yip amgö

* **13:12:** Mad 25:29; Mak 4:25 Luk 8:18; 19:26 * **13:14:** Ais 6:9-10; Jon 12:40 Ap 28:26-27

n+ŋagöm, manö y+ŋ n+ŋagla. Pen m+ñi kale y+ŋ amgö n+ŋmim, manö y+ŋ apdi n+ŋabim u, m+ñ m+ñ g+mim. *

B+ wid magö yua aiud haga u, Jisas manö it u hag ña

(Mak 4:13-20; Luk 8:11-15)

¹⁸ “Pen manö hod r+kem hagaj+n u, b+ narö u n+pe wid magö dam wög naböŋ gau yua u, it u hagnö n+ŋim,” a ga.

¹⁹ “Wid magö r+mnap adan adö au lugö, yaur gau apöm ñ+ŋnaböl a g+ŋin u, n+bi b+ gau, God n+bi b+ udöm abad m+deinab manö aij u n+ŋnaböl u pen it u n+ŋagnaböl n+ŋöm Seden n+pe gö böŋ nöŋ hauŋ g+ŋnaböl, a gem hagpin.

²⁰⁻²¹ “Pen magö r+mnap kabö adö m+nöŋ pro pro m+deinab au lugöm, y+ŋ+d mareŋ g+ŋnab pen k+id+ am p+idöŋ gagnab rö, s+idö n+ŋöm m+ŋep g+ŋnab a g+ŋin u, n+bi b+ gau manö y+ŋ g+ŋsön n+ŋnaböl magö u, m+ñ m+ñ g+ŋnaböl, pen uri nöŋ n+bi b+ r+mnap apöm, n+bi b+ manö yad n+ŋnaböl gau gas+ naj n+ŋöm, kauaŋ mauaŋ rö m+idöm, kal+ŋ g+ naj g+ŋnaböl n+ŋöm n+bi b+ manö yad nöd udla gau, uri manö y+ŋ u hauŋ göm, gas+ adö r+mnap n+ŋnaböl, a gem hagpin. ²² Magö r+mnap lugnab nag+ kal+ kal+ halö aŋ gau a g+ŋin u, n+bi b+ gau manö y+ŋ u n+ŋnaböl u pen wög waryö, ram, kaj, ru m+ŋoŋ, u+ŋpö k+ŋno k+ŋbap nan gau nöŋ gas+ n+ŋöm, God manö aij u arö g+ŋnaböl n+ŋöm nan ñ+ŋeb r+mnap p+ŋlagnab, a gem hagpin. * ²³ Pen magö r+mnap m+nöŋ aij adö au lugöm, ran aij

* **13:16-17:** Luk 10:23-24 * **13:22:** Luk 12:16-21; 1Di 6:9-10,17

göm, magö iru pılınab a gıpin u, nıbi bı gau manö yad u niñöm, ud pıdöñ yabıtı löm, rımnap gı aij gınaböl, rımnap gı aij yabıtı gınaböl, rımnap gı aij adö ke yabıtı gınaböl, a gem hagpin,” a ga.

Nıbi bı gı naij gıpal gau God nıbi bı nıpe gau aip uť göm mıdpal

²⁴ Jisas kalıp manö ap halö manö hod rıköm haga, “God nıbi bı udöm abad mıdeınab u, aiud udabin i rö gınab. Bı kub ap wid magö gau ranan a göm, dam wög naböñ nıpe gau yunab. ²⁵ Pen sıbön yan han arnaböl magö u, bı naij ap nan yıñ naij rımnap dapöm, an anıb gau yuöm arnab. ²⁶ Anıb u, wid yıñ aij u rannab, pen nan yıñ naij u abe rannab. ²⁷ Anıg gö, bı wög gı ñeb gau apöm bı kub u nıp hagnaböl, ‘Bı kub! Nan yıñ aij gau nöp dam wög naböñ u yuban pen nan yıñ naij gau gai nıbö apöm halö ranab?’ ö gınaböl. ²⁸ Nıpe kalıp pen hagnab, ‘Bı kołmıt yad ap dap yuöp,’ a gınab. Pen kale hagnaböl, ‘Hon amun nan yıñ naij ranab anıb gau ud ju yuun aka?’ gınaböl. Bı wög naböñ nap nıbö u pen hagöm hagnab, ²⁹ ‘Wasö! Ñın i, nan yıñ naij anıb gau ud juım a gınö, ammim nan yıñ aij rımnap halö ud jumim rö löp! ³⁰ Arö gıpe mıhönğöl rannım. Pen ranöm magö pılö, rıkep ñın u bı nan rıkep yad gau hagnabin, “Nan yıñ naij anıb gau ud jumim, dam ugan ugan adık lıbe, mab laulö in habık ñıñ arnım; pen wid magö gau nöp ud magum gımim, dam wid magö lep raul mıgan yad u yumim,” a gınabin,’ a gınab,” a ga.

*Mab masded magö u, manö hod rıköm haga
(Mak 4:30-32; Luk 13:18-19)*

31-32 Jisas kalip manö ap pen manö hod rîkôm haga, “Bî ap mab masded magö pro u dam wög naböŋ nîpe u yueinab, ran kub göm, lö aij u lö, yaur gau apöm, lö ke ke ram gî naböl. Anîb u rö me, God nîbi bî udöm, ram mî nöŋ aij nîpe kumi kabö adö laŋ au abad mîdeinab u,” a ga.

*Yîs u, manö hod rîkôm haga
(Luk 13:20-21)*

33 Manö ap pen hod rîkôm haga, “Nîbi gau nan yîs a gîpal u, ud plaua rin kub yaŋ halö ud ado malo gîlö, nan kub yabî ranöb. Anîb u rö me, God nîbi bî udöm, ram mî nöŋ aij kumi kabö adö laŋ au abad mîdeinab u,” a ga.

*Jisas ai gî nîg nîbi bî gau manö hod rîkôm
hagmîdöp
(Mak 4:33-34)*

34 Jisas nîbi bî gau kalip manö rîmnap hag ñî nîg göm waiö hagagmîdöp; manö hod rîkôm nöp kalip hag ñî mîdöp. 35 Ga anîbu, bî God manö hagep ap nöd gî nab a göm kalî kî ñî rîka rö nöp ga. Nîpe manö anîbu kalî kî ñî rîkôm haga,
“Ram mî nöŋ hadame dagol gî la ñî nî u rîkôm,
mîd damöm mî ñî mîdpun ñî nî i, manö
nîŋagla u,
manö hod rîkep manö u nöp kalip hag
ñî nabin,” a ga. *

*Jisas wid magö manö hod rîkôm haga u, manö
it u haga*

36 Jisas anîg hagöm, nîbi bî gau kalip arö göm, ram raul mîgan arö nîŋöl gî, bî nîpe unbö mîgan

* 13:35: Sam 78:2

laŋ u apöm, nɪp hagla, “Nan yɪŋ najj wög naböŋ aŋ gau ranöb a gɪmön, manö hod rɪkmön hagpan u, hanɪp hagö nɪŋun,” a gɪla.

³⁷ Hageila, haga, “Bɪ nan yɪŋ aij yuöp a gɪpin u, yad Bɪ Ñɪ nɪpe. ³⁸⁻³⁹ Wög naböŋ a gɪpin u, mɪnön naböŋ ɪɪ i magöŋhalö. Nan yɪŋ aij a gɪpin u, nɪbi bɪ God udöm abad mɪdeinab gau. Bɪ nan yɪŋ najj dap yuö ranöb a gɪpin u, bɪ yɪp nɪŋö mulu lugöp Seden nɪp nöp hagpin. Nan yɪŋ najj ranöb a gɪpin u, Seden nɪbi bɪ nɪpe gau kalɪp hagpin. Pen wid magö aɪɪ gɪnab ñɪn a gɪpin u, ñɪn ram mɪnön ɪɪ i ur gɪnab ñɪn anɪbu hagpin. Bɪ rɪk daupe a gɪpin u, ejol gau kalɪp hagpin. ⁴⁰ Nan haɫowaɫö ranöb gau ud juöm, dam mab inab yaŋ yunaböl a gɪpin u, ñɪn ram mɪnön ɪɪ i ur gɪnab ñɪn anɪbu me u. * ⁴¹ Bɪ Ñɪ nɪpe ejol nɪpe gau kalɪp hag yuö, apöm, nɪbi bɪ nan si najj gɪpal gau abe, nɪbi bɪ nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp hagailö, kale nan si nan najj gɪpal gau abe, ejol kale apöm kalɪp udöm * ⁴² mab ke inab mɪgan yaŋ u yunaböl, ɪlön gö nɪŋöl gɪ, meg hau rɪbɪköm mɪtöŋ gɪnaböl, a gem hagpin. * ⁴³ Ñɪn anɪbu, nɪbi bɪ Bap kale udöm kumi kabö adö laŋ abad mɪdeinab gau, kale sɪdö mailö rö paköl gɪ mɪdeinaböl. Kale nɪbi bɪ gasɪ rɪmɪd mɪdainɪm gau, manö hagabin i rɪmɪd lɪ nɪŋ aij gɪmim. *

Mani kes pi gɪla u, manö hod rɪköm haga

⁴⁴ “Pen God nɪbi bɪ udöm abad mɪdeinab u, aiud adö i rö mɪdöp. Bɪ ap amöm nɪŋnab, mani kes

* **13:40:** Jon 15:6 * **13:41:** Mad 24:31; 25:31; Mak 13:27

* **13:42:** Mad 8:12 * **13:43:** Dan 12:3

hadame nöp pi gila ap wög adin ap mideinab. Nipe ninjom, nan rimnap ud pa ribik aij göm, ram arnab. Amöm, ñiñi yabıl löm, nan nipe gau magöñhalö sikim göm, mani udöm, mani anıbu damöm, wög adin anıbu rauöm, am mani kes anıbu udnab.

Kıbpaj aij aij u, manö hod riköm haga

⁴⁵⁻⁴⁶ “Pen God nıbi bı udöm abad mideinab u, aiud adö i rö midöp. Bı sikim gep gau kıbpaj uñhai nin ajöm, kıbpaj aij aij yabıl ap ninjom, ram amöm, nan kale gau magöñhalö sikim göm, mani udöm, am kıbpaj anıbu raunaböl.

Uben u, manö hod riköm haga

⁴⁷ “God nıbi bı udöm abad mideinab u, aiud adö i rö midöp. Nıbi bı rimnap uben damöm, ñig wañö au yulö, kabsat iru nöp apöm migan anıbu arbal. ⁴⁸ Anig gılö, uben tip gi dam goł gau amöm, kabsat aij gau fıhu kabsat lep rin migan u löm, kabsat naj gau ud yubal. ⁴⁹ Ram minön it i ur ginab ñin u anıb unbö rö ginab. God ejol nipe gau apöm, nıbi bı God Manö hagöp rö gila gau ke löm, nıbi bı God Manö hagöp rö gagla gau ke löm, ⁵⁰ dam mab ke inab wañ u yunaböl. Yulö ilön gö, meg kale hau rib göm, mitön gi mideinaböl,” a ga.*

⁵¹ Anig hagöm haga, “Yad manö hagajın gau ninjim?” ö ga.

Hageia, bı nipe gau hagla, “Yau, ninbun,” a gila.

⁵² Hageila, haga, “Kale nöd God lo manö u nöp hag midmidim u pen uri kale God nıbi bı udöm

* **13:50:** Mad 13:42 Luk 13:28

abad m+deinab manö aij hagpin u n+ñbim. Anig n+ñöm kale uri n+bi b+ gau hag ñ+nabim u, kale God Manö aij nöd n+bö u abe, God Manö aij hain n+bö u abe hag ñ+nabim,” a ga.

*Nasared n+bi b+ Jisas n+ñ n+ñ udagla
(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)*

⁵³⁻⁵⁴ Pen Jisas n+pe manö hod r+köm manö haga an+bu hag p+is göm, daun n+pe ke Nasared amöm, Juda magum gep ram raul m+gan u amöm, n+bi b+ gau kal+ip hag ñö, kale n+ñöm aiö yab+ñ g+la. Kale pen hagla, ‘B+ an+bi n+pe aige göm gas+ k+id hi+k n+ñöm nan gagep unbö rö gab?’ ö g+la. Hainö pen hagla, * ⁵⁵⁻⁵⁶ “B+ an+bi n+me nap, n+ñ+n n+mam n+pe gau, hon aip m+dpal u pen, n+pe aige göm b+ kub rö m+dom, manö ke hagöm, nan gagep rö gau gab+ Nap n+pe u b+ kapeda; n+me Maria; n+mam n+pe gau Jems u, Josep u, Saimon u, Judas u. An+ib u, n+pe aige göm apöm an+g gab?” ö g+la. * ⁵⁷ An+g hagöm, kale Jisas n+ñ naj n+ñöm, manö n+pe haga u, udagla.

Pen Jisas kal+ip haga, “B+ God manö hagep gau ram m+nöñ m+lö gau amöm haglö, n+ñö hagpal a göm n+ñnaböl; pen ram m+nöñ kale ke u haglö, piral hagpal rö löp a göm arö g+pal u rö gabim,” a ga. * ⁵⁸ Manö haga u n+ñagla u me, ram m+nöñ an+bu nan gagep rö iru nöp gaga.

* **13:53-54:** Jon 7:15 * **13:55-56:** Jon 6:42 * **13:57:** Jon 4:44

14

*Herod hagö, Jon Bi Ñig Pak Ñeb u nabıc cögrıb
gı dö gıla*

(Mak 6:14-29; Luk 3:19-20; 9:7-9)

¹ Pen gapman bi kub ram minöñ Galili abad midmıdöp Herod, Jisas nıpe nihön nihön ga manö u niñöm, ² am bi niş wög gi ñeb rimnap kalıp haga, “Bi Jisas nan gagep rö göp u, nıpe bi ap ke wasö; nıpe Jon bi ñig pak ñeb u nöp. Niş al pak linö u pen kauyañ uraköm ap midöp rö, nan gagep rö anıb gau gab,” a ga.

³⁻⁵ Pen Jon niş nagi löm, al pak la manö it u anıg göl midöp. Herod nıpe nimam Pilip nişin nıpe u Herodias ud arö, Jon Herod nişp haga, “Ne unbö gişpan, gi naiş gişpan. Bi ap nimam nıpe kamıñ mıdeinab nuwi nıpe udagnab,” a ga. Jon anıg hagö, nişbi anıbu Herodias nıpe Herod nişp manö haga niñöm Herod Jon nişp dam nagi löm, al pak lin a göm gası nişa u pen nişbi biş gau, Jon nişp biş God manö hagep hon a gıla rö, piñıñ göm arö ga.
*

⁶ Pen hainö Herod nıme nişp yag daua ñın u nöp, nişbi biş iru nöp ap magum göm, nan magö lau nişniş gıla. Ñın anıbu, Herodias pai nıpe u apöm añ anıb au kugom ralö, Herod nişö, aiş yabiş ga. ⁷ Anıg gö, nıpe pai anıbu nişp manö hagöm haga, “Yad manö nişö yabiş hagem nöş hagabin, ne nan ap hag nişeinabön, nöş hañowañ ud ñınabin,” a ga. ⁸ Hageia, pai anıbu, nıme haga rö nişöm haga, “Jon biş ñig pak ñeb nabıc cög u, kınanş cög mişgan yañ limön, dap ñımön,” a ga.

* **14:3-5:** Lep 18:16; 20:21; Mad 21:26; Luk 13:19-20

9-10 Anig hagö, Herod niñö mög ga, pen niñi bi gau niñ midlö niñöl gi, pai anibu niñ waiö manö niñö hag löm haga, “Ne nan ap hag niñeinabön, nöp hañöwatö niñnabin,” a ga rö niñöm, bi rimmnap hag yuö, am Jon nagi mideia au amöm, nabic cög niñ u riñ gi dö göm, ¹¹ ud kinañ cög miñgan yañ löm, dap pai anibu niñ niñla. Ñeila, niñe pen damöm niñe niñ niñ.

¹² Pen Jon bi niñe gau apöm, wip dam riñöl göm, am Jisas niñ hag niñla.

*Jisas bi unbö paip dausan nan ñö niñla
(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14)*

¹³ Jisas manö anibu niñöm, am ram miñnöñ ke miñgan ap mideinam, a göm, niñ magib udöm, ram miñnöñ anibu arö göm, hada. Pen niñi bi gau, Jisas arab au hain arun, a göm, ram miñnöñ kale gau arö göm, it adö aramöm, Jisas arnig ga gau arla. ¹⁴ Jisas niñe pen ram miñnöñ miñgan anibu apjaköm, niñ magib u arö göm, goñ gau apöm niñña, niñi bi iru nöp mideila. Kalip niñö, mög gö, niñi bi nan ga gau gö, kamñ la.

¹⁵ Pen dugo magö u, bi niñe gau Jisas mideia au apöm, niñ hagla, “Söl sib ginig gab. Midö nöp nan magö niñeb magö u padiöp. Gai i ram miñnöñ nöp añ au. Niñi bi iru nöp gai i hagö, ram añ gai i amöm, nan magö kale rimmnap rau niñlan,” a gila. ¹⁶ Anig hageila, Jisas kalip haga, “Wasö, kale aragnaböl. Kale ke kalip nan magö niñmim,” a ga. ¹⁷ Hageia, hagla, “Hon nan magö iru midagöp. Yiñharñ bred magö unbö mamid kabsañ miñhöp midöp,” a gila.

18 Hageila, Jisas haga, “Nan anib gau ud yip dauim,” a ga. 19 Anig hagöm, nibi b+ gau kalip hagö, nan u+an adö gau b+s g+lö niñöl gi, bred kabö u udöm, kabsa+ m+hau u udöm, g+lan gi niñöm, God nip aij a göm, bred u ud jö göm, b+ nipe gau kalip ñö niñöl gi, kale udöl gi, nibi b+ gau kalip nime li ñ+la. Kabsa+ u u rö nöp g+la. * 20 Anig göl nime li ñeila, ñ+ñlö, ñ+ñlö, mudun gö, ñ+ñ haköl rö laga. Naböñ naböñ arö g+la gau me, Jisas b+ nipe gau wad+ unbö m+gan lan u ud yaglö, böñ nöp ajman raua. 21 Nibi b+ nan ñ+ñla anib gau, nibi gau wasö, ñ+ pai pro gau wasö, b+ gau nöp me paip dausan rö ara.

*Jisas ñ+g u+ adö au abö gi ara
(Mak 6:45-52; Jon 6:15-21)*

22 Jisas, b+ nipe gau kale ñ+g böñ lödan arlan a göm hagö, ñ+g mag+ b udöm arla niñöm nipe nibi b+ gau kalip hag yuöm, 23 nipe ke God nip sabe g+nig ram m+nöñ dum ap ara. M+dö, ram dugnig geia pen nipe a+ñ nöp halö dum anib lan m+deia. * 24 Pen b+ nipe gau ñ+g mag+ b udöm ñ+g wanjö an kub au arlö niñöl gi, p+nöm asad kub yab+ u apöm, ñ+g mag+ b u ud ado g+nig rö ga. 25 Magö anibu ram g+sön nöp runig geia u me, Jisas ñ+g u+ adö u abö gi apöm, b+ nipe gau m+deila sö+ au aueia, 26 kale niñöm, “U wip ana ap auab!” a göm, an+ñin gö p+ñ+ñ göm, aiö kub b+ta+ g+la. *

27 Jisas pen kalip haga, “P+ñ+ñ gagmim! Yad nöp auabin!” a ga.

* 14:19: Mad 15:35-39; Mak 8:6-10

* 14:23: Luk 6:12; 9:28

* 14:26: Luk 24:37

28 Hageia, Pida haga, “Bî Kub! Ne nöp auaimön u, yîp abe hagö, ñîg u† adö au abö gî yagol au nîñ,” a ga.

29-30 Hageia, Jisas haga, “Anîb u, au!” a ga.

Hagö, Pida ñîg magîb u arö göm, ñîg u† adö u abö gî am Jisas mîdeia au am am aŋ au amöm nîŋa, yîgön kub yabî† u apöm, ñîg u ral auajîp. Anîg geia nîpe pîñîŋ göm, ñîg yaŋ had lugöl gî, wîñ kub alöm haga, “Bî Kub! Ne yîp yîŋîd ud yu!” a ga.

31 Anîg hagö, Jisas yîŋîd nîp ud sîsî udöm haga, “Nîŋ udep magö ne u ulep yabî† göp. Nîhön gîñîg gasî mîhöp nîŋajan?” ö ga. *

32 Anîg hagöm, Jisas aip Pida aip ñîg magîb mîgan u arlö nîŋöl gî, pîñöm asad kub udeia u ur ga. 33 Anîg gö nîŋöm, bî nîpe ñîg magîb mîgan yaŋ asîk mîdeila gau, Jisas hib nîpe haglö adö arö nîŋöl gî hagla, “Nîŋö! Ne God Ñî nîpe yabî†!” a gîla.

Genesared nîbi bî nan ga gau Jisas gö, kamîŋ la (Mak 6:53-56)

34 Pen kale ñîg waŋö juöm, ram mîñöŋ Gene-sared böŋ lödaŋ amjakla. 35 Amjaklö, nîbi bî mîdmîdal gau Jisas nîp nîŋöm, Jisas nöp auöp a göm, nîbi bî ram mîñöŋ söl anîb gau magöŋhalö wîñ allö, nîbi bî nan ga gau magöŋhalö daula. 36 Dapöm, Jisas nîp neb neb göl gî hagla, “Hanîp yau a gö, nîbi bî nan göp gai i, waŋîj nöp go† au nöp ud nîŋlö, kamîŋ laŋ,” a gîla. Hageila nîpe

* 14:31: Mad 8:26; Mak 4:39

yau a gö, nîbi bî waîj nîpe ud niŋla gau kalîp magöŋhalö kamîŋ la. *

15

Nîpîs nîhi bî gîmîdal rö, Perisi kai u rö nöp gîmîdal
(Mak 7:1-13)

¹ Pen ñîŋ anîbu, bî Perisi rîmnap, bî lo manö hag ñeb bî rîmnap, Jerusalem nîbö apöm Jisas nîp hagla, ² “Bî ne gai i, nîhön gîŋig apîs bac bî manö pör u arö göm, ñîmagö kale ñîg lî yuöm wasö, yîharîŋ nöp nan ñîŋbal?” ö gîla. ³ Hageila, Jisas pen haga, “Kale nîhön gîŋig God Manö nîpe u arö gîmîm, bac bî gîla rö nöp gabîm? ⁴ God haga, ‘Name nap kalîp gî aij gîmîm ud aij gîmîm,’ a ga. God manö ap hagöm haga, ‘Bî ap nîme nap kalîp manö naij rîmnap hagnab u, kale bî anîbu nîp al pak löl,’ a ga. * ⁵⁻⁷ Pen kale manö anîbu kabö göl hag ñagpîm. Bî ap, ami bapî arö gîŋabin a gîŋab u, kalîp hagnab, ‘Ami bapî, yad nan aij rîmnap kalpe mîhön ñîbnep pen mani kalpe mîhön ñeb mani u, uri yad God nîp ñîŋabin a gîpîŋ, nîŋöm mani kalpe mîhön ñeb ap mîdagöp,’ a gîŋab. Anîg gîlö, kale nîŋmîm hagpîm, ‘Kale anîg gîpal u, manö mîdagöp,’ a gîpîm. Anîg hagpîm u, ‘God Manö hagabun,’ a gîpîm u pen kale pîral yabîl hagmîm, kale ke hagpîm rö gagpîm. Kale manö anîbu rö nîbi bî gau kalîp hag ñîbîm u, God manö hagep bî ne Aisaia nîpe bî kalöp rö nöp gasî

* 14:36: Mad 9:20-21 * 15:4: Eks 20:12; 21:17; Dud 5:16

n+ñöm, manö n+ñjö yabi+ ap kali+ kñiñ r+ika. Manö
 an+ibu kali+ kñiñ r+iköm haga,
 8-9 ‘N+ibi bi+ gai i manö pir alöm hagpal,
 “God Bi+ Kub hon,” a gi+pal u pen
 yi+har+iñ manö nöp hagpal;
 yi+p mi+dmagö lagpal.
 Yi+p sabe göm,
 yi+har+iñ manö nöp hagpal.
 God Manö n+ibi bi+ gau kali+p hag ñabun a gi+pal u
 pen
 bi+ ram mi+nöñ i+ i n+ibö
 manö kale ke hagi+dal manö u nöp ud hag ñi+
 ajaböl!’ a ga.” a ga. *

N+ibi bi+ nan gac göp gau
(Mak 7:14-23)

¹⁰ Jisas an+ig hagöm, n+ibi bi+ mi+deila gau wiñ
 alö aueila haga, “Manö hagabin i, n+iñ aij gi+mim!
¹¹ N+ibi bi+ gau nan magö gau ha+öwalö ñ+iñlö,
 hibur an+ kal+iñ yan+ amöm pr+i gagöp; hibur an+ kale
 yan+ gasi+ naij n+ñöm hagpal u me, pr+i gac halö
 mi+dpal,” a ga. *

¹² Pen Jisas bi+ ni+pe gau apöm Jisas ni+p hagla,
 “Bi+ Perisi gau manö hagpan u n+iñlö, nöp mulu
 lugöp u, ne n+iñban?” ö gi+la. ¹³ Hageila, Jisas haga,
 “U manö mi+dagöp. Bap yad kumi kabö adö lan+
 mi+döp u, nan yi+iñ ni+pe yi+magöp gau magöñhalö i+
 halö bi+g ju ud yunab. ¹⁴ Bi+ an+ib gau kale amgö we.
 Bi+ amgö we ap, bi+ amgö we ap ni+p u+ gi+ damöm,
 mi+höngöl ulöm mi+gan u ap lug paknabil,” a ga. *

* 15:8-9: Ais 29:13 * 15:11: Mad 12:34 * 15:14: Luk 6:39;
 Ro 2:19

¹⁵ Jisas anig hageia, Pida haga, “Manö anibu manö hod rik hagpan it u hanip hag ñö niñun,” a ga.

¹⁶⁻¹⁷ Hageia, haga, “Kale niñagpal rö, kale u rö nöp niñagpim arñ Niñim! Nan niñhön niñhön hañöwañö niñbal gau, God niñö, manö midagöp. U yiñharññ niñöm, hib halö kil yubal. ¹⁸ Hibur an kale yan gasi naj niñbal u me, pri halö midpal. ¹⁹ Gasi kale ke niñöm, gasi naj niñöm, niñbi bi al pak löm, niñbi si bi si göm, nan gau si udöm, manö kub hagnaböl niñ u manö piral hagöm, niñbi bi riñnap kalip hag juöm, giñpal. ²⁰ Giñpal anibu me, God niñö gac halö midpal; pen nan niñniñg, niñmagö niñg li yuagöm hañöwañö niñbal u, God niñö gac gagöp,” a ga.

Kenan niñbi ap Jisas manö haga rö niñ uña
(Mak 7:24-30)

²¹ Jisas ram miñnöñ Genesared anibu arö göm, ram miñnöñ kub, daun kub miñhöp Daia Saidon an gau ara. ²² Amöm anib gau ram miñnöñ Kenan gau midö, niñbi ram miñnöñ anib gau niñbö ap, Jisas niñ apöm haga, “Bi Kub, Depid Niñ niñpe, yiñ mög niñmön! Pai yad u kiñjaki abañ alö, mid aiñ gagöp,” a ga.

²³ Hageia, Jisas pen hagaga. Pen bi niñpe gau apöm, Jisas niñ hagla, “Niñbi i hanip hain göl gi, manö hauñ nöp gab. Niñ hag yu gau aran!” a giñla.

²⁴ Hageila, Jisas haga, “God yiñ yuö aunö u, Juda niñbi bi God niñ arö giñpal gau, kalip nöp uñnam, a gem, aunö,” a ga. * ²⁵ Anig hageia, niñbi

* **15:24:** Mad 10:6

Juda wasö anıbu apöm, Jisas mıdeia ił au kugom yımöm haga, “Bı Kub, yıp gı ñımön!” a ga.

²⁶ Hageia, Jisas haga, “Nan magö ñı pai hon ñeb u, nıhön gınıg ud kain gau mukun?” ö ga.

²⁷ Hageia, nıbi anıbu pen haga, “Bı Kub, nıñö hagpan u pen, bı kub gau nan ñıñlö, naböñ naböñ gau abañ mo gau lugö, kain gau halö ñıñaböl,” a ga.

²⁸ Hageia, Jisas haga, “Nıbi me, yıp nıñ ud pıdön gıpan u me, nan hag nıñban u gınabin,” a ga. Anıg hagö nıñöl gı, kıjaki u magö anıbu nöp pai nıpe u nıp arö göm höñ arö, nıp kamıñ la.

Jisas nıbi bı iru nöp kalıp gö, kamıñ la

²⁹ Jisas ado gı Ñıg Wañö Galili goł böñ lödan amöm, sır u gılan göm, am dum lan asıka. ³⁰ Asık mıdö nıñöl gı, nıbi bı iru nöp, nıbi bı ma naij ga gau, amgö we ga gau, ñımagö ma gı ga be wa be ga gau, aıab ado gö manö hagagla gau, nan nıhön nıhön ga gau magöñhalö dapöm, Jisas mıdeia ma ił au lılo nıñöl gı, kalıp gö kamıñ la. ³¹ Anıg gö, nıbi bı anıb gau nıñöm, aıö göm hagla, “Hon Isrel nıbi bı God hon u aij yabıı. Nıbi bı aıab ado ga gau gö, manö hagaböl; nıbi bı ñın ma gı ga be wa be ga gau gö, kamıñ löp; nıbi bı ma naij ga gau gö, aj aij gaböl; nıbi bı amgö we ga gau gö, amgö ñıl nıñaböl,” a göm, hib nıpe haglö adö ara. *

Jisas bı po dausan rö nan ñö ñıñla

(Mak 8:1-10)

³² Jisas bı nıpe unbö mıgan lan kalıp wıñ al hagö, aueila, haga, “Nıbi bı gai i kalıp mög

* 15:31: Mak 7:37

nɪŋabin. Ñɪn mɪhau nɪgaŋ yad aip mɪdajal pen kale nan magö mɪdagöp. Kalɪp yɪharɪŋ hag yunö, amöm adan aŋ au amgö mɪmainö auö, ap lug paköl rö löp,” a ga. *

³³ Hageia, bɪ nɪpe gau hagla, “Ram mɪnönɟ nɪbi bɪ iru mɪdagpal aŋ anɪb gai i, nan magö gai nɪbö ulhai nɪŋun dapun, nɪbi bɪ iru nöp anɪb gai i ñino ñɪŋnaböl?” ö gɪla. ³⁴ Hageila, Jisas haga, “Bred magö kale aigöl gɪ rö mɪdöp?” ö ga.

Hageia, hagla, “Bred unbö mudun jɪŋ kabsaɫ pro rɪmnap halö mɪdöp,” a gɪla. ³⁵ Hageila, Jisas nɪbi bɪ gau kalɪp hagö, mɪnönɟ adö anɪb au asɪkla. ³⁶ Kale anɪg göm asɪklö nɪŋöl gɪ, nɪpe bred magö unbö mudun jɪŋ u udöm, kabsaɫ pro gau abe udöm, God nɪp aij a göm, ud jö göm, bɪ nɪpe gau kalɪp ñö, kale pen udöm, nɪbi bɪ gau kalɪp nɪme lɪ ñɪla. ³⁷ Anɪg göl nɪme lɪ ñeila, ñɪŋlö, ñɪŋlö, mudun gö, ñɪŋ haköl rö laga. Nabönɟ nabönɟ arö gɪla gau me, Jisas bɪ nɪpe gau wadɪ unbö mudun jɪŋ ud yaglö, böŋ nöp ajmaŋ raua.

³⁸ Nɪbi bɪ nan ñɪŋla anɪb gau, nɪbi gau wasö, ñɪ pai pro gau wasö, bɪ gau nöp me, po dausan rö ara.

³⁹ Pen anɪg nan ñɪŋöm, Jisas nɪbi bɪ anɪb gau kalɪp hag yuöm, nɪpe ñɪg magɪb udöm, ram mɪnönɟ Magadan böŋ lamɪŋ amöm, ram mɪnönɟ aŋ anɪb gau ara.

16

Jisas nɪp hagla, “Nan gagep rö ap gö nɪŋun,” a

* 15:32: Mad 14:14

gila

(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

¹ Bî Perisi rîmnap, bî Sadyusi rîmnap, Jisas nîhön gainîm nîp hag juun a göm, apöm nîp hagla, “Ne Mesaia u mîdpin a gîpan u, nan gagep rö ap kumi kabö adö laŋ nîbö gaimön, nîjö hagpan a gun, nîŋun,” a gila. *

² Hag nîjeila, Jisas haga, “Sidö wad amöm, kumi kabö hagape hagape gö nîjöŋl gî hagnabim, ‘Ram rîk aij gî nab,’ a gî nabim. ³ Sîb halö sidö lîm gî nîg göm hagape hagape göm kumi wam ñö nîjöŋl gî, hagnabim, ‘Möŋ alnîg gab,’ a gî nabim. Anîg gîmîm nîŋ aij gîpîm u, pen yad uri nan nîhön nîhön gabin i, kale nîŋabim pen ît u nîŋagpîm. ⁴ Kale nîbi bî mîñî mîdpîm gau, mîd aij gagmîm, God nîp gasî u nîŋagpîm. Nan gagep rö ap gö nîŋun, a gîpîm u, yad gînö nîŋagnabim. Bî Jona nîp ga rö, adö u yîp gö, nîŋnabim,” a ga. Jisas anîg hagöm, kalîp arö göm mîgan ap ara. *

*Nan yîs a gîpal rö u, Jisas manö hod rîkôm haga
(Mak 8:14-21)*

⁵ Jisas abe, bî nîpe gau abe ñîg magîb udöm, ñîg waŋö böŋ lödaŋ amöm nîŋla, bred gau hauŋ göm dauagla. ⁶ Anîg nîjöm Jisas bî nîpe gau kalîp haga, “Bî Perisi, bî Sadyusi, yîs kale u, nîŋ aij gîmîm,” a ga. * ⁷ Jisas anîg haga nîjöm, bî nîpe gau, ke hag nîŋ hag nîŋ göm hagla, “Hon bred dauagpun u me, anîg hagab,” a gila.

⁸⁻⁹ Pen Jisas kale hageila anîbu ke nîjöm haga, “Kale nîhön gî nîg bred dauagpun, a gîmîm, hag

* **16:1:** Mad 12:38; Luk 11:16 * **16:4:** Mad 12:39; Luk 11:29

* **16:6:** Luk 12:1

amil apil gabimŋ Kale yip niŋ ud aij gagpim. Bi paip dausan rö mideila ñin u, bred magö unbö mamid u udem, ud jö gi ñainö, ñiŋöm naböŋ naböŋ pil pali geila, wadi aigegö rö yagpe ajman raua? *

¹⁰ “Pen ñin hain u, bred magö unbö mudun jiŋ udem, bi po dausan rö mideila u ñainö, ñiŋöm naböŋ naböŋ pil pali geila, wadi aigegö rö yagpe ajman raua? * ¹¹ Ñin anibu kale ke midmim, bred wadi yagpe u pen miñi manö hod rik hagajin u niŋagmim, ‘Bred nan a gi hagab,’ a gipim. Bred nan a gi hagagabin. Bi Perisi gau abe, bi Sadyusi gau abe, yis kale u kalöp udnim rö löp u, a gem, hagabin,” a ga. ¹² Anig hagö, kale niŋla nan yis bred halö libal u hagaga; bi Perisi gau abe, bi Sadyusi gau abe, manö hag ñibal u niŋagmim, a göm, manö hod riköm haga.

*Pida Jisas nip haga, “Ne Mesaia u, God kamiŋ u Ñi nipe yabit,” a ga
(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)*

¹³ Hainö Jisas daun kub Sisaria Pilipai aŋ au amjaköm, bi nipe gau kalip hag niŋöm haga, “Niŋi bi gau Bi Ñi nipe bi an a gipal?” ö ga.

¹⁴ Hageia, bi nipe gau hagla, “Rimnap Jon bi ñig pak ñeb u, a gipal; rimnap, Ilaija, a gipal; rimnap, Jeremaia, a gipal; rimnap pen bi God manö hagep ap, a gipal,” a gila. *

¹⁵ Hageila, Jisas kalip haga, “Kale ke pen, yip an a gimim niŋbim?” ö ga.

* **16:8-9:** Mad 14:17-21 * **16:10:** Mad 15:34-38 * **16:14:** Mad 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8

16 Hageia, bi nipe Saimon Pida haga, “Ne Mesaia u, God kamiŋ u Ñi nipe yabiŋ,” a ga. *

17 Hageia, Jisas haga, “Jona ñi nipe Saimon. Manö hagpan anibu, aij hagpan. Ne gasi kabö rö niŋban anibu, ke gau nibö auagöp; Bap kumi kabö adö laŋ u nöp, nöp gasi anibu ñö, ne kabö rö niŋban. *

18 “Yad nöp hagabin, ne Pida. Gasi kabö rö niŋban anibu, yad niŋbi bi yad gau gau uŋ gi dapem, cöc yad kabö anibu adö u linabin. Umeb magö u cöc yad gö, lug pakniŋm rö lagöp. *

19 “God ram mniŋöŋ kumi kabö adö laŋ au, ki rib u nöp ñinabin. Ne mniŋöŋ naböŋ iŋ i midmön, nagi adö mai niŋmön kabö rö gagöp, wasö geinabön u, God kumi kabö adö laŋ au, u rö nöp wasö giŋab. Pen nagi adö mai niŋmön kabö rö midöp, yau a geinabön u, God kumi kabö adö laŋ au, u rö nöp yau a giŋab,” a ga. *

20 Jisas anig hagöm, bi nipe gau kalip haga, “Niŋbi bi gau kalip, yad Mesaia me anibu, a giŋmim, hagagmim,” a ga.

*Jisas, “Ilön udem umem uraknabin,” a ga
(Mak 8:31–9:1; Luk 9:22–27)*

21 Ñin aŋ anib u, Jisas bi nipe gau kalip, bi gau yiŋ anig anig giŋaböl, a göm, waiö hagöm haga, “Yad hainö Jerusalem arnö, bi manö ud asikep gau löm, bi God niŋp nan sabe gep bi kub gau löm, bi God lo manö hag ñeb bi gau löm, yiŋ ilön ñöm

* **16:16:** Jon 6:69 * **16:17:** Gal 1:15–16 * **16:18:** Jon 1:42;
Ep 2:20 * **16:19:** Mad 18:18; Jon 20:23

al pak lınaböl. Pen ñın mihöp midem, ñın mihöp nıgan u kauyan uraknabin,” a ga.

²² Anıg hageia, Pida, Jisas nıp dam goł au amöm, manö klö rö hagöm haga, “Bı Kub! Nöp anıg gagnım! Manö anıbu hag aij gagpan. God nöp abad midö, anıg gagnım,” a ga.

²³ Hageia, Jisas ado göm, Pida nıp haga, “Seden, yıp arö gımön aru! Yıp nıhön gınıg wasö gımön hagabön? God gası nıñöb rö nıñagpan; nıbi bı gası nıñbal rö nöp nıñmön hagabön,” a ga.

²⁴ Jisas anıg hagöm, bı nıpe gau kalıp haga, “Nıbi bı an an yıp lau adö midun a gaiöl u, nan mınöñ naböñ il i gası kub nıñbal u arö göm, hañ roman kale ke gası kub nıñbal u arö göm, mab kros ud kag göm yıp hain göl. * ²⁵ Nıbi bı an, yad Jisas nıp udnö aij gagnab, a göm, nıñnab u, kamıñ midagnab; pen nıbi bı an, yad Jisas nıp nıñ ud midainö yıp nıhön gaiöl u, manö midagöp a gınab u, pör nöp kamıñ nöp mideinab. *

²⁶ “Nıbi bı an nan mınöñ naböñ adö il i udnam, a göm, gö arnab u, gası kub nıpe u adö anıbu nöp areinab me, kamıñ pör midep u udagnab. Aka God nıp nan anıb gau rauöm, kamıñ pör midep u udnabñ Wasö yabił! *

²⁷ “Hainö yad Bı Ñı nıpe, Bapi mailö pıdöñ udem, ejol gau aip ado gı aunabin ñın u, manö kub u nıñem, nıbi bı gı aij gıpal gau ke lem, nıbi bı gı naj gıpal gau ke lem, pen ñınabin. *

* **16:24:** Mad 10:38; Luk 14:27

Jon 12:25 * **16:26:** Mad 4:8-9
Pro 24:12; Ro 2:6; Rep 22:12

* **16:25:** Mad 10:39; Luk 17:33;

* **16:27:** Mad 25:31; Sam 62:12;

28 “Yad kalöp niñö yabił hagabin, kale niñi bi m+dpim gai i, rimnap kamiñ m+deinabim me, Bi Ñi niñe niñi bi udöm, kumi kabö adö lañ au abad m+deinab ñin u, Bi Ñi niñe auö niñöl gi, niñ niñnabim,” a ga.

17

*Jisas hañ romanñ ke yabił la
(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)*

¹ Jisas manö an+bu hagöm, ñin unbö kagoł j+ñ u m+dom, Pida, Jems, Jems niñmam Jon kalip yam ut gi, dum i g+lan ap amöm, ke m+deila. ² An+g göm m+dlö niñöl gi, Jisas hañ romanñ niñe u ke yabił löm, mulu ad+ñ u sidö rö niñöm, wał+ñ niñe u m+mailö yabił ga. * ³ An+g gö niñöl gi, kale niñla, bi God manö hagep nöđ umlö, Mos+is aip Ilaija aip, apil Jisas aip manö hag m+deila. ⁴ Kale niñöm, Pida Jisas niñp haga, “Bi Kub. Hon aui m+dpun u, aij yabił m+dpun. Ne yau a g+mön, ram bada m+hau niñgan gun, nöp ap, Mos+is niñp ap, Ilaija niñp ap,” a ga.

⁵ Pida an+g hagö niñöl gi, kumi rud yabił ap apöm, kalip magöñhalö pału gi yuö yua. Pału gi yuö yuö niñöl gi, manö ap kumi an+bu niñbö haga, “Ñi m+dmagö yad i, y+ñp aij yabił göp. Manö niñhön niñhön hagn+m u, niñ udmim,” a ga. *

⁶ Manö an+bu an+g göl auö niñöm, Jisas bi niñe gau gasi iru niñöm, piñ+ñ göm, am m+ñöñ ił au paköm, mulu ad+ñ kale u m+ñöñ yañ li

* **17:2:** 2Pi 1:16-18 * **17:5:** Sam 2:7; Ais 42:1; Mad 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22; Dud 18:15

m+deila. ⁷ Jisas apöm, kalip ud niñöm haga, “Piñiñ gagmim. Urakim!” a ga. ⁸ Hagö, uraköm niñla, Jisas nipe nöp m+deia.

⁹ Pen sir u giyañ göl gi, Jisas kalip haga, “Miñi niñhön niñhön gajip niñbim an+bu, niñbi bi gau kalip hag ñagmim. Hainö Bi Ñi nipe umöm uraknab ñin u me, niñbi bi gau kalip hag ñinabim,” a ga.

¹⁰ Hageia, nip hagla, “Lo manö hag ñeb bi gau niñhön ginig hagpal, ‘Ilaija nöd aueinab; hainö Mesaia m+ñön naböñ it i aunab,’ a gipal?” ö gila.
*

¹¹ Hageila, haga, “Niñö hagpal. Manö an+bu m+döp: ‘Ilaija nöd apöm, kalip hag aij gö, hainö Mesaia u aunab.’ ¹² Pen niñim. Ilaija aua u pen auö nip niñagla. Gas+ kale ke niñla rö, nip gi naij gila. Bi Ñi nipe u nip u rö nöp ginaböl,” a ga. *

¹³ Jisas anig hagö, bi nipe gau niñla, Jisas Ilaija hib haga u pen Jon bi ñig pak ñeb u nip nöp haga.
*

*Kijaki abañ ala ñi ap, Jisas gö, kam+iñ la
(Mak 9:14-29; Luk 9:37-43a)*

¹⁴ Pen kale ban yañ amjaköm niñla, niñbi bi iru nöp m+deila. Bi ap, niñbi bi m+deila añ an+bu au apöm, Jisas m+deia au kugom y+möm haga, ¹⁵ “Bi Kub. Ñi yad u mög niñmön. Nip hauñ alö, m+id aij gagöp. Pör amöm, mab inöb añ gau abe, ñig añ gau abe gi dam pakab. ¹⁶ Nip dam bi ne gau m+dajal gau ud arnö, gi wasö niñöm arö gipal,” a ga.

* **17:10:** Mal 4:5 * **17:12:** Mad 11:14 * **17:13:** Luk 1:17

17 Hageia, Jisas haga, “Kale n̄ibi b̄i m̄iñi ñ̄in i m̄idpim gau, God n̄ip gasi n̄iñmim n̄iñ udagpim; God haga rö gagpim. Mañ mai kale n̄iñ udmim ke ḡinabimñ Ñ̄i an̄ibu ud ȳip aui dauim,” a ga.

18 Hagö, ñ̄i an̄ibu daueila, Jisas kijaki n̄ip aban̄ ala u hag gö, höñ arö, magö u nöp kam̄iñ la.

19 An̄ig gö, Jisas b̄i n̄ipe gau n̄ipe m̄ideia au apöm, ke nöp m̄idöl ḡi, n̄ip hag n̄iñöm hagla, “N̄ihön gö, kijaki aban̄ ala an̄ibu, hag yu wasö n̄iñun arö ḡipun?” ö ḡila. *

20 Hageila, Jisas haga, “N̄iñ udep magö kale u ulep göp u me, hag yu wasö n̄iñmim arö ḡipim. Pen n̄iñim! N̄iñ udep magö kale u mab masded ȳiñ magö pro m̄idöp rö u m̄ideinab u, nan n̄ihön n̄ihön hageinabim, hagnabim rö ḡinab. Nö ilö i, ‘Ke ḡidan̄ aru,’ a ḡinabim u, arnab. * 21 Pen kijaki aban̄ alöp an̄ibu, ȳihar̄iñ hag yumim rö lagöp. Nan magö arö ḡimim, God n̄ip sabe göl ḡi m̄idmim me, hag yunabim,” a ga.

*Jisas kuöyañ haga, “Umem uraknabin,” a ga
(Mak 9:30-32; Luk 9:43b-45)*

22 Jisas b̄i n̄ipe gau aip ram m̄inöñ Galili apöm magum göm, kalip haga, “Söl m̄idöp, B̄i Ñ̄i n̄ipe n̄ip dam n̄ibi b̄i rimnap kalip ñ̄einaböl, * 23 n̄ip böñ nöp al pak l̄ilö umnab u pen ñ̄in m̄ihöp m̄idöm, ñ̄in m̄ihau n̄igañ u kauyañ uraknab,” a ga.

Jisas an̄ig hagö, b̄i n̄ipe gau n̄ip mög n̄iñöm, gasi iru yab̄iñ n̄iñla.

* 17:19: Mad 10:1 * 17:20: Mad 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6;
1Ko 13:2 * 17:22: Mad 16:21

Jisas God sabe gep ram dakis u ña

²⁴ Pen hainö, Jisas bi ñipe gau aip daun pro Kapaneam amjaklö, bi God sabe gep ram dakis udep gau kale apöm Pida ñip hagla, “Manö hag ñeb bi kale u dakis ñöb halö?” ö gila. * ²⁵ Hageila, Pida haga, “Yau, ñipe dakis ñöb halö,” a ga. Pen Pida anig hagöm, ram raul arö niñöl gi, Jisas ñipe nöd hagöm, Pida ñip hag niñöm haga, “Gası ne niñön niñban? Gapman bi kub gau, dakis mani gai niñbö udpalı Niñbi bi kale ke gau niñbö udpal aka niñbi bi mılö gau niñbö udpal?” ö ga.

²⁶ Hageia, Pida haga, “Niñbi bi mılö gau niñbö udpal,” a ga. Hageia, Jisas haga, “Niñö, bi kale ke gau dakis ñagpal. ²⁷ Pen hol ñagnabul u, kalıp mulu lugnim rö löp. Anıb u, ne ñig wanö au ammön, nagı huk yumön, kabsat nöd udnabön u, meg migan ud lakmön niñnabön, mani magö añı ap meg migan u mideinab. Ud dam dakis hol mihön u ñimön,” a ga. Hageia me, am haga rö nöp ga.

18

*Bi kub midaiun, a göm, manö pen pen hagla
(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)*

¹ Jisas bi ñipe gau apöm, ñip hag niñla, “Niñbi bi God udöm, kumi kabö adö lan au abad mideinab gau, an niñbi kub bi kub mideinab?” ö gila. *

² Hageila, Jisas ñı pai pro ap wiñ alö auö, ud amgö ilö adö kalıp au urak ñöm, ³ haga, “Yad kalöp niñö yabił hagabin, kale ñı pai pro gau gası

* **17:24:** Eks 30:13; 38:26 * **18:1:** Luk 22:24

nɨɲbal rō nɨɲagnabim u, God ram mɨnōɲ kumi kabō adō laɲ au aragnabim. * ⁴ Anɨb u, nɨbi bɨ hon nɨbi bɨ kub mɨdagpun a gōm, ñɨ pai pro i rō mɨdeinaböl u me, God nɨbi bɨ nɨpe ke udöm, abad mɨdeinab aɲ au, nɨbi bɨ kub rō mɨdeinaböl,” a ga. ⁵ Pen nɨbi bɨ yɨp nɨɲ udöm, ñɨ pai pro i rō ud aij gɨɲaböl u, kalɨp nöp wasö, yɨp abe ud aij gɨɲaböl.
*

*Ñɨ pai kalɨp nan naij gɨ yambal u
(Mak 9:42-48; Luk 17:1-2)*

⁶ “Pen nɨbi bɨ rɨmnap apöm, ñɨ pai yɨp gasɨ nɨɲ uɲpal gau, kalɨp nan si nan naij adō u gɨ yamlö, kale gasɨ yɨp u hauɭ gōm, nan si nan naij gɨɲaböl. Nɨbi bɨ anɨg gɨɲɨg geinaböl u, nöd kabō kub ap uɲɲam u nagɨ ud lɨ rɨbɨkōm, dam ñɨg solwara aɲ au yublap u aij. Kamɨɲ mɨdöm, anɨg gɨ naij yabɨɭ gɨɲaböl u, ilön kub yabɨɭ uɲnaböl.

⁷ “Nɨbi bɨ mɨnōɲ nabōɲ iɭ i mɨɲpal gau marö yabɨɭ gɨɲab. Nagɨ naij adō u gōm, nɨbi bɨ rɨmnap kalɨp gasɨ ñɨlö, adō anɨbu gōm ap lug paknaböl u, naij yabɨɭ gɨɲab. Nagɨ adō anɨbu nöd gɨmɨdal, mɨñi gɨɲpal, hainö u rō nöp gɨɲaböl. Anɨg gɨɲab pen nɨbi bɨ adō anɨbu gɨ yamnaböl gau, ilön ke yabɨɭ uɲnaböl.

⁸ “Ñɨmagö ma kale u nɨɲmim, nan si nan naij gɨɲɨg gainɨm, ñɨmagö ma u rɨb gɨ dö gɨ yumim. Anɨg gɨmim me, nan si nan naij gep adō u arö gɨmim, God ram mɨnōɲ au ammim, pör mɨdeinabim. Wasö u, ñɨmagö ma halö mɨdmim, pen mɨd aij gagmim, nan si nan naij gep adō u

* **18:3:** Mad 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17 * **18:5:** Mad 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20

gî dammim, ram mîñnöh mab ke pör inmîdöp u arnabim. *

⁹ “Pen amgö u niñmim, nan si nan najj gîñig gainîm, amgö böñ anîb lau ud gulu gî yumim. Anîg gîmim me, nan si nan najj gep adö u arö gîmim, God ram mîñnöh au ammim, pör mîdeinabim. Wasö u, amgö mîhöp halö mîdmim, pen mîd aij gagmim, nan si nan najj gep adö u gî dammim, ram mîñnöh mab ke pör inmîdöp u arnabim.

¹⁰ “Kale niñ aij gîmim, ñî pai pro gau nan yiñharîñ, a gîmim, gasî u niñagmim. Yad kalöp hagabin, ñî pai pro gau ejol kale gau, Bapi yad amgö ilö adö niñpe u ram mîñnöh kumi kabö adö lañ au mîdpal. *

*Jisas, kaj sipsip ur ga u, manö hod rîkôm haga
(Luk 15:3-7)*

¹¹ “Bî Ñî niñpe u, niñbi bî ur gîpal gau, kalîp udnîg aua. *

¹² “Bî ap kaj sipsip niñpe ñîñ juöl unbö mamîd u rö mîdeinab. Pen añî ap ur geinab u, niñpe niñhön gîñabñ Sipsip niñpe rîmnap kalîp arö gö, nan uñañ uñañ ñîñlöh niñöl gî, sipsip niñpe ur gîñab u niñ uñhai niñ arnab. Am uñhai uñhai udöm, mîñ mîñ yabiñ gîñab. ¹³ Kalöp niñöh hagabin, kaj sipsip niñpe magöñhalö mîñ mîñ göp, pen kaj sipsip niñpe ap ur gö, uñhai niñ dam dam udnab u, sipsip anîbu nöp mîñ mîñ yabiñ gîñab. ¹⁴ Anîb u rö, Bapi kale kumi kabö adö lañ mîdöp u, ñî pai pro niñpe ap ur gagnîm, a göm, niñ nöp mîdöp.

* **18:8:** Mad 5:29-30 * **18:10:** Hib 1:14 * **18:11:** Luk 19:10

Añ mam kale gau kalöp gî najj gaiöl u

15 “Nîbi bî añ mam, a gî nabön gau, bî ap nöp gî najj gainîm, ne pen ammön, nîp aip ke mîdmön, nöp nan nîhön ga anîbu waiö hagmön. Anîg hagö, nîñ udö me, nañîñ namam ne yabiî mîdeinab. * 16 Pen ne anîg gö, nîpe nîñagnab u, ne ammön, añ mam mîhöp rö uî gî dammön, kale nîñ mîdlö nîñöl gî, ne bî anîbu aip manö hagnîl. * 17 Pen ne anîg gö, nîpe manö udagainîm u, nîbi bî cöc aubal rö magöñhalö nîñ mîdlö nîñöl gî, manö anîbu kalîp hag ñîmön. Pen ne anîg gö, nîñ udageinab u, ne arö gîmön. Anîg ga nîñmön hagnîl, ‘Bî anîbu nîbi bî God Manö nîñagöm, bî dakîs udep rö u me, anîg göp,’ a gîmön, nîp arö gîmön.

18 “Anîb u, yad kalöp nîñö hagnîl, mîñöñ naböñ adö îl i wasö geinabîm u, God nîpe kumi kabö adö lañ mîdöm, u rö nöp wasö gî nab; pen yau a geinabîm u, nîpe u rö nöp yau a gî nab. *

19 “Yad kalöp hagnîl, nîbi bî mîhöp mîñöñ naböñ îl i mîdmîl, manö hag adö añî lîmîl, Bapi yad kumi kabö adö lañ mîdöp u nîp hag nîñeinabil u, hag nîñnabil rö gî nab. * 20 Pen nîbi bî mîhöp aka mîhau nîganñ rö, gasî yîp nîñöm, ap magum geinaböl u, yad kalîp anîb au mîdeinabîl,” a ga.

Bî wög gî ñeb najj u

21 Pida Jîsas mîdeia söl au apöm haga, “Bî Kub. Mam ap yîp gî najj gainîm u, ñîñ aîgegö rö gî najj

* 18:15: Luk 17:3; Gal 6:1

* 18:16: Dud 19:15; Jon 8:17

* 18:18: Mad 16:19; Jon 20:23

* 18:19: Mak 11:24; Jon 15:7

geinab, yad n+ɲem arö g+namɲ Ñ+n unbö mudun j+ɲ u rö aka?” ga. ²² Hageia, Jisas haga, “Ñ+n unbö mudun j+ɲ wasö; ne b+ an+bu nöp g+ naj g+ nab u n+ɲmön arö g+ nabön u, ñ+n juöl ñ+n juöl unbö mudun j+ɲ u n+ɲmön arö g+ nabön. * ²³ God n+bi b+ udöm ram m+nöɲ kumi kabö adö laɲ au abad m+deinab u, aiud adö i rö m+ döp. Kiɲ ap n+pe b+ wög g+ ñeb n+pe r+mnab kal+p mani r+mnab ñöm, hainö pen ñim a g+ nab. Hainö n+pe gas+ n+ɲöm hagnab, ‘Kale naböɲ ñ+laɲ,’ a g+ nab. ²⁴ Pen m+ döp u pen ñ+ naböl, a gö, b+ ap n+pe mani ilöɲ ñ+n juöl iru yab+ɫ nan naböɲ m+dnab b+ u daunaböl. ²⁵ Pen b+ an+bu pen n+pe kub yab+ɫ m+dnab u me, pen ñ+nim rö lagnab. An+g gö, b+ kub u n+ɲöm, b+ wög gep n+pe r+mnab kal+p hagnab, ‘N+pe göp an+bu rö, n+p udmim, n+bin ñ+ pai, nan n+pe n+hön n+hön m+ döp gau magöɲhalö udmim, dam sikim g+pe, rauaiöl n+ɲöl g+, mani an+bu dap y+p ñ+mim,’ a g+ nab. ²⁶ An+g hagö, b+ an+bu pen, kugom y+möm, kiɲ u n+p hagnab, ‘Ne y+p mög n+ɲmön, abad m+daimön; nan ad+ɲ ne an+ɲ gau magöɲhalö naböɲ ralnabin,’ a g+ nab. ²⁷ Hagö, kiɲ u n+p mög n+ɲöm, nan naböɲ n+pe u, arö g+mön aru, a g+ nab.

²⁸ “An+g göm arö gö n+ɲöl g+, b+ wög g+ ñeb an+bu n+pe pen amöm n+ɲnab, b+ n+pe aip wög g+m+dil b+ ap m+deinab. N+p n+ɲöm, uɲam ud s+s löm hagnab, ‘Nöp mani ilöɲ añ+ ap ñ+nö u, naböɲ ral!’ a g+ nab. ²⁹ Hagö, b+ n+pe aip wög g+m+dil an+bu kugom y+möm manö neb neb g+ hagöm hagnab, ‘Ne y+p mög n+ɲmön, abad m+daimön;

* **18:22:** Luk 17:4

nan naböŋ ne an+bu magöŋhalö naböŋ ralnabin, a g+nab. ³⁰ Hagö, bi an+bu manö n+p u niŋagöm hagnab, 'Nöp dam nag+ leinabin, nan naböŋ an+bu naböŋ ralmön nöp me, höŋ arnabön,' a göm, n+p dam nag+ l+nab. ³¹ An+g gö, bi n+pe aip wög g+m+däl gau, kal+p hibur naj gö, amöm kiŋ u n+p manö an+bu magöŋhalö hag ñ+naböl. ³² Hag ñ+lö, bi kub u, bi n+pe an+bu n+p w+ñ alö aueinab hagnab, 'Ne wög gi ñeb bi naj yabi+. Ne y+p mi+öŋ gajan, nöp mög niŋem, nan naböŋ yad nöp mi+döp u arö g+p+in. ³³ Ne pen ni+hön g+n+g, bi ne aip wög g+p+il u n+p u rö nöp mög niŋmön, arö gagpan?' ö g+nab. ³⁴ Bi an+bu bi n+pe aip wög g+m+dil u n+p mög niŋagnab u me, bi kub an+bu kal juöm, wög gi ñeb bi an+bu n+p dam nag+ lep ka abadep bi gau ñöm hagnab, 'N+p nag+ lö, ilön gö niŋöl gi mi+döm, nan naböŋ y+p u naböŋ magöŋhalö ralöm nöp höŋ arnab,' a g+nab. *

³⁵ Kale añ mam ri+mnap kal+p u rö nöp geinabim, Bapi yad kumi kabö adö laŋ au mi+döp u, kalöp pen u rö nöp g+nab. An+b u, nañ+n namam kale gau kalöp gi naj geinaböl u, kal+p mög niŋmim, mi+dmagö li+mim, arö gi+mim," a ga. *

19

Bi n+bi udn+g, böŋ nöp udnab; hainö n+p hag yuagnab

(Mak 10:1-12; Luk 16:18)

¹ Jisas manö an+bu hag p+is göm, ram m+nöŋ Galili arö göm, ram m+nöŋ Judia, ñ+g Jodan böŋ

* **18:34:** Mad 5:25-26 * **18:35:** Mad 6:15; Mak 11:25; Ep 4:32; Kol 3:13

lödaŋ adö ara. ² Areia, nibi bi iru yabił nıp hain geila niŋjom nibi bi nan ga gau gö kamıŋ la.

³ Pen bi Perisi gau, Jisas nıp hag niŋno, manö naj rımnap hagnım, a göm, apöm hagla, “God Mosıs nıp hag ña lo manö u, nibi ap nan pro ap gı naj gınab u, bi nıpe nıp hag yunıg, hag yunab aka wasöŋ Ne niñon gası niŋban?” ö gıla.

⁴ Hageila, Jisas haga, “God Manö kalı kılın rıkla u kale amgö li niŋapım arıŋ Ram mınon hadame dagol gı la ñın u, bi ap, nibi ap, gı la. * ⁵ God haga, ‘Adö anıbu me, bi gau nıme nap aıp mıdöm, nibi udöl gı, nıme nap arö göm, kale ber mıhau jım ñöl han mıdlö hañ romanı añı yabił lınab,’ a ga. * ⁶ Anıb u me, God hagö hañ romanı kale mıhöp wasö; uri jım ñöl añı lınab anıbu, bi ap apöm, kalıp hag ud asık ke ke lagnab wasö,” ga.

⁷ Jisas anıg hageia, bi Perisi gau nıp hagla, “Pen niñon gınıg Mosıs manö ap kalı kılın rıköm haga, ‘Nibi hag yunıg, nibi i böŋ nöp arö gabin, a gımım, köp ap kalı kılın rık ñımım, hag yumım,’ a ga?” ö gıla. *

⁸ Hageila, Jisas haga, “Kale nibi bi manö niŋ udagpım u me, Mosıs anıg haga. Pen God nibi bi hadame gau gı la ñın u, anıg gagmıdal. ⁹ Pen yad kalöp hagabin, bi an, nıbin u bi ap aıp ud gılö wasö, yıharıŋ nöp hag yuöm, nibi hain niñbö udnab u, nibi si udnab niñjom God niñö naj yabił gınab; nıpe nibi si udep bi me u,” a ga. *

* **19:4:** Jen 1:27; 5:2 * **19:5:** Jen 2:24; Ep 5:31 * **19:7:** Dud 24:1-4; Mad 5:31 * **19:9:** Mad 5:32; 1Ko 7:10-11

¹⁰ Jisas anig hagö, bi nipe gau hagla, “Bi gau nibi kale yiharin hag yuagnaböl u, bi praj midöm nibi udagöl u aij,” a gila.

¹¹ Hageila, Jisas haga, “Bi magöñhalö yiharin midaiöl rö lagöp. God bi yiharin midaiöl, a göm, hag la gau nöp, yiharin midaiöl rö löp. ¹² Bi rimnap, kale wała lagö yag daubal gau, nibi udagpal. Bi rimnap, bi rimnap wała kalip rib gi dö gipal gau, nibi udagpal. Pen bi rimnap, God nibi bi udöm kumi kabö adö lañ au abad mideinab wög u gun, a göm, nibi udagpal. Kale bi praj midun, a gimim, bi praj mideinabim u aij,” a ga.

Jisas ñimagö ara nipe u ñi pai pro nabıc cög adö lañ la

(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)

¹³ Nibi bi gau, “Jisas ñimagö ñi pai hon nabıc cög adö lañ löm, God nip sabe gañ,” a göm daueila, pen bi nipe gau kalip nin ij halö löm hag gila. ¹⁴ Anig gilö, Jisas pen ñi pai anib gau wñ alö aueila ninöl gi, bi nipe gau kalip haga, “Nihön ginig kalip anig hag gipimñ Ñi pai pro anib gau arö gipe yip aulan. God nibi bi udöm, kumi kabö adö lañ au abad mideinab u, ñi pai pro anib gau rö,” a ga. * ¹⁵ Anig hagöm, God ñi pai pro anib gau kalip pig mideian, a göm, Jisas ñimagö ara nipe u ñi pai pro nabıc cög adö lañ löm, ram minön migan ap ara.

Bi ap nan nipe iru nöp mideia
(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)

* **19:14:** Mad 18:2-3

16 Bî ap Jisas mîdeia au apöm haga, “Manö hag ñeb bî. Yad nan niñhön aij u gem, pör mîdep u udnam?” ö ga.

17 Hageia, Jisas haga, “Yîp niñhön giñig, nan aij mai, a giñmön, hag niñabön? God añî me Bî aij. Pen pör pör mîdeinam, a giñmön u, lo manö hagöm kalî kîñî rîkla gau niñmön hagöp rö giñmön,” a ga.
*

18 Hageia, haga, “Lo adö mai rö hagabön?” ö ga. Hageia, Jisas haga, “Wip al pak gagmön; niñbi si bî si gagmön; nan si udagmön; manö kub hagnaböl u, manö piral hagagmön; * 19 name nap manö hagöl adö u nöp niñmön hain giñmön; ne ke mîdmagö lîban rö, niñbi bî rimnap kalîp mîdmagö lîmön,” a ga. *

20 Anîg hageia, bî praj anîbu haga, “Lo manö gau magöñhalö niñ hakpin. Pen yad niñhön nan aij u gem, kamîñ pör mîdep u udnam?” ö ga.

21 Hageia, Jisas haga, “Mîd aij yabîñ giñnam, a giñmön u, nan ne gau magöñhalö yumön, mani udmön, niñbi bî mög gep rö gau kalîp niñmön me, mîd aij gep ne u mîdeinab God ram mîñöñ kumi kabö adö lañ au. Pen yad hagpin rö giñmön, aumön, yad aip ajaiul,” a ga.

22 Hagö, bî praj anîbu nan niñpe iru mîdeia rö, manö anîbu niñöm, gasî iru niñöl giñ ara.

23 Pen niñpe anîg göl arö niñöl giñ, Jisas bî niñpe gau kalîp haga, “Yad kalöp niñö yabîñ hagabin, niñbi bî mani nan kale iru mîdeinab gau, God niñp uñham gasî niñ udlö, kalîp udöm kumi kabö adö

* 19:17: Lep 18:5; Luk 10:28 * 19:18: Eks 20:12-16; Dud 5:16-20 * 19:19: Eks 20:12-16; Lep 19:18

laŋ au abad m̄deinab. ²⁴ Kaj kamel gau, kalı̄ mauöt nagı̄ yubal m̄gan u arnı̄g arnaböl; pen nı̄bi bı̄ nan iru m̄döp gau, God nı̄p uı̄ham gası̄ nı̄ŋ udlö, kalı̄p udöm abad m̄deinab,” a ga.

²⁵ Jisas bı̄ nı̄pe gau manö anı̄bu nı̄ŋöm, gası̄ kub nı̄ŋöm hagla, “Pen bı̄ aij anı̄bu, God ud kumi kabö adö laŋ au ud aragnab, a gı̄pan u, nı̄bi bı̄ an rö ud arnab?” ö gı̄la.

²⁶ Hageila, Jisas kalı̄p nı̄ŋöl gı̄ haga, “Nı̄bi bı̄ gau ke göl rö lagöp. God nöp me, nan nı̄hön nı̄hön gı̄nı̄g, gı̄nab,” a ga.

²⁷ Jisas anı̄g hageia, Pida haga, “Nöŋ! Hon nan hon gau magöŋhalö arö gun, ne aip nöp cı̄g gun ajpun u, hon pen nan nı̄hön udnabun?” ö ga.

²⁸ Hageia, Jisas haga, “Yad kalöp nı̄ŋö hagabin, ñı̄n hain u yad mailö pı̄döŋ halö apem, nı̄bi bı̄ magöŋhalö abad m̄deinabin. Ñı̄n anı̄bu me, kalöp bı̄ yı̄p hain geinabim gau hagnö, Isrel nı̄bi bı̄ iı̄ ke ke unbö m̄gan laŋ gau, kalı̄p abad m̄deinabim. * ²⁹ Nı̄bi bı̄ yı̄p nı̄ŋ udöm, ram, nı̄ñın nı̄mam, nı̄me nap, ñı̄ pai, wög adı̄ŋ, nan nı̄hön nı̄hön gau arö gı̄naböl gau, God kalı̄p hauı̄ gagnab; nan anı̄b gau rö kalı̄p pen iru yabı̄ı̄ ñöm, pör m̄dep kalı̄p ñı̄nab. ³⁰ Pen nı̄bi bı̄ uri nöd araböl gau, hainö iru nöp jöl adö yabı̄ı̄ gau m̄deinaböl. Pen nı̄bi bı̄ uri jöl adö yabı̄ı̄ au m̄dpal gau, hainö iru nöp nöd am m̄deinaböl.
*

* **19:28:** Mad 25:31; Luk 22:30; Rep 3:21 * **19:30:** Mad 20:16; Luk 13:30

20

Nibi bi nagı wain wög gıpal gau, manö hod rıköm haga

¹ Jisas anıg hagöm haga, “God nibi bi udöm abad mıdeinab u, aiud adö i rö mıdöp. Bi wain wög nap nıbö ap, bi rımnab am daunö, wög yıp u gılanı, a göm, ram gısön rıka magö u uraköm, am bi rımnab ulıai nııjöm, ² kalöp mani silpa magö añı añı raunabin, a göm, kalıp aip manö hag adö añı löm, hag yuö, am wain wög nıpe u wög geila. ³ Pen sıdö yöp anı au ap ranab magö u, am maker au amöm nııa, bi rımnab yııharıı mıdeila. ⁴ Kalıp nııjöm haga, ‘Kale u rö nöp am wög yad u geinabim, yad kalöp mani kabö rö raunabin,’ a ga. ⁵ Hagö, am wög nıpe u geila. Pen sıdö anı kub lanı magö u abe, sıdö gamıı gab magö u abe, manö anıbu nöp hagöm, bi rımnab halö udö, wög nıpe u geila. ⁶ Sıdö wad arııg gab magö u, kuöyanı maker au amöm nııa, bi rımnab halö ap mıdep nöp mıdeila. Kalıp haga, ‘Kale nııhön gıııg ñııı i wög gagmim, yııharıı yabıt mıdpim?’ ö ga. ⁷ Hageia, nıp hagla, ‘Bi ap hanıp wög ap ñagöp,’ a gıla. Hageila, kalıp haga, ‘Kale u rö nöp am wain wög yad u gımim,’ a gö, am wög geila. ⁸ Duga magö u, wain wög nap u, bi abad mıdep nıpe u nıp haga, ‘Ne ammön, bi wög yıp gaböl gau kalıp hagö, aulö, bi hainö hagnö aubal gau, mani kalıp u nöd ñıımön; bi nöd hagnö aubal gau, mani kalıp u hainö ñıımön,’ a ga. *

⁹ “Hagö, bi abad mıdep u, bi anıb gau kalıp wııı alö aueila, bi sıdö wad arö nııjöl gı, ap wög gıla

* 20:8: Lep 19:13; Dud 24:15

gau, ap mani kale u nöd udla. ¹⁰ Pen kale anig göl udlö nıñöl gi, bi nöd hagö, ap wög gıla gau, hag nıñla e, ‘Hon mani kub u udnabun,’ a gıla u, pen hainö udöl gi nıñla, kale mani añi anıbu nöp udla. ¹¹ Udöm, adıñ bi wain wög nap nıbö u aip pen pen hagöm hagla, ¹² ‘Hon nıñön giñig, bi hain aubal gau mani udpal añi u rö nöp udpun? Hon hilım halö urakun, sıdö kal nıñö nıñöl gi, wög giño giño iru göp u, pen bi ap pro magö ap wög gajal mani ñıban rö nöp hanıñ ñıban!’ a gıla. ¹³ Hageıla, bi wög naböñ nap nıbö u nıñöm, bi kale ap nıñp haga, ‘Mam, nöñ! Nöp gi naij gagpin. Nöp mani ñıñabin a giñpin rö ñıbin. ¹⁴⁻¹⁵ Bi hain aubal gau, bi nöd aubal gau aip adıñ adıñ ñıñig, ñıñabin. U nan yad. Anıñ u, bi rımnıñp ai giñig göm wasö giñaböñ Kalıñ halöwałö ñıbin u, ne ai giñig giñmön mulu lugöpñ Mani ñıbin u ud ram ne aru!’ a ga,” a ga.

¹⁶ Jisas aiud anıbu hagöm, haga, “Nıbi bi hain mıdpal gau, nöd mıdeinaböl; nıbi bi nöd mıdpal gau, hain mıdeinaböl,” a ga. *

Jisas kuöyanğ haga, yıñp al pak lılö umem urakn-abın, a ga

(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)

¹⁷ Jisas Jerusalem amöl gi, adan anı au, bi nıñpe unbö mıgan lanı kalıñ dam goł gau amöm, ke mıdaila nıñöl gi kalıñ haga, ¹⁸ “Kale nıñim! Hon Jerusalem arno, Bi Ñı nıñpe nıñp mumug göm, nıñp dam God nıñp nan sabe gep bi kub gau abe, lo manö hag ñeb bi gau abe, ñımagö adö kalıñ u

* **20:16:** Mad 19:30; Mak 10:31; Luk 13:30

leinaböl, kale nɪp manö kub hagöm hagnaböl, ‘Bɪ i nɪp al pak lep,’ a gɪnaböl. * 19 Anɪg hagöm, Juda bɪ wasö gau kalɪp ñeinaböl, nɪp hag juöm, rapɪn paköm, dam mab ba laɲ al pak lɪlö umnab. Ñɪn mɪhöp mɪdöm, ñɪn mɪhau nɪgaɲ u kauyaɲ uraknab,” a ga.

Jems aip Jon aip bɪ kub mɪdnɪg gasɪ nɪɲlö
(Mak 10:35-45)

20 Sebedi ñɪ nɪpe mɪhöp, nɪme ñɪ anɪb mɪhau uɫ gɪ, Jisas mɪdeia au apöm, ubör yɪhönj göm haga, “Yad manö ap mɪdajɪp auabin,” a ga.

21 Hageia haga, “Manö anɪbu nɪhön?” ö ga.

Hageia, haga, “Yɪp aij gɪnab u, hainö ne kiɲ mɪdmön, nɪbi bɪ abad mɪdeinabön ñɪn u, ñɪ yad mɪhau ba nöp au asɪknabil,” a ga. *

22 Anɪg hageia, Jisas haga, “Manö yɪp hag nɪɲbil u, nɪɲ aij gagpil. Ñɪg asɪ yad ñɪɲɲɪg gabin u, kale mɪhönj u rö nöp ñɪɲnabil?” ö ga. Hageia haglö, “Yau! Ñɪɲnabil!” a gɪlö. *

23 Hagailö haga, “Nɪɲö hagabil. Ñɪg asɪ ñɪɲɲɪg gabin u ñɪɲnabil. Pen bɪ an yɪjɪg böɲ lau, bɪ an sɪdagö böɲ lau asɪk mɪdeinabil u, hagagnabin. Manö u manö yad wasö; Bapi manö nɪpe. Nɪbi bɪ nɪpe ke hag löp gau anɪb rö mɪdeinabil,” a ga.

24 Bɪ nɪpe anɪb mɪhau manö anɪbu anɪg hagailö, bɪ nɪpe unbö sɪduɲ laɲ manö u nɪɲlö, mulu lugö, mamil mɪhau kalɪp manö hag gɪla. 25 Jisas pen bɪ nɪpe gau kalɪp magöɲhalö hagö aueila haga, “Kale nɪɲbim, Juda nɪbi bɪ wasö gau, kiɲ

* 20:18: Mad 16:21; 17:22-23 * 20:21: Mad 19:28; Luk 22:30

* 20:22: Mad 26:39; Jon 18:11

kale klö göm, abad m+dpal; b+ kub kale manö n+hön n+hön hagnaböl u n+ñöm, ana udöm, hain g+ naböl me. * 26 Pen kale g+pal rö gagmim. B+ an b+ kub m+dain+im u, b+ pro rö m+dom, n+bi b+ r+mnap kal+p wög g+ ñeb b+ rö m+dain+im. * 27 B+ an b+ kub yab+ m+dain+im u, b+ pro ramö gau rö m+dom, n+bi b+ r+mnap kal+p nag+ wög gep b+ rö m+dain+im. 28 B+ Ñ+ n+pe u, n+bi b+ gau kale wög y+p g+lan a göm, auaga; wög kal+p g+ ñ+ damem, hainö nan si nan naij g+pal adö u haj+ g+ umnö, kale kam+ñ aröl, a göm, aua,” a ga. *

*Jisas b+ amgö we ga m+hau gö, amgö ñ+ñ n+ñlö
(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)*

29 Pen Jisas daun kub Jeriko arö göm arö n+ñöl g+, n+bi b+ iru nöp n+p hain g+la. 30 B+ amgö we m+hau adan got au as+k m+dlö n+ñöl g+, “Jisas auab,” a g+lö n+ñmil, meg m+gan dap ranmil haglö, “Depid Ñ+ n+pe, hal+p mög n+ñmön!” a g+lö.

31 Hagailö, n+bi b+ gau kal+p m+hön n+ñ ij halö hagöm hagla, “Manö hau+ gagmil!” a g+la. An+g hagla u pen, manö kal+p u udagöm, meg magö rap+n dap ranmil haglö, “Depid Ñ+ n+pe, hal+p mög n+ñmön!” a g+lö. 32 An+g hagailö, Jisas p+dön göm, kal+p m+hön w+ñ alöm haga, “Hal+p n+hön gan, a g+mil, y+p w+ñ alabil?” ö ga. 33 Hageia haglö, “B+ Kub, hal+p amgö we göp u gö ñ+ñ n+ñul!” a g+lö. 34 Hagailö, Jisas kal+p m+hön mög n+ñöm, amgö kal+p u ud n+ñö, yöp magö u nöp amgö ñ+ñ n+ñlö, n+pe arö n+ñöl g+, hain g+lö.

* 20:25: Luk 22:25-26

* 20:26: Mad 23:11; Mak 9:35

* 20:28: Luk 22:27; Plp 2:7

21

Jisas Kin rö Jerusalem ara

(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

¹ Jisas bi nipe gau aip Jerusalem sösöl göm, ram m+nöŋ pro Bedpagi, Olip Dum söl amjakla. Amjaköm, bi nipe mihöp hag yuöm haga, ² “Kale mihön ram rihg aglö nö lödan ammil niŋnabil, kaj donki nime pi am+l mihau nag+ ad+k l+naböl m+deinabil. Niŋmil, nag+ u hub+kmil paŋ+d dau-mil. ³ Pen n+bi bi ap apöm, n+hön g+n+g kaj donki hon u hub+k ud arabil a gain+m u, pen hagmil, ‘Bi Kub u wög m+dö, hagaj+p udn+g aubul,’ a g+mil, yiŋ+d yau a geinab, daunabil,” a ga. ⁴ Pen kal+p mihön hag yuö arlö an+bu, bi God manö hagep ap g+naböl, a göm, kal+ kln r+ka rö nöp ga. Nipe haga,

⁵ “Jerusalem n+bi bi kal+p hagmim, ‘Kin kale bi hain u, kaj donki adö u as+köm, kalöp auab.

Nipe kaj donki pi adö u as+köm auab,’ a g+mim,” a ga. *

⁶ Pen Jisas bi nipe hag yuö arlö an+ib mihau, haga haga rö, ⁷ kaj donki nime abe, pi marep abe paŋ+d dauailö, bi nipe gau wa+ŋ m+lö ud juöm, kaj donki adö laŋ laila, Jisas adö au as+ka. ⁸ N+bi bi iru nöp, Bi Kub auab, a göm, wa+ŋ m+lö kale adö laŋ rol l+m+dal gau ud juöm, adan majö au l+la. R+mnap am köp u+ŋ, mab u+ŋ gau r+ib g+ dö g+ dapöm adan majö au l+la. ⁹ N+bi bi gau Jisas n+p b+g g+gabö göl amöl g+ meg magö dap ranöm hagla,

* 21:5: Sek 9:9

“Ninim! Depid rikö, rik damöm riköp u, auöp i.

Nip aij a gabun!

Bi Kub nip yuö auöp bi anibi me,
nip aij a gabun!” a gila. *

¹⁰ Jisas Jerusalem amjakö ninöl gi, nibi bi gau magöñhalö hag amil apil göm hagla, “Bi anibu an?” ö gila. ¹¹ Hageila, nibi bi Jisas aip aula gau hagla, “Bi i me Jisas, bi God manö hagep Nasared, ram minöñ Galili nibö u,” a gila.

*Jisas nibi bi God sabe gep ram nan sikim geila
gau kalip ridik gi höñ yan yua*

(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹² Jisas God sabe gep ram raul yan amöm ninä, nibi bi gau nan sikim gi mideila. Nipe ninöm, kalip magöñhalö ridik yuöm, abañ bad mani löm, pen pen yimjik gaila gau ud ado göm, bi yaur sikim göm, mab po adö asik mideila gau, ud ado ga. ¹³ Anig göm kalip hag göm haga, “God Manö kali kliš rikla u, God haga,

‘Ram yad u yip sabe gep ram, pen kale gipim u,
bi nan si udep ram ap rö löp,’ a ga,” a ga. *

¹⁴ Pen Jisas nipe God sabe gep ram raul migan anibu midö ninöl gi, nibi bi amgö we ga rimnap, nibi bi ma naj ga rimnap aueila, kalip gö kamitj la. ¹⁵ Nipe nan gagep rö gö, ñi pai pro gau wiñ alöl gi hagla, “Nöp aij a gabun! Depid Ni nipe! Use!” gila. Pen kale anig geila, bi God nip nan sabe gep bi kub gau abe, bi lo manö hag ñeb bi gau abe ninlö, kalip mulu yabit luga. ¹⁶ Mulu lugö hagla, “Nöp hagaböl u ninabön?” ö gila. Hageila,

* **21:9:** Sam 118:25-26 * **21:13:** Ais 56:7; Jer 7:11

Jisas kalıp haga, “Yau! Hagaböl u niᅇabin u pen kale manö rımnap kalı klıñ rıköm hagla, ‘God, ne gıñabön niᅇöm ñı̄ pai pro ñı̄ painaᅇ gau hib ne haglö adö arnab,’ a gı̄la. Kale manö kalı klıñ rıkla anı̄bu, amgö li niᅇagim ar?” a ga. *

¹⁷ Anı̄g hagöm, kalıp arö göm, am ram rı̄ıg aglö Bedani hana.

Jisas hagö, mab kia u mı̄lep ga

(Mak 11:12-14,20-24)

¹⁸ Ruö Jisas ado gı̄ Jerusalem aramöm adan aᅇ gau arö, nīp kı̄yö lö, ¹⁹ adan majö goł au niᅇa, mab kia ur ap mı̄deia. İ̄ au amöm niᅇa, magö ñı̄ᅇeb pı̄laga; uᅇaᅇ au nȫp mı̄deia. Anı̄g gö Jisas haga, “Ne hainö magö ap pı̄lagnabön!” a ga. Anı̄g hagö niᅇöl gı̄, magö anı̄bu nȫp kia mab ur u mı̄lep ga. ²⁰ Anı̄g gö, bı̄ nīpe gau niᅇöm, aiö göm hagla, “Aige göm mab anı̄bi yiᅇı̄d mı̄lep göp?” ö gı̄la. ²¹ Hageila, Jisas kalıp haga, “Yad kalöp niᅇö hagabin, hon hagno God u rö nȫp gı̄ñab, a gı̄mim, gası̄ mı̄hȫp wasö, gası̄ aᅇı̄ nȫp niᅇñabim u, gı̄ñab. Pen mab kia mı̄lep ga u nȫp wasö; dum ilö anı̄bi ĩ̄ı̄ı̄ gı̄ ñı̄g kub aᅇ au aru, a gı̄ñabim u, arnab. *

²² “Pen kale God nīp niᅇ ud mı̄dmim, nīp hag niᅇñabim u, hagnabim rö nȫp gı̄ñab,” a ga. *

Jisas nīp hagla, “Nȫp an hagö anı̄g hag aᅇabön?” ö gı̄la

(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

²³ Jisas God sabe gep ram u amöm, nībi bı̄ gau kalıp manö hag ñö niᅇöl gı̄, bı̄ God nīp nan sabe

* **21:16:** Sam 8:2 * **21:21:** Mad 17:20; Luk 17:6; 1Ko 13:2; Jon 14:12 * **21:22:** Mad 7:7-11; 18:19

gep bi kub gau abe, bi manö ud asikep gau abe apöm nïp hagla, “Nöp an ne anig gimön, a göp, niñmön anig gi ajabön?” ö gïla.

²⁴ Hageila, Jisas pen haga, “Yad kalöp manö ap hag niñnö, yïp hag ñibe, yad pen an hagö wög gi pin u, kalöp hag ñinabin. ²⁵ Jon niñbi bi gau kalïp ñig pak ña u, niñpe ke gasi niñöm aua aka God hagö, apöm anig ga?” ö ga. Jisas anig hagö, kale ke hag niñ hag niñ göm hagla, “Hon, ‘God yuö apöm ga,’ a geinabun u, hanïp hagnab, ‘Anib u, Jon hagöp u niñhön giñig niñ udagpim?’ ö giñab. ²⁶ Pen, ‘Jon gasi niñpe ke niñöm apöm ga,’ a geinabun u, niñbi bi gau hanïp kal giñaböl. Gasi kale u, Jon niñpe bi God manö hagep bi ap aua,” a gïla. * ²⁷ Anig hagöm, Jisas niñp hagla, “Hon niñagpun,” a gïla. Hageila, Jisas kalïp haga, “Kale yïp hag ñagpim rö, yad pen an hagö yad apem gabin u, kalöp u rö nöp hag ñagnabin,” a ga.

Jisas bi madöl miñhau, manö hod riköm haga

²⁸ Jisas anig hagöm haga, “Pen kale niñhön gasi niñabimñ Bi ap ñi niñpe miñhöp miñdeinab. Ñi niñpe nañi u niñp hagnab, ‘Ñi me! Miñi wain wög u am wög gi,’ a giñab. ²⁹ Hagö, ñi niñpe hagnab, ‘Yade am gagnam,’ a göm, hainö pen gasi adog niñöm, am wain wög u geinab. ³⁰ Nap pen am ñi wañig u niñp u rö nöp hag niñö, hagnab, ‘Yau, giñam!’ a giñab u pen am gagnab. ³¹ Pen ñi anib miñhau, an nap hagnab rö giñab?” ö ga. Hageia, Juda bi kub anib gau hagla, “Ñi niñpe nañi u nöp nap hagnab rö giñab,” a gïla. Hageila, Jisas haga, “Yad

* 21:26: Mad 14:5

kalöp n+ñö hagabin, kale y+har+ñ midpe n+ñöl g+
 b+ dak+s udpal b+ gau abe, b+ si udep n+bi gau
 abe, God n+bi b+ udöm kumi kabö adö lañ au abad
 m+deinab ram m+nöñ u, kalöp abhak löm arnaböl.
³² Jon b+ ñ+g pak ñeb u, kale n+hön n+hön g+pe God
 n+p aij g+nab u, kalöp hag ña, pen manö n+pe u
 udagpe. B+ dak+s udöm mani piral r+mnab halö
 udpal gau abe, b+ si udep n+bi gau abe, kale Jon
 manö haga adö an+bu n+ñöm, udla. Udla an+bu
 kale hadö n+ñbe, pen kale ke, Jon manö u udmim,
 nan si nan naj g+pim u, n+hön g+n+g an+g g+pun a
 g+mim, arö gagpe,” a ga. *

*B+ naj wain wög abadpal, manö hod r+köm
 haga*

(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

³³ Jisas haga, “Miñi manö hod r+kem ap halö
 hagn+g gabin i n+ñim. B+ wög ad+ñ nap n+bö ap
 nag+ wain wög u g+ y+möm, waryö göm, nag+ wain
 magö pak hib jakep m+gan ap geinab. G+ löm,
 nag+ wain magö ap si ñ+ñnaböl u, n+ñ midaiun,
 a göm, ram m+lö kub ap göm, b+ r+mnab kal+p
 hagnab, ‘Kale nag+ wög y+p u abad midaimim,
 hainö p+löm po gö, y+p r+mnab, kale r+mnab
 udmim,’ a göm, ram m+nöñ m+lö yab+ñ gau arnab.

* ³⁴ Nag+ wain magö u po gö n+ñöl g+, b+ n+pe gau
 kal+p hagnab, ‘Wain wög yad gau ammim, b+ wög
 abad m+dpal gau hagnim, nag+ wain magö y+p
 r+mnab dauim,’ a g+nab. ³⁵ Kale wain wög gau
 amjklö, b+ wain wög g+ m+deinaböl gau uraköm,
 b+ ap n+p gabi paknaböl, b+ ap n+p böñ nöp al pak

* **21:32:** Luk 3:12; 7:29-30 * **21:33:** Ais 5:1-2

lilö umnab, bî ap nîp kabö ju paknaböl. ³⁶ Anîg gîlö, bî nagî wain wög nap nîbö anîbu, bî nîpe rapîn bad ap pen hag yunab. Hag yuö, areinaböl, bî nagî wain wög geinaböl gau, kalîp u rö nöp gînaböl. ³⁷ Anîg gîlö, bî wain wög nap nîbö u hagnab, ‘Ñî yad u yunö me, manö nîp u nîḡnaböl,’ a göm, hag yuö arnab. ³⁸ Ñî nîpe u amjakö, bî wain wög gî mîdeinaböl gau, nîp nîḡöm, kale ke hagnaböl, ‘Bî wög nap nîbö ñî nîpe u auab i. Nap hainö umeinab, nan wög gai i ñî nîpe udnab. Anîb u, nîp al pak lîno umö, hainö nan wög gai i magöḡhalö udnabun,’ a gînaböl. * ³⁹ Anîg hagöm, nîp dam wög adîḡ goḡ gau amöm, böḡ nöp al pak lînaböl. *

⁴⁰ “Anîg geinaböl u, hainö bî nagî wain wög adîḡ nap nîbö u apöm, kalîp nîḡhön nîḡhön gînîg gab?” ö ga.

⁴¹ Hageia hagla, “Bî najj gînaböl anîb gau kalîp geinab, ilön kub yabîḡ udöm umnaböl; hainö pen nîbi bî rîmnap halö udöm, kalîp nagî wain wög u lînab, wög anîbu gînaböl. Nagî wain magö po gînab ñîn u, nîp rîk dam ñînaböl,” a gîla.

⁴² Hageila, Jisas haga, “God Manö kalî kliñ rîkla u nîḡapim rö löp. Kale kalî kliñ rîköm hagla, ‘Bî ram gep gau, kale kabö ram gînîg göm, kabö ap udöm hagla, “Kabö i kabö najj göp gö arö gun,” a gîla.

Pen Bî Kub nîpe geia nîḡöm

kabö anîbu nöp ram nîpe au kabö aij ke yabîḡ mîdöp.

Bî Kub nîpe anîg gaia,

* **21:38:** Mad 27:18 * **21:39:** Hib 13:12

hon niṅun aiö yabiḷ gabun, ' a gila. *

⁴³ “Kabö aij udagpim anibu, God kalöp Juda kai arö göm, niḃi bi ke gau niḃö, nan niḃ niḃ niḃ naböl gau, kalip udöm abad miḃeinab. ⁴⁴ Niḃi bi kabö adö anibu ap lug paknaböl gau, kalip rapin nöḃ paknab; pen kabö anibu ju lugöm, niḃi bi pak riḃiḃknab gau, böṅ nöḃ pa jö ma jö gi arnab,” a ga.

⁴⁵ Bi God niḃ nan sabe gep bi kub gau abe, bi Perisi gau abe, Jisas manö hod riḃöm haga anibu, kalip nöḃ haga u niṅöm, ⁴⁶ niḃ nagḃ lun, a göm, gasḃ niṅla u pen niḃi bi gau, Jisas niḃ bi God manö hagep a gila u me, hanip kal hagnaböl, a göm, niḃ nan ap göl rö laga.

22

Bi niḃi udöm nan kub niṅbal (Luk 14:15-24)

¹ Jisas kauyaṅ manö hod riḃöm haga, ² “God niḃi bi udöm abad miḃeinab u, aiud adö i rö:

“Bi kiṅ ap niḃ niḃe u niḃi udnig gö, nan kub niṅniṅ, nan magö dap magum giḃnaböl. ³ Anig göm, bi niḃe riḃmnap hag yuöm hagnab, ‘Niḃi bi hag liḃnö gau am hagpe aulö, nan kub niṅun,’ a giḃnab. Anig hagö, kale am niḃi bi anḃ gau kalip hagnaböl u pen kale arö giḃnaböl. ⁴ Anig giḃlö, bi niḃe riḃmnap pen kauyaṅ hag yuöm hagnab, ‘Kale am niḃi bi anḃ gau kalip hagnab,’ “Kiṅ u, kaj kau kub riḃmnap, kaj kau pi marep riḃmnap pak lauöm, nan gau magöḃhalö gi jḃn göm, ‘Auöl,’ a göp,” a giḃmim, ’ a giḃnab. ⁵ Anig hagö, kale am hagnaböl

* **21:42:** Sam 118:22-23; Ro 9:33; 1Pi 2:6-8

u pen manö kalip u ud yunaböl. Rımnap nan wög kale gau arnaböl; rımnap mani wög kale gau geinaböl; ⁶ pen rımnap, kiñ bî nipe gau gî najj göm, al pak lîlö umnaböl. *

⁷ “Anig gîlö, kiñ anıbu niñö, hibur niñ u najj gö, ami bî nipe gau hag yuö, am niñi bî bî nipe al pak lınaböl anıb gau kalip magöñhalö al pak hak löm, daun kub kale u lau ju yulö arnab. ⁸ Pen bî niñ wög gî ñeb gau kalip hagnab, ‘Nan magö nan gau hadö magum gıpun, pen niñi bî nöd wıñ alnö gau auöl rö lagöp. ⁹ Anıb u, kale adan ramö gau ammim, niñi bî niñmim gau, kalip magöñhalö, ‘Aube nan kub niñjun,’ a gımim, halöwałö uł gı daube, nan kub niñjun,’ a gınab. ¹⁰ Anig hagö, bî nipe gau am adan ramö ramö gau amöm, niñi bî aij gau, niñi bî najj gau kalip magöñhalö, ‘Aube nan kub niñjun,’ a göm halöwałö uł gı dapöm, bî niñi udöm nan kub niñnaböl ram raul anıbu amöm, sısı göl mıdeinab.

¹¹ “Kiñ anıbu pen, niñi bî aubal gau niñin a göm, ram raul yañ amöm niñnab, bî ap, nan niñnig wałj libal u löm wasö, yıharıñ nöp mıdeinab. ¹² Anig gö, niñ hagnab, ‘Bı me! Niñön gıniñ, niñi udöm nan niñnig wałj libal u limön wasö, yıharıñ nöp auban?’ ö gınab. Hagö, bî anıbu pen manö ap hagageinab. ¹³ Pen kiñ u bî nipe gau kalip hagnab, ‘Bı i niñmagö ma niñ gau nagı limim, dam sıbön göp añ yañ ud yube, niñi bî anıb gau aip meg magö hau jö göl gı, mıtöñ magö göl gı mıdlañ,’ a gınab,” a ga. *

* 22:6: Mad 21:35 * 22:13: Mad 8:12; 25:30; Luk 13:28

14 Jisas aiud anıbu hag pis göm, kalıp haga, “God nıbi bı iru nöp wıñ alnab, pen kalıp magöñhalö udagnab. Nıbi bı rımnab nöp udnab,” a ga.

*“Gapman bı kub Sisa nıp dakıs ñeb aka wasö?”
gıla*

(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

15 Pen bı Perisi gau, Jisas nıp manö nıhön hagno, pen hagö nıñun, nıp dam nagı lun, a göm, manö hag nıñ hag nıñ göm, * 16 bı kale ke rımnab, Herod bı nıpe rımnab yulö, Jisas mıdeia au amöm hagla, “Manö hag ñeb bı. Ne bı manö nıñö yabıl nöp hagabön. Bı rımnab nıñmön pıñıñ gagpan. God hagöp rö nöp nıñmön, nıbi bı hag ñabön. 17 Anıb u, ne gası nıhön nıñban? Hon Isrel nıbi bı, Sisa bı kub daun kub Rom nıbö u, nıp dakıs ñeb aka ñagep wasö?” gıla. 18 Hageila, Jisas gası naij kale nıñöm haga, “Yıp nıhön gıñig neb neb göl gı apim, anıg göl hag nıñabim? 19 Kale dakıs ñıbal kabö magö ap ñıbe, nıñın!” a ga. Hagö, nıp kabö magö ap dap ñeila. 20 Jisas kabö magö anıbu nıñöm kalıp haga, “Kabö magö i, bı nabıc cög i, an nabıc cög mıdöpñ Hib u, an hib mıdöp?” ö ga. 21 Hageia hagla, “U bı kub Sisa,” a gıla. Hageila, Jisas kalıp haga, “Anıb u, Sisa nan nıpe mıdainım, Sisa nıp ñımim. God nan nıpe mıdainım, God nıp ñımim!” a ga. * 22 Anıg hagö, kale gası iru nıñöm, nıp arö göm arla.

* 22:15: Mak 3:6 * 22:21: Ro 13:7

Umöm kauyan uraknaböl aka göm, Jisas nıþ hag nıþla

(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

²³ Nın anıbu nöp, Sadyusi bı rımnap Jisas mıdeia au aula. Sadyusi nıbi bı anıb gau hagnıdal, nıbi bı umöm kauyan uraknaböl, a gımdal. * ²⁴ Kale Jisas mıdeia au apöm hagle, “Manö hag neb bı. Mosıs haga, ‘Bı ap nıbi udöm, nı pai yag dapöm wasö, yıharıñ umeınab, nımam nıpe u, nıbi anıbu udöm, nı pai nıpe gau, a göm, yag daunım,’ a ga. * ²⁵ Anıb u, bı ıl halö unbö mudun jıñ u mıdeınaböl. Nımam nañı u nıbi udöm, nı pai yag dapöm wasö yıharıñ umnab. Anıg gö, nımam yıgwö añ nıbö u pen nıbi anıbu nöp udnab. ²⁶ Nımam yıgwö añ nıbö u pen nıbi anıbu udöm, u rö nöp nı pai yag dapöm wasö, yıharıñ umnab. Anıb u, nımam yıgwö nıgan nıbö u nıbi anıbu udöm, u rö nöp nı pai yag dapöm wasö, yıharıñ umnab. Anıbu nöp gı dam dam, nımam unbö mudun jıñ u, magöñhalö nı pai yag dapöm wasö, yıharıñ nöp umnaböl. ²⁷ Pen nıbi u, u rö nöp umnab. ²⁸ Nımam gau kale magöñhalö nıbi anıbu udla. Anıb u, nıbi bı umbal gau uraknaböl nın u, nıbi anıbu an udnab?” ö gıla.

²⁹ Hageila, Jisas kalıp pen haga, “Kale God Manö hagöp u abe, God klö mıdöp u abe, nıñagpım u me, dui hagnım hagnım, ‘Nıbi bı gau umöm uraknaböl,’ a gıpım. ³⁰ Nıbi bı uraknaböl nın u, nıbi gau bı udagnaböl, bı gau nıbi udagnaböl. Ejol kumi kabö adö lañ mıdpal

* 22:23: Ap 23:8 * 22:24: Dud 25:5

rö u m+deinaböl. ³¹ Kale, ‘Nibi bi umöm urak-agnaböl,’ a gipim u, God Manö kalı kliš rıkla rımnap nıñagpim ar? ³² God haga, ‘Yad Ebrahim, Aisak, Jekop, God kale me yad m+dpin,’ a ga. Bi gau böñ nöp umblap u, God bi nöd umla anıb gau kalıp hagöm, ‘God kale yad m+dpin,’ a gagböp. Bi umlö, rıgöl gıla anıb gau kamıñ m+dpal u me, kalıp haga, ‘God kale yad m+dpin,’ a ga,” a ga. *

³³ Jisas manö anıbu hag ñö, nıbi bi m+deila gau nıñöm, aiö waiö gıla.

Lo kub yabıt u

(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

³⁴ Jisas manö anıbu hag aij gö, Sadyusi bi gau manö ap pen hagöl rö laga. Pen Perisi bi rımnap, Jisas anıg ga u nıñöm Jisas m+deia au aula. ³⁵ Bi kale lo manö nıñ aij ga ap, Jisas nıñhön rö hagnım, a göm haga, ³⁶ “Manö hag ñeb bi. Lo manö u, manö adö mai manö kub yabıt m+dpöp?” ö ga.

³⁷ Hageia, Jisas haga, “Gası rımıd ne u magöñhalö God lau adö arö, nıp m+dmagö yabıt lımön. * ³⁸ Manö kub nöd yabıt me u. ³⁹ Manö kub yıgwö anıbö u pen anıgöl m+dpöp: ne ke m+dmagö lıban rö, nıbi bi ke nıbö gau abe m+dmagö lımön. * ⁴⁰ Manö mıhau hagajın i, Mosıs lo manö kalı kliš rıka manö u magöñhalö abe, God manö hagep bi gau kalı kliš rıkla manö u magöñhalö abe, manö ıt kub yabıt me manö anıb mıhau nöp,” a ga. *

* **22:32:** Eks 3:6 Mad 8:11 * **22:37:** Dud 6:5 * **22:39:** Lep 19:18; Mad 7:12 * **22:40:** Ro 13:10; Gal 5:14

Jisas hag niŋa, “Mesaia a gipim u, niþ bi an ñi niþe a gimim niþbim?” ö ga

(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

⁴¹ Perisi kai ap magum göm midlö niþöl gi, Jisas kalip manö ap hag niþöm haga, ⁴² “Kale Mesaia u niþ niþön gasi niþbimŋ Niþ bi an ñi niþe a gimim niþbim?” ö ga.

Hageia hagla, “Depid ñi niþe,” a gila. *

⁴³ Hageila, Jisas haga, “God Ana u Depid niþ gasi ñö niþöl gi, Depid niþe Mesaia u niþ ‘Bi Kub yad’ a ga. Depid haga,

⁴⁴ ‘Bi Kub manö hagöm, Bi Kub yad u niþ hagöp, “Ne ñimagö yijig yad lau adö midmön me, yad ginö, kauaŋ mauaŋ ne gau

kalip ab hli gi yunabön,” a göp,’ a ga. *

⁴⁵ Depid nap iŋaŋ niþe a gipim u pen Depid niþ ‘Bi Kub yad’ a ga. Anib u, kale niþön gasi niþbim?” ö ga. ⁴⁶ Jisas manö niþe u hag aij gö, kale niþ pen hagöl rö lagö me, piñig gi mideila niþöm hainö Jisas niþ manö rimnap halö hag niþaŋla.

23

Lo manö hag ñeb bi gau abe, bi Perisi gau abe gipal rö gagmim, a ga

(Mak 12:38-39; Luk 11:43,46; 20:45-46)

¹ Hainö ñin ap, Jisas bi niþe gau abe, niþi bi rimnap abe, kalip manö hagöm haga, ² “Lo manö hag ñeb bi gau abe, bi Perisi gau abe, Mosi ka niþe u udöm, God lo manö Mosi hadame nöþ kalı kliñ ri ka rö hag ñibal. ³ Anib u, bi anib

* **22:42:** Jon 7:42 * **22:44:** Sam 110:1; Mad 26:64

gau kale God lo manö n̄hön hagöl u n̄iη udmim hain ḡimim; pen naḡi kale göl adö u n̄iηmim, hain gagmim. God lo manö hag ñ̄ibal u pen kale ke manö an̄ibu hain gagpal. * ⁴ Nan gau ḡimim, nan gau gagmim a ḡipal u, manö iru yab̄i nöp hagpal. Kale hagpal an̄ibu, wad̄i marö kub yab̄i u rö, n̄ibi b̄i gau kal̄ip gam ñ̄ibal u, pen kal̄ip mög n̄iηöm, r̄imnap ud as̄ik gagpal. ⁵ N̄ibi b̄i gau han̄ip nöp n̄iηlaη, a göm, God Manö kal̄i kliñ r̄ikla manö r̄imnap ud nable cög adö laη abe, ñ̄imagö gau abe li r̄ib̄iköm ajpal. Hon God b̄i n̄ipe me gau, a ḡilaη, a göm, wañ̄ij m̄ilö kub naḡi ad̄iη halö aij gau rol ḡipal. * ⁶ Kale nan kub ñ̄iηeb aη u amöm aka Juda magum gep ram gau amöm, b̄i kub mab po as̄ikpal adö u nöp as̄ikpal. ⁷ Gas̄i kale n̄iηbal u, n̄ibi b̄i iru m̄idpal aη gau arno, ‘Manö hag ñ̄eb b̄i kub auabön e!’ ḡilö, han̄ip aij ḡinab, a göm, n̄iηbal.

⁸ “Pen kale mam iñ̄ añ̄i m̄idpim rö, kalöp, ‘Hag ñ̄eb b̄i kub yad,’ a göm hagagöl. Hag Ñ̄eb B̄i Kub kale añ̄i ap nöp m̄idöp. ⁹ M̄inöη naböη iñ̄ i b̄i ap, ‘Bapi b̄i kub yad,’ a ḡimim hagagmim. Nap kale añ̄i ap nöp m̄idöp ram m̄inöη kumi kabö adö laη au. ¹⁰ Kale u rö nöp, ‘B̄i nab̄ic b̄i kub yad,’ a göm hagagöl. B̄i nab̄ic b̄i kub kale añ̄i ap nöp, Mesaia u nöp m̄idöp. ¹¹ Kale aη au, n̄ibi b̄i an n̄ipe n̄ibi b̄i kub rö m̄idain̄im, n̄ipe n̄ibi b̄i wög ḡi ñ̄eb rö m̄idnab. * ¹² N̄ibi b̄i hib kale ke haglö adö arnab gau, hib kale lugnab; pen n̄ibi b̄i hib kale ke haglö

* **23:3:** Mal 2:7-8 * **23:5:** Mad 6:1; Eks 13:9; Dud 6:8; Nab 15:38-39 * **23:11:** Mad 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26

adö aragnab gau, hainö hib kub yabił mıdeinab.
*

*Lo manö hag ñeb bı gau abe, bı Perisi gau abe,
kale manö pir alöm gı naij gep bı*

(Mak 12:40; Luk 11:39-42,44,52; 20:47)

¹³ “Kale God lo manö hag ñeb bı gau abe, bı Perisi gau abe, kale manö pir alöm gı naij gep bı. God kalöp gı naij gınab. Kale ke God nıbi bı udöm kumi kabö adö lañ au abad mıdeinab mıgan u aragmim, nıbi bı arnıg gıpal gau kalıp adan rıkpim.

¹⁴ “Kale God lo manö hag ñeb bı gau abe, bı Perisi gau abe, kale manö pir alöm gı naij gep bı. God kalöp gı naij gınab. Kale nıbi pałpał ram halö si udpim. Anıbu pen, nıbi bı hanıp nıñöl, a gımim, God nıp manö mılö kub pıral gau nöp hagpim. Gıpim anıbu me, ilön kub yabił udnabim.

¹⁵ “Kale God lo manö hag ñeb bı gau abe, bı Perisi gau abe, kale manö pir alöm gı naij gep bı. God kalöp gı naij gınab. Nıbi bı gau manö hanıp u nıñöm hain gılañ, a gımim, ram mınöñ mılö gau ulhai nıñ ajmim, rımnap nıñmim hag ñıbe, kale ke Seden bı nıpe mıdpim rö wasö, kale Seden nıbi bı nıpe yıjıg göl yabił lınaböl.

¹⁶ “Nıbi bı gau kalıp God adan la u yam aij gıpun, a gıpim u, pen kale bı amgö we u me, kale ke nıñagpim! Anıg gıpim anıbu, manö kub yabił mıdöp. Nıbi bı gau kalıp manö pir almim hagpim, ‘Hon, “God sabe gep ram mıdöp rö, nıñö hagabun,” a gınabun u, hainö arö gun, a gınabun

* **23:12:** Pro 29:23; Luk 14:11; 18:14

u, arö gɨnabun. Pen gol udöm, nan God sabe gep ram raul yaŋ gɨla gau, hib anɨbu hagöl gɨ, “Nɨŋö hagabun,” a gɨnabun u, hagnabun rö nöp gɨnabun me; arö gagnabun,’ a gɨpim. * 17 Kale bɨ amgö we, bɨ hau! Kale gasɨ nɨhön nɨŋbim: gol u nan yabɨɩ aka God sabe gep ram uɩ u nan yabɨɩ Nan yabɨɩ me, God sabe gep ram uɩ nɨpe u. Ram uɩ mɨdeinab u, nan ram raul mɨdöp abe uɩ mɨdeinab me.

18 Manö ap u rö nöp, nɨbi bɨ gau kalɨp manö pir almin hagpim, ‘Hon, “God kabö bɨd nɨpe mɨdöp rö nɨŋö hagabun,” a gɨnabun u, manö nɨŋö hagnabun u nan yɨharɨŋ; hainö gasɨ ap nɨŋun, arö gun, a gɨnabun u, arö gɨnabun. Pen, nan God kabö bɨd adö au God nɨp pak sabe gɨ ñɨbal gau, hib anɨbu hagöl gɨ, “Nɨŋö hagabun,” a gɨnabun u, hainö gasɨ ke ap nɨŋun ke gun rö lagnab; hagnabun rö nöp gɨnabun,’ a gɨpim. 19 Kale bɨ gasɨ rɨmɨd lagöp gau, nan nɨhön u nan kubɨ Nan God nɨp pak sabe gɨ ñɨbal nan u, aka kabö bɨd adö au sabe gɨ ñɨbal uŋ Nan yabɨɩ me, kabö bɨd u. Kabö bɨd adö au mɨdeinab u me, nan anɨbu nan God nɨp ñeb rö lɨnab. 20 Pen ‘Kabö bɨd mɨdöp rö, nɨŋö hagabun,’ a gɨnaböl u, bɨd adö anɨbu nan dap laumɨdal halö hagnaböl. 21 Pen ‘God sabe gep ram mɨdöp rö, nɨŋö hagabun,’ a gɨnaböl u, u God ram nɨpe nɨŋöm God hib nɨpe halö hagnaböl. 22 ‘Kumi kabö adö laŋ mɨdöp rö, nɨŋö hagabun,’ a gɨnaböl u, God sea kiŋ asɨk mɨdöp au nɨŋöm sea kiŋ anɨbu abe, God sea kiŋ anɨbu asɨk mɨdöp u abe mɨdöp rö, nɨŋö hagabun a gɨnaböl. *

* 23:16: Mad 15:14 * 23:22: Ais 66:1; Mad 5:34

23 “Kale God lo manö hag ñeb bî gau abe, bî Perisi gau abe, kale manö pir alöm gî naj gep bî. God kalöp gî naj gî nab. Manö nî bi bî rî mnap kalîp hagpim adö u kale ke gagpim. Kamön asî, nan hañwawö wög adî ranöb u nî nbe, nan yabî rö lö, wö ralbe, am siduñ lan arö, God nîp añî ap ñun, a gî mim, pör nan kale God nîp ñî bim. Nan pro pro anî bu rö pör anî gî gî pim, pen nî hön gî nî gî manö î yabî u anî gî gagpim nî bi bî gau kalîp naj gî nî m nagî adö u gagmim; kabö rö gî nî m adö u gî mim. Kalîp mög nî nî mim, ud aij gî mim. Gî nabun a gî mim, gî mim. * 24 Nî bi bî gau kalöp adan yamun, a gî pim, pen kale ke bî amgö we. Nan pro pro gau nî nbe, nan yabî rö löp, pen nan kub nan hib waiö mî döp gau nî n gî pim.

25 “Kale God lo manö hag ñeb bî gau abe, bî Perisi gau abe, kale manö pir alöm gî naj gep bî. God kalöp gî naj gî nab. Pler kap kale gau rö, höñ adö gau ñî gî lî yu aij gî pim u, pen an yan nan si nan naj prî u ajmañ rauöm mî döp. Hon nan iru udun, a gî mim, hañ romañ hon ke gî aij gun, a gî pim. * 26 Kale Perisi bî gau gasî rî mî d lagöp. Pler kap kale an yan ñî gî lî yu aij gî bep, höñ adö gau u rö nöp mî d aij gî böp.

27 “Kale God lo manö hag ñeb bî gau abe, bî Perisi gau abe, kale manö pir alöm gî naj gep bî. God kalöp gî naj gî nab. Wip kabö mî gan gau rî göl göm, ajön pî göm, ped rud mailö aij gö, nî bi bî gau nî n lö, aij göp, pen mî gan an yan wip le hañ naj apöl gî mî döp; kale unbö rö nöp

* 23:23: Lep 27:30; Mai 6:8 * 23:25: Mak 7:4

m+dpim. * 28 Kale unbö rö nöp, höŋ adö hañ romanŋ niŋbun u, kale b+ aij rö löp u, pen kalöp anŋ yaŋ, manö piral gau abe, nan si nan naij gau abe, pr+ u ajmanŋ rauöm m+dpim. *

*God kalöp pen g+ naij g+inab, a ga
(Luk 11:47-51)*

29 “Kale God lo manö hag ñeb b+ gau abe, b+ Perisi gau abe, kale manö pir alöm g+ naij gep b+. God kalöp g+ naij g+inab. B+ God manö hagep hadame nöp allö r+göl g+la uŧöm ka adö u r+ b ad+ik g+ aij göl g+ haggim, 30 ‘Ap+ bac b+ g+la rö u, hon God manö hagep b+ gau kal+p al pakagbnop,’ a g+pim. 31 Pen haggim an+bu, b+ God manö hagep gau kal+p al pak l+m+dal iŧ u me, hon m+dpun, a g+mim, haggim. * 32 An+ b u, ap+ bac b+ g+ naij g+la u rö, kale u rö nöp g+inabun, a g+mim u, u rö nöp g+mim! 33 Kale haiŋo ñ+ pai gai i. Hainö God n+bi b+ manö kub haggöm, mab ke inab yaŋ yunab ñ+n u, kale aigö g+mim p+ñ+ŋ g+ ke gau arnabimŋ Wasö yab+ŧ. Adan kale ap m+dpun. *

34 “An+ b u, yad kalöp haggim, yad b+ God manö hagep r+mnab, b+ gas+ k+id hi+k niŋeb r+mnab, b+ manö hag ñeb r+mnab yunö, kalöp aueinaböl, r+mnab al pak l+nabim, r+mnab mab ba laŋ al pak l+nabim, r+mnab Juda magum gep ram raul m+gan kale u paknabim, r+mnab p+ñ+ŋ g+ arlö niŋöl g+, ram m+nöŋ gau gau r+d+ik g+ yunabim. 35 An+ b u me, God n+bi b+ kam+ŋ aij n+pe gau, hadame nöp allö auöp i rö, manö marö

* 23:27: Ap 23:3 * 23:28: Luk 16:15 * 23:31: Ap 7:52

* 23:33: Mad 3:7; 12:34; Luk 3:7

u udnabim. Adam ñi nipe, gi aij nöp gim+döp bi u, Ebol nöp nöd il göm al pak löm, al dapöm, al dapöm, hainö Berekaia ñi nipe Sekaraia nöp, God nöp sabe gep ram au daŋ, kabö ud gila bíd au daŋ m+dö niñöl gi, nöp aŋ au al pak lila.
* 36 Yad kalöp niñö yabił hagabin: nan gipim anıbu, manö anıbu kalöp mıñi mıdpim gai i ado gi aunab.

*Jisas Jerusalem niñö, mög gö, mi-töŋ ga
(Luk 13:34-35)*

³⁷ “Jerusalem niñi bi, niñi bi mög gep rö yad gai i. Bi God manö hagep God kalıp yua bi gau, ram mınöŋ kalöp u aulö, kabö jumim pör nöp al pak libim. Yad kalöp kiłakił niñe pi gau gıpal rö, dam auan mo yad gau lınam a gi libin u pen yıp niñmim arö gıpim. ³⁸ God nipe God sabe gep ram kale u arık ara; cög nöp mıdöp. * ³⁹ Uri yıp niñagnabim; hainö, ‘God bi hanıp a göm yua bi i, aij yabił auab,’ a gimim, ñin anıbu nöp, yad kauyaŋ niñnabim,” a ga. *

24

*God sabe gep ram u ud wał ginaböl, a ga
(Mak 13:1-2; Luk 21:5-6)*

¹ Jisas God sabe gep ram u arö göm, höŋ arö niñöl gi, bi nipe gau nıp hagla, “God sabe gep ram aij gai i nöŋ!” a gila.

² Hageila, kalıp haga, “Kale nan anıb gau magöŋhalö niñmim hagabim u pen yad kalöp niñö

* 23:35: Jen 4:8; 2Kr 24:20-21

* 23:38: 1Ki 9:7-8; Jer 22:5

* 23:39: Sam 118:26

yabił hagabin, hainö ram i ud wał gi+naböl u, kabö ap kabö ap adö u rö mi+dageinab,” a ga. *

Hainö mi+d aij gagnaböl
(Mak 13:3-13; Luk 21:7-19)

³ Jisas am Olip Dum laŋ asi+k mi+dö ni+ŋöl gi, bi ni+pe gau apöm, kalpe ke nöp ap Jisas ni+p agami+ hag ni+ŋöm hagla, “God sabe gep ram ud wał gi+naböl a gi+pan u, mañ mai rö ani+g gi+naböl+ŋ Hon nan ni+hön u gö ni+ŋun, ne söl aunabön ni+ŋöm ram mi+nöŋ naböŋ ił i ur gi+nab, a gun ni+ŋnabun?” ö gila.

⁴ Hageila, Jisas haga, “Ni+ŋ aij yabił gi+mim. Ni+bi bi ri+mnap kalöp piral hagnaböl. ⁵ Bi iru nöp apöm, ni+bi bi gau kal+p pir alöm, hib yad u udöm hagnaböl, ‘Yad nöp Krai+ u,’ a gi+naböl. Ni+bi bi iru nöp manö piral kale u ni+ŋ udnaböl. *

⁶ Söl au pen pen gi+lö, gu gö ni+ŋnabim; pen mi+lö yabił gau pen pen gi+naböl u, manö u nöp auö ni+ŋnabim. Ani+g gö ni+ŋmim, ñin hain u aunig gab a gi+mim pi+ñi+ŋ gagmim. U yi+har+i+ŋ pen pen alnaböl. Ñin hain u hainö aunab. ⁷ Ni+bi bi mi+gan ri+mnap uraköm, ni+bi bi mi+gan ri+mnap aip pen pen gi+naböl. Ki+ŋ mi+gan ri+mnap uraköm, ki+ŋ mi+gan ri+mnap aip pen pen gi+naböl. Ram mi+nöŋ gau magöŋhalö munmon udöm, ki+yö kub yabił apöm gi+nab. ⁸ Ani+g geinab, kalöp ni+bi ñi+ pai ñi+ŋöb rö u gö, söl mi+döp a gi+mim ni+ŋnabim.

⁹ “Kale ni+bi bi yad mi+deinabim rö, ni+bi bi ram mi+nöŋ gau magöŋhalö kalöp iru ni+ŋöm, dam nag+i löm, gi+ nai+g göm, böŋ nöp al pak li+naböl. * ¹⁰ Ñin

* 24:2: Luk 19:44

* 24:5: Mad 24:23-24 1Jn 2:18

* 24:9:

Mad 10:22

anɪbu, nɪbi bɪ God nɪp nɪŋ uɔpal gau iru nöp nɪŋ uɔep magö kale u arö göm, mɪɔeimam kale ke gau nɪŋlö mulu lugö, kalɪp ud bɪ kauaɫ mauaɫ ñɪmagö adö u lɪnaböl. ¹¹ Pen nɪbi bɪ iru nöp apöm, “Hon God manö hagep bɪ,” a göm, manö pɪral haglö, nɪbi bɪ iru nöp manö pɪral kale u uɔnaböl. * ¹² Nɪbi bɪ gau nagɪ naj adö u gɪlö gɪlö, magöŋhalö rö gasɪ adö anɪbu nɪŋöm, mɪɔmagö lep adö u hauɫ gɪnaböl. ¹³ Pen nɪbi bɪ an God manö aij u nɪŋ ud pɪdöŋ göm, hagöp rö göm, nɪbi bɪ ke nɪbö gau mɪɔmagö löm gɪ nöp mɪɔeinaböl gau, God nɪbi bɪ anɪb gau kalɪp magöŋhalö ud kamɪŋ yunab. * ¹⁴ Pen God nɪbi bɪ uɔöm abad mɪɔeinab manö aij u, ram mɪnönŋ ke gau gau nɪbi bɪ ke ke gau nɪbö gau nɪbö magöŋhalö yabɪɫ haglö haglö am haknɪg gab u me, ñɪn hain anɪbu aunab. *

Bɪ ap God sabe gep ram u gɪ naj yabɪɫ gɪnab, a ga

(Mak 13:14-23; Luk 21:20-24)

¹⁵ “Pen bɪ God manö hagep Daniel hadame nöp haga rö u gɪnab. Nɪpe haga, ‘Kale nɪŋnabim, God sabe gep ram raul mɪgan uɫ u, nan asɪ masɪ naj yabɪɫ gep ap urak mɪɔeinab,’ a ga. (Kale nɪbi bɪ manö i uri nöp amgö lɪ nɪŋnabim gau, manö anɪbi ɪɫ u nɪŋ aij gɪmim!) * ¹⁶ Kale nɪbi bɪ ram mɪnönŋ Judia mɪɔeinabim gau, nan naj anɪbu nɪŋmim, yɪŋɪd pɪñɪŋ gɪ nö ilö gau armim. ¹⁷ Nɪbi bɪ ram adö laŋ mɪɔeinabim gau, nan hon rɪmnap udun a gɪmim, ado gɪ ram raul aragmim. * ¹⁸ Nɪbi

* **24:11:** Mad 24:5,24 1Jn 4:1 * **24:13:** Mad 10:22 * **24:14:** Mad 28:19 * **24:15:** Dan 9:27; 11:31; 12:11 * **24:17:** Luk 17:31

bɪ wög naböŋ gau ajeinabim gau, waɫɪj mɪlö ap udun a gɪmim, ado gɪ ram aragmim. ¹⁹ Pen ñɪn anɪbu nɪbi ñɪ mudun halö mɪdeinabim gau abe, nɪbi ñɪ painaŋ ci ñeinabim gau abe, uɫham yabɪɫ arnabim.

²⁰ “Pen God nɪp sabe gɪmim hagnim, ram yɪgön göp ñɪn u pɪñɪŋ gɪ aragun, a gɪmim; God nɪp sabe gep ñɪn kale u gagnim, a gɪmim. ²¹ Nɪhön gɪnɪg, God hadame dagol gau ram mɪnönŋ gɪ la ñɪn u rɪköm, mɪd damöm mɪñɪ mɪdpun ñɪn i, nan naj anɪbu rö gaga; hainö anɪbu rö gagnab. * ²² Yɪharɪŋ u, nan naj anɪbu pör gö, nɪbi bɪ magöŋhalö um hakblap. Pen Bɪ Kub u nɪbi bɪ nɪpe udnab gau kalɪp gasɪ nɪŋöm, wasö gö me, nan naj anɪbu yöp magö ap gɪnab.

²³ “Ñɪn anɪbu nɪbi bɪ rɪmnap kalöp hagnaböl, ‘Nɪnim! Krais mɪdöp i! Krais mɪdöp dan!’ a gɪnaböl u, pen nɪŋö hagnaböl a gɪmim, nɪŋagnim.

* ²⁴ Nɪbi bɪ rɪmnap, God nɪbi bɪ nɪpe hag la gau, böŋ hanɪp lau aulan a göm, piral hagöm hagnaböl, ‘Yad me Krais; yad me bɪ God manö hagep bɪ ap,’ a göm, nan gagep rö rɪmnap gɪnaböl. Pen God nɪbi bɪ nɪpe hag la gau udagnaböl, wasö. *

²⁵ Anɪb u, nɪŋ aij gɪmim. Nan nɪhön nɪhön hainö gɪnab u, yad kalöp hadö hagnö nɪŋbim u me, nɪŋ aij göl gɪ mɪdaimim.

²⁶ “Anɪb u, nɪbi bɪ rɪmnap apöm kalöp hagnaböl, ‘Krais apöm mɪdöp ram mɪnönŋ kabö nöp mɪdöp anŋ gau,’ a gaiöl u, anɪb gau aragmim. Rɪmnap pen hagnaböl, ‘Krais apöm pi göl mɪdöp

* **24:21:** Dan 12:1 * **24:23:** Mad 24:5 * **24:24:** Dud 13:1-3;
2De 2:8-9; Rep 13:13-14

gai i, a gaiöl u, niᅇjö hagpal a giᅇmim niᅇjagmim.
 * 27 Yad Bi Ñi niᅇpe aunabin ñin u, añim añim
 udöm, amdam magö bol u adiᅇj miᅇj niᅇbö adiᅇj jiᅇj
 aröp rö u gö niᅇjöl gi, aunabin. * 28 Wal wayöᅇj ap
 umöl miᅇdeinab u, yaur apöm magum geinaböl. *

Bi Ñi niᅇpe aunab ñin u

(Mak 13:24-27; Luk 21:25-28)

29 “Pen marö kub aniᅇbu giᅇ dam piᅇs gö niᅇjöl
 giᅇ, siᅇdö u mailö gagnab; rakin u mailö gagnab;
 gapi gau kumi kabö laᅇj niᅇbö ju lugnab; nan kumi
 kabö adö laᅇj gau, gau niᅇbö gau niᅇbö giᅇnab. *

30 Ñin aniᅇbu, Bi Ñi niᅇpe auniᅇg gö niᅇjöl giᅇ, kumi
 kabö adö laᅇj ke lö, niᅇbi biᅇ ram miᅇnöᅇj gau ke ke
 miᅇdpal rö niᅇjöm, miᅇtöᅇj giᅇnaböl. Bi Ñi niᅇpe Nap
 piᅇdöᅇj u udöm, mailö aij unbö ke halö kumi bad
 adö au auö niᅇjöl giᅇ, niᅇjñaböl. * 31 Aᅇiᅇj magö
 kub hagö niᅇjöl giᅇ, ejol niᅇpe gau hag yuö, niᅇbi
 biᅇ niᅇpe, udnabin, a göm hag la gau udnig, ram
 miᅇnöᅇj iᅇ i miᅇdöp miᅇdöp rö gau gau amöm, udöm
 niᅇp daunaböl. *

Mab rauan u niᅇjmim

(Mak 13:28-31; Luk 21:29-33)

32 “Kale niᅇjbim, mab rauan uᅇaᅇj siᅇtip löm,
 söᅇl piᅇdöᅇj giᅇniᅇg gab niᅇjöl giᅇ, siᅇdö liᅇniᅇg gab a
 giᅇmim niᅇjbim. 33 Aniᅇb u rö, hainö nan hagpin
 gau gö niᅇjöl giᅇ, “Bi Ñi niᅇpe ado giᅇ aunab ñin u
 miᅇñi söᅇl yabiᅇt miᅇdöp; magö pro marap miᅇdöm,

* 24:26: Luk 17:23-24 * 24:27: Mad 24:37-39 * 24:28: Luk
 17:37 * 24:29: Ais 13:10; 34:4; Esi 32:7; Joe 2:10,31; 2Pi 3:10;
 Rep 6:12-13 * 24:30: Sek 12:10; Rep 1:7; Dan 7:13 * 24:31:
 1Ko 15:52; 1De 4:16

apjaknab,” a gımim, nıñnabim. ³⁴ Yad kalöp nıñö hagabin, nıbi bı mıñni mıdpal gau umagnaböl, kamıñ mıdlö nıñöl gı, nan anıb gau magöñhalö gınab. * ³⁵ Kumi kabö adö lañ abe, mıñnönğ nabönğ ıı i abe ur gınab, pen manö magö yad ur gagnab.
*

Ñın mai yad Bı Ñı nıpe aunabin u, nıbi bı ap nıñagöp, a ga

(Mak 13:32-37; Luk 17:26-30,34-36)

³⁶ “Yad magö mai rö, ñın mai rö aunabin u, nıbi bı nıñagpal; ejol gau nıñagpal; yad ke God Ñı u pen yad abe nıñagpin; Bapi nıpe ke nöp nıñöb. *

³⁷ “Yad Bı Ñı nıpe ado gı aunabin ñın u, Noa mıdeia ñın u, gı mıdmıdal rö nöp gı mıdeinaböl.

* ³⁸ Hadame nöp Noa mıdeia ñın anıbu, ñıg u nıbi bı gau kalıp ud yuö yuaga magö u, kale nan ñıñöl gı, ñıg ñıñöl gı, nıbi bı udöl gı, gı mıdlö nıñöl gı, Noa ñıg magıb kub mıgan u arö, ñıg apöm kalıp magöñhalö ud yuö yua. ³⁹ Pen kale nan ap gınab a göm nıñagla; ñıg u kalıp ud yuö yuö nıñöl gı nöp nıñla. Hainö yad Bı Ñı nıpe aunabin mañu, anıg unbö rö nöp gınab. * ⁴⁰ Ñın anıbu, bı mıñhöp wög adıñ gau wög gı mıdeinabil u, bı ap udem, ap arö gınabin. ⁴¹ Pen nıbi mıñhöp plaua gınıg, wid magö pa jö ma jö ługaług geinabil u, ap udem, ap arö gınabin.

⁴² “Yad Bı Kub aunabin ñın u nıñagpim u me, nıñ aij göl gı mıdaimim. * ⁴³ Bı ram nap nıbö u,

* **24:34:** Mad 16:28 * **24:35:** Mad 5:18 * **24:36:** Ap 1:7;

1De 5:1-2 * **24:37:** Jen 6:5-8 * **24:39:** Jen 7:21-23 * **24:42:** Mad 25:13

bî nan si udep u magö mai aunab u niᅇböp, niᅇ aij giᅇböp; ram niᅇpe pa jö giᅇ raul dan am nan niᅇpe gau si udagböp. * ⁴⁴ Anîb u rö, kale giᅇ jîᅇn giᅇmim mîdaimim. Wasö u, Bî Ñî niᅇpe auagab a giᅇmim, hauᅇ padö giᅇ mîdeinabim ñîᅇn u nöᅇp aunabin.

*Bî wög giᅇ ñeb riᅇmnap wög giᅇ aij giᅇpal, riᅇmnap wög giᅇ aij gagpal, a ga
(Luk 12:14-48)*

⁴⁵ “Bî kub ap adan arniᅇg göm, bî an wög giᅇ aij giᅇnab u niᅇp hag löm hagnab, ‘Bî wög yiᅇp giᅇ ñîᅇbal riᅇmnap kalîᅇp abad mîdmön, nan magö kalîᅇp gau niᅇme liᅇ aij göl giᅇ mîdaimön,’ a göm, arnab. ⁴⁶ Hainö ado giᅇ apöm niᅇᅇnab, haga rö nöᅇp geinab. Anîᅇg niᅇᅇöm niᅇp ud aij yabiᅇᅇ gö niᅇᅇöl giᅇ, bî wög giᅇ ñeb niᅇpe miᅇñ miᅇñ giᅇnab. ⁴⁷ Yad kalöp niᅇᅇö hagabin, niᅇp hag lö, nan niᅇpe gau magöᅇᅇhalö abad mîdeinab. *

⁴⁸ “Pen bî niᅇpe hag liᅇnab anîᅇbu mîd damöm, bî kub miᅇñi auagnab, a göm, ⁴⁹ niᅇbi bî wög giᅇ ñeb riᅇmnap kalîᅇp miᅇñu magö paköm, am bî ñîᅇg ñîᅇᅇöm hauᅇ liᅇbal gau aip aᅇ haköm, nan ñîᅇᅇöm, ñîᅇg ñîᅇᅇöm giᅇ mîdeinab. ⁵⁰ Bî wög gep anîᅇbu, bî kub yiᅇᅇd auagnab, a göm, hauᅇ padö göm mîdeinab ñîᅇn u nöᅇp, bî kub aunab. ⁵¹ Apöm, niᅇp giᅇ naiᅇ yabiᅇᅇ göm, niᅇbi bî piral hagöm, “Hon Bî Kub niᅇbi bî niᅇpe me,” a göm piral hagpal gau aip hag yunab. Hag yuö, kale am meg hau riᅇbiᅇköm, mîᅇᅇöᅇ giᅇ mîdeinaböl.

* **24:43:** Luk 12:39-40; Rep 16:15 * **24:47:** Mad 25:21,23

25

Nibi praj unbö sîduŋ laŋ, manö hod riköm haga

¹ “God nîbi bi udöm abad mideinab ñin anîbu, aiud adö i rö gî nab. Bi ap nîbi udnîg gab. Nîbi praj unbö sîduŋ laŋ nan kub ñinîg arnaböl. Nîbi praj anîb gau, bi anîbu nîp am adan aŋ au nîjun uŋ gi dam ram aunabun a göm, lam ke ke udöm arnaböl. * ² Pen nîbi praj anîb gau, unbö mamîd u gasî nîŋ aij gî naböl; unbö mamîd u gasî nîŋ aij gagnaböl. ³ Nîbi praj gasî nîŋ aij gagnaböl gau, lam udöm, lam lauep wel rîmnap halö ud aragnaböl. ⁴ Pen nîbi praj gasî nîŋ aij gî naböl anîb gau, lam udöm, lam lauep wel rîmnap ral barol mîgan u löm, halö halö ud arnaböl. ⁵ Pen nîbi praj anîb gau kale magörhalö amjaköm, abad midlö midlö, bi nîbi udnîg gî nab u yîŋîd auageinab me, uhön auö hon han arnaböl.

⁶ “Pen sibön aŋ kub yaŋ, nîbi bi rîmnap wiñ alöm hagnaböl, ‘Bi nîbi udnîg gab u auab. Nîp am adan aŋ u nîŋmim, uŋ gi dauim,’ a gî naböl.

⁷ Anîg hageinaböl, nîbi ugan unbö sîduŋ laŋ anîbu magörhalö uraköm, lam wik kale gau gi aij gî naböl. ⁸ Anîg göm, nîbi gasî nîŋ aij gagnaböl ugan u, nîbi gasî nîŋ aij gî naböl ugan u kalîp hagnaböl, ‘Lam hon gau hoŋ gî nîg gab u, wel köl gau hanîp rîmnap ñim,’ a gî naböl. ⁹ Anîg hageinaböl u, pen nîbi gasî nîŋ aij gî naböl ugan u hagnaböl, ‘Wasö! Hon wel hon kölape rîmnap ñinabun u, wel hon uŋep gî nab. Kale wel rauep ram ap gau ammim, kale ke rauim,’ a gî naböl.

¹⁰ Anîg hageinaböl, wel rauep ram u arnaböl

* **25:1:** Rep 19:7; Luk 12:35

magö u, bî nîbi udnîg gî nab u apjaknab. Nîbi gasî nîj aij gî naböl ugan u, bî anîbu aip ram raul mîgan arlö nîjöl gî, nîpe ajöj gî ñî nab. ¹¹ Hainö pen nîbi praj gasî nîj aij gagnaböl ugan u apjaköm hagnaböl, ‘Bî kub! Bî kub! Hanîp ajöj u hi+k,’ a gî naböl. * ¹² Hageinaböl, hagnab, ‘Yad kalöp nîjö yabî hagabin, yad kalöp nîjagpin,’ a gî nab,” a ga. * ¹³ Jisas manö anîbu hagöm nîbi bî gau haga, “Anîb u, kale Bî Kub u ñî n mai aka magö mai aunab u nîjagpin rö, nîj aij gî mim mîdaimim,” a ga. *

*Bî kub ap bî wög gî ñeb nîpe gau kalîp mani ña,
manö hod rîköm haga
(Luk 19:11-27)*

¹⁴ “Pen aiud udnîg gabin adö i rö gî nab. Bî kub ap ram mînöj mîlö kub gau arnîg, bî wög gî ñeb nîpe gau kalîp wiñ alö aulö, nan nîpe gau abad mîdeilan, a göm, kalîp ñî nab. ¹⁵⁻¹⁶ Bî nîpe anîb gau, wög gî naböl gî naböl rö nîjöm, mani nîme löm, bî ap nîp paip dausan ñî nab, ap nîp du dausan ñî nab, ap nîp wan dausan ñî nab. Nöm, nîpe am gau mîdö nîjöl gî, bî paip dausan udnab u, mani anîbu udöm, sîkim gî dam amîl apîl göm, mani sinîj paip dausan udnab. * ¹⁷ Bî du dausan udnab u, u rö nöp, mani anîbu udöm, sîkim gî dam amîl apîl göm, mani sinîj du dausan udnab. ¹⁸ Pen bî mani wan dausan udnab u, damöm, uñöm udöm mînöj ñî nab.

* **25:11:** Luk 13:25-27 * **25:12:** Mad 7:23 * **25:13:** Mad 24:42 * **25:15-16:** Ro 12:6

19 “Hainö mid damöm, bî wög gî ñeb anîb gau bî kub kale u ado gî apöm, mani ñîbin anîbu nîhön nîhön gîpal, a göm, kalîp hag nîñnab. 20 Hag nîñjö, bî paip dausan udnab u, mani nîpe u dap ñöm hagnab, ‘Bî kub, nörj! Yîp mani paip dausan nöp ñîna pen yad mani anîbu udem, sikim gî ado malo gî damem, paip dausan mani sinîñ udpin me i,’ a gînab. 21 Hagö, bî kub u pen hagnab, ‘Aij göp. Ne wög gî ñeb bî aij. Ne yîp wög gî aij gî ñîban u me, anîg gîpan. Ne nan pro u anîg gî aij gîpan u, nöp hagnö, nan kub gau abad mîdeinabön. Ne apön, ram yad u mîñ mîñ yabîl göl gî mîdaimön,’ a gînab. *

22 “Bî mani du dausan udnab u, u rö nöp mani nîpe u dap ñöm hagnab, ‘Bî kub. Yîp du dausan nöp ñîna pen yad mani anîbu udem, sikim gî ado malo gî damem, du dausan mani sinîñ udpin me i,’ a gînab. 23 Hagö, bî kub u hagnab, ‘Aij göp. Ne wög gî ñeb bî aij. Ne yîp wög gî aij gî ñîban u me, anîg gîpan. Ne nan pro u anîg gî aij gîpan u, nöp hagnö, nan kub gau abad mîdeinabön. Ne apön, ram yad u mîñ mîñ yabîl göl gî mîdaimön,’ a gînab.

24 “Pen bî mani wan dausan udnab u, mani nîpe u dap ñöm hagnab, ‘Bî kub. Yad nöp nîñbin; ne bî kal yabîl. Nîbi bî ne rimnap wög waryö kale gîpal gau, ne yîharîñ hal dapön ñîñban. 25 Ne anîg gîpan rö, yad pîñîñ gem, mani ñîna u damem, uföm udem mîñnöh ñîñnöh mîdmîdöp u, mîñî mani ne dap ñabin me i,’ a gînab.

* 25:21: Mad 24:45-47; Luk 16:10

26 “Hagö, bi kub u hagnab, ‘Ne bi naj wög gagep ap. Nibi bi yip wög waryö gipal gau, nan yiharin hal dapem ñinbin, a gipan ar?’ 27 Anib u, ne mani yip i dam beg pasbuk libnap, miñi yad apem mani sinin rimnap halö yiharin udbnep,’ a ginab. 28 Anig hagöm, bi nipe rimnap kalip hagnab, ‘Anig göp u, mani wan dausan anibu ju udmim, bi den dausan midöp u nip ñimim. 29 Pör hagnap rö, nibi bi gep gau, kalip rimnap halö ñilö udöm mid aij ginaböl; pen nibi bi gep wasö gau, nan pro kale midöp u piti gi udlö, yiharin mideinaböl. * 30 Anib u, bi wög gagöp anibu nip dam sibön kub auöp höj adö au yan yube, nibi bi meg hau ribiköm, mitöj gi midpal gau aip mideian,’ a ginab,” a ga. *

Manö kub hagep ñin u

31 “Bi Ñi nipe Kin kub midöm, mailö aij unbö ke halö aunab ñin u, ejol gau magöñhalö aip apöm, sea Kin nipe asik midep adö u asikö, * 32 nibi bi ram minöj ke gau gau midpal rö magöñhalö apöm, amgö ilö nip au magum gilö ninöl gi, kalip nime li böj u ke löm, böj u ke löm ginab. Bi kaj sipsip kaj meme mukep bi gau, kaj sipsip gau migan ap ke yuöm, kaj meme gau migan ap ke yuöm gipal rö u ginab. * 33 Nibi bi kaj sipsip rö midpal gau ninöm, ñimagö yijig böj lau linab; nibi bi kaj meme rö midpal gau ninöm, ñimagö sidagö böj lau linab. 34 Nipe Kin kub u me, nibi

* 25:29: Mad 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 * 25:30: Mad 8:12; Luk 13:28 * 25:31: Mad 16:27; 19:28 * 25:32: Esi 34:17; Rep 20:11-13

bi ñimago yijig böñ lau kalip hagnab, ‘Bapi kalöp ud aij göp u me, miñ miñ gimim. Nipe ram m+nöñ hadame dagol gau gi la ñin u, ka kalöp u gi la. Apim, ka aij an+bu udim. ³⁵ Pen niñhön: yip kiyö lö, nan magö ñibim. Yip ñig nan gö, ñig ñibim. Yad ram m+nöñ mlö gau nibö aunö, yip hag udmim, dam ram kale u libim. * ³⁶ Yad wañj m+dagö, yip wañj u ñibim. Yad nan gö, yip gi aij gipim. Nagi m+dainö, yip am niñbim,’ a ginab.

³⁷ “Anig hageinab, nibi bi aij gau nip pen hagnaböl, ‘Bi Kub. Magö mai nöp kiyö lö nan magö ñibun? Magö mai ñig nan gö, nöp ñig ñibun? ³⁸ Magö mai ne bi mlö gau nibö rö auö, nöp hag udun dam ram hon u libun? Magö mai wañj u m+dagö, nöp wañj ñibun? ³⁹ Magö mai ne nan ga aka ne nagi m+daina, nöp am niñbun?’ ö ginaböl.

⁴⁰ “Hageinaböl, Kiñ u hagnab, ‘Mam yad yiñharin ap gi aij gipim u me, yip gi aij gipim,’ a ginab. * ⁴¹ Kalip anig hagöm, nibi bi ñimago s+dagö böñ lau m+deinaböl gau, kalip hagnab, ‘God kalöp niñöm gasi naij niñab. Nipe Seden nip abe, Seden ejol nipe gau abe, kalip ilön gö niñöl gi m+deilan, a göm, ka mab ke inab ap gi la. Kale nibi bi naij, ilön kub udnabim gau, yip arö gimim, mab ke inab ka an+bu arim. * ⁴² Niñhön ginig: yip kiyö lö, nan magö ñagpe. Yip ñig nan gö, ñig ñagpe. ⁴³ Yad mlö gau nibö aunö, yip hag udmim, dam ram kale u lagpe. Yad wañj m+dagö, yip wañj ñagpe. Yad nan ga ñin u, aka

* **25:35:** Ais 58:7 * **25:40:** Pro 19:17; Mad 10:42; Mak 9:41

* **25:41:** Mad 7:23

nagı̄ mı̄dainö ñın u, yıp ap nı̄mim gı̄ aij gagpe,’ a gınab.

⁴⁴ “Hageinab, nıp hagnaböl, ‘Bı̄ Kub. Ñın mai ne kiyö mı̄daina, nan magö ñagnoñ Ñın mai ne ñı̄g nan gö, ñı̄g ñagnoñ Ñın mai ne mı̄lö gau nı̄bö auö, nȫp hag udagnoñ Ñın mai ne wałı̄j mı̄dagö, nȫp ñagnoñ Ñın mai ne nan ga aka nagı̄ mı̄daina, nȫp am nı̄mim gı̄ aij gagno?’ ö gınaböl.

⁴⁵ “Anı̄g hageinaböl, Kın u hagnab, ‘Yad kale nı̄mim hagabin, kale mam yad yı̄harı̄m ap gı̄ aij gagpim u me, yıp u rö nȫp gı̄ aij gagpim,’ a gınab.

⁴⁶ Anı̄g hagöm, kalıp hag yuö amöm, pör nȫp ilön gö nı̄mim gı̄ mı̄deinaböl ka u arnaböl; pen nı̄bi bı̄ aij nı̄pe gau hagö, kale amöm, pör nȫp pör nȫp kamı̄m mı̄dep ram mınȫm au arnaböl,” a ga. *

26

Jisas nıp ai göl gun al pak lun, a göm, agamı̄j hag nı̄mim

(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

¹ Jisas manö anı̄bu hagöm, bı̄ nı̄pe unbö mı̄gan lañ gau kalıp haga, ² “Kale nı̄mim, ñın mı̄höp mı̄döm, Pasopa ñın kub u mı̄ni, a göm, ap magum göm yı̄harı̄m mı̄deinaböl. Pen kale anı̄g göl ap magum göm, yıp Bı̄ Ñı̄ nı̄pe u, ud gapman bı̄ kub gau kalıp ñöm hagnaböl, ‘Nıp mab ba lañ al pak lı̄mim,’ a gınaböl,” a ga. *

³ Pen God nıp nan sabe gep bı̄ kub gau abe, bı̄ manö ud ası̄kep gau abe apöm bı̄ God nıp nan

* **25:46:** Dan 12:2; Jon 5:29 * **26:2:** Eks 12:1-27; Mad 20:18

sabe gep bi kub yabił Kaiapas ram kub niþe u magum göm, ⁴ Jisas niþ ai göl gun, agamij ud sisı lun, al pak linabun, a göm, manö hag li mideila. ⁵ Pen kale hagla, “Pasopa nan niþeb yiþariþ mıdep niþ i, hon aniþ gıno, niþi bi iru nöþ midpal gai i pen pen göl rö löp. Aniþ u, miñi arö gun, niþ ap niþ al pak lun,” a gıla.

*Niþi ap Jisas nabıc cög niþ wel li ña
(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)*

⁶⁻⁷ Jisas ram riþig ađlö Bedani am midöm, Saimon bi wös hapeb nöd la u ram niþe u am nan niþeila. Nan niþlö niþöl gi, niþi ap wel haþiþ aij auep, mani kub raubal u, barol halö dapöm, Jisas nabıc cög adö u hoþ ga. * ⁸⁻⁹ Hoþ gö, Jisas bi niþe gau niþlö, hibur kale u naiþ gö, hagla, “Wel aniþu damöm mani kub udöm, niþi bi nan midagöp gau kalıþ ñeb rö u, pen niþön giþig aniþ göl yiþariþ hoþ göþ?” ö gıla.

¹⁰ Manö aniþu hageila, Jisas ke niþöm, kalıþ haga, “Niþi aniþi niþe yiþ gi aij yabił göþ u, niþön giþig aniþ hagabim? ¹¹ Niþi bi nan midagöp gau aip pör mideinabim, pen yad aip pör midageinabun. * ¹² Niþi bi umlö, wip riþöl giþig, wel li ñöm dam riþöl giþal. Yiþ riþöl giþig gaböl u me, niþe wel aniþu hañ roman yiþ li ñöb. ¹³ Pen yad kalöp niþö hagabin, hainö ram miþöþ iþ i ke gau gau magöþhalö, manö aij yad u hagöl gi, niþi aniþi aniþ gajıþ u aiud udöl gi, ga aniþu hauf gagnaböl,” a ga.

* **26:6-7:** Luk 7:37-38 * **26:11:** Dud 15:11

Judas Jisas n̄ip mumug n̄iŋa
(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

¹⁴⁻¹⁵ Ñ̄in an̄ibu, Jisas b̄i n̄ipe Judas Iskariod, Jisas n̄ip kain ḡi dam ñ̄inö al pak löl a göm, God n̄ip nan sabe gep b̄i kub gau kal̄ip hagn̄ig ara. Amöm haga, “Yad Jisas n̄ip kain ḡi dapem kalöp ñ̄einabin u, ȳip nan n̄ihön ñ̄inabim?” ö ga. Hagö, n̄ip silpa magö ñ̄in juöl añ̄i ap ado ḡi da unbö s̄idun̄ lan̄ (30) ñ̄ila. * ¹⁶ Ñ̄eila, Judas n̄ipe, “Yad ai göl gem Jisas n̄ip mumug ḡ+nö, n̄ip ud s̄+s̄ löm ud aröl,” a göm, gas̄i u n̄iŋa.

Jisas b̄i n̄ipe gau aip Pasopa nan ñ̄iŋla
(Mak 14:12-21; Luk 22:7-13,21-23; Jon 13:21-30)

¹⁷ Hainö nan ñ̄iŋeb kub Bred Ȳis M̄idagöp a ḡim̄idal ñ̄in u iŋ gö, ñ̄in wañ̄ign̄ibö u nöp, b̄i n̄ipe gau Jisas m̄ideia u apöm hagla, “Pasopa sipsip pi pak ñ̄iŋn̄abun ñ̄in u söl m̄idöp. An̄ib u, hon ram mai amun nan ñ̄iŋn̄abun gau ḡi l̄i aij gun?” ö ḡila. * ¹⁸ Hageila, kal̄ip haga, “Kale daun kub u ammim, b̄i ap m̄idöp au ram n̄ipe ammim n̄ip hagmim, ‘Manö hag ñ̄eb b̄i hagöp, “Ñ̄in yad u söl m̄idöp u me, b̄i yad gau aip kaj sipsip pi pak lau ñ̄iŋn̄abun ram ne u,” a göp,’ a ḡimim,” a ga.

¹⁹ Jisas an̄ig hagö, b̄i n̄ipe gau haga rö n̄iŋöm, amöm kaj sipsip an̄ibu ram an̄ibu pak lauöm, ḡi l̄i aij geila. ²⁰ Dugo magö u, b̄i n̄ipe unbö m̄igan lan̄ gau aip as̄iköm, ²¹ nan ñ̄iŋöl ḡi haga, “Yad kalöp n̄iŋö hagabin, b̄i hon aip nan ñ̄iŋn̄abun i, ap ȳip kain ḡi dam arnab,” a ga.

* **26:14-15:** Sek 11:12; Jon 11:57 * **26:17:** Eks 12:14-20

²² Hageia, bî nîpe gau gasî mlö löm, añî añî nîp hag nîñöl gî hagla, “Bî Kub! Yad hagpan aka?” gîla.

²³ Hageila haga, “Bî yad aip kînañ mîgan añî ñîñabul i, yîp kain gî dam arnab. * ²⁴ God Manö u hadame nöp kalî kliñ rîkôm hagla rö, yîp kain gî damöm, al pak lîlö umnabin u, pen bî yîp kain gî dam arnab u, God bî anîbu nîp gî naij gî nab. Nîme nîp yag dauagböp u aij. Pen yag dauö, mîdöl gî anîg gî nab u, hainö ilön kub yabî udnab,” a ga.

²⁵ Hageia, bî nîpe Judas, nîp kain gî nîg ga u haga, “Manö hag ñeb bî. Yîp hagagpan aka?” ga. Hageia haga, “Me nöp hagabin,” a ga.

*Jisas bî nîpe gau kalîp bred ñîg wain ña
(Mak 14:22-26; Luk 22:14-20; 1Ko 11:23-25)*

²⁶ Nan ñîñ mîdöl gî, Jisas bred udöm, God nîp aij a göm, ud jö göm, bî nîpe gau kalîp ñöl gî haga, “Kale ud ñîñim. U hañ romanñ yad,” a ga.

²⁷ Anîg hagöm, ñîg wain kap u, u rö nöp udöm, God nîp aij a göm, kalîp ñöl gî haga, “Kale magöñhalö ñîñim. ²⁸ U hagape yad lugnab u nöp. Lugö, God hadame gau haga manö u pîdöñ arnab. Lugö, nîbi bî iru nöp nan si nan naij gî pal gau, God nîñöm arö gî nab,” a ga. *

²⁹ Anîg hagöm haga, “Yad kalöp nîñö hagabin, ñîg wain i mîñî rîmnap halö ñîñagnabin. Hainö, God nîbi bî udöm kumi kabö adö lañ au abad mîdeinab ñîñ u nöp, yad kauyañ kale aip ñîg wain u ñîñnabin,” a ga. ³⁰ Anîg hagöm, bî nîpe

* **26:23:** Sam 41:9 * **26:28:** Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Ko 10:16

gau aip God hib dap raneb k+map ap hagöl g+̄, Olip Dum arla. *

Jisas Pida n+̄p, “Jisas n+̄p n+̄nagpin,’ a g+̄nabön,” a ga

(Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

³¹ Jisas haga, “God Manö u kal+̄ kliñ r+̄köm hagla, ‘Yad bi+̄ kaj sipsip mukep u n+̄p pak l+nö, kaj sipsip n+̄pe gau magöñhalö p+̄ñ+̄n g+̄ arnaböl,’ a g+̄la.

Hagla an+̄bu me, midö s+̄bön an+̄ yan+̄ kale magöñhalö y+̄p arö g+̄mim, p+̄ñ+̄n g+̄ arnabim. *

³² Pen yad umem urakem, ram m+nöñ Galili nöd areinabin, kale hain n+nabim,” a ga. *

³³ Hageia, Pida haga, “Bi+̄ magöñhalö nöp arö göm, jöl n+naböl rö löp, pen yad an+̄g gagnabin,” a ga.

³⁴ Hageia, Jisas haga, “Yad nöp manö n+̄ñö hagabin, s+̄bön an+̄ yan+̄ yaur k+̄lak+̄l w+̄ñ alagnab magö u, ‘Jisas n+̄p n+̄nagpin,’ a g+̄mön, magö m+̄hau n+̄gan+̄n hagnabön,” a ga. *

³⁵ Hageia, Pida klö yab+̄l göm haga, “Y+̄p al pak l+n+̄g, al pak l+naböl u pen, ‘Jisas bi+̄ yad wasö,’ gem hagagnabin,” a ga. Jisas bi+̄ n+̄pe magöñhalö u rö nöp Pida haga rö nöp hagla.

Jisas God n+̄p sabe g+̄ m+̄deia

(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

³⁶ Jisas bi+̄ n+̄pe gau aip mab wög ad+̄n Gedsemani amöm, bi+̄ n+̄pe r+̄mnap kal+̄p haga, “Kale aui as+̄k m+̄daimim. Yad au dan+̄ amem, Bapi n+̄p sabe

* **26:30:** Luk 22:39; Jon 18:1 * **26:31:** Jon 16:32; Sek 13:7

* **26:32:** Mad 28:7,16 * **26:34:** Mad 26:69-75

göl gî mîdeinabin,” a ga. ³⁷ Anîg hagöm, Pida aip, Sebedi ñî nîpe mîhöp Jems Jon aip kalîp uł gî ara. Amöl gî, Jisas nîpe gasî mîlö löm, ³⁸ kalîp yam haga, “Mîdmagö yîp u bîg ñöl nöp löp u, umnam rö löp. Kale aui mîdmim, yîp abad mîdaimim,” a ga. *

³⁹ Anîg hagöm, kalîp anîb au hag löm, nîpe yöp söl dagol au amöm, ubör yîhön göm, mulu adîñ u ud mînön yan löm, God nîp sabe göm haga, “Bapi, nan yîp gîñîg gab anîbu, wasö gîñîg, wasö gîmön. Pen yad gasî nîñbin adö u gagmön; gasî ne ke nîñban adö u rö gîmön,” a ga.

⁴⁰ Anîg hagöm, ado gî apöm nîña, bî nîpe gau hon haneila. Jisas Pida nîp haga, “Kale magö añî ap nöp yîp abad mîdagim ar? ⁴¹ Nan naij gun rö löp, a gîmim, God nîp sabe göl gî mîdaimim. Gasî kale u gîmim rö löp u pen hañ roman u nöp masös göp,” a ga.

⁴² Jisas anîg hagöm, kauyan am Nap nîp sabe göm haga, “Nan yîp gîñîg gö ilön udnabin u, arö gep rö mîdagöp u, hałowałö gan; gasî ne ke nîñban adö u rö gîmön,” a ga. ⁴³ Anîg hagöm, kauyan ado gî apöm nîña, bî nîpe gau amgö nîñ mîdageila; hon haneila.

⁴⁴ Pen nîpe ado gî amöm, Nap nîp nöd sabe ga rö nöp, kauyan sabe göm, ⁴⁵ ado gî apöm, bî nîpe gau kalîp haga, “Kale masös gö, han mîdpim arñ Bî gau me, nîñim! Bî yîp kain göm, Bî Ñî nîpe, bî nan si nan naij gîpal gau kalîp ñîñîg gab. ⁴⁶ Urakpe arun! Nîñim! Bî kain göp bî auab i,” a ga. *

* 26:38: Jon 12:27 * 26:46: Jon 14:31

Judas Jisas n̄ip kain gi ud ara
(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)

⁴⁷ Jisas manö hagö n̄iηöl gi, b̄i n̄ipe unbö m̄igan laη ap, Judas, b̄i God n̄ip nan sabe gep b̄i kub gau abe, b̄i manö ud as̄ikep gau abe, n̄ip hagla rö, b̄i kale iru nöp dapöm apjaka. Kale ru m̄lō k̄id r̄imnap, ur pakep r̄imnap udöm, aula. ⁴⁸ Judas nöd kal̄ip hag löm haga, “Yad b̄i ap n̄ip am hag w̄ihai udem, ud bom haluem, mulu ñ̄iηeinam u, b̄i u me, a ḡimim, n̄ip ud s̄is̄i l̄imim,” a ga. ⁴⁹ Pen Judas n̄ipe Jisas m̄ideia au ȳiη̄id nöp apjaköm, “Manö hag ñ̄eb b̄i, ne m̄idpan?” a göm, n̄ip mulu ñ̄iηa.

⁵⁰ An̄ig gö, Jisas haga, “B̄i me. Nan ḡin̄ig gabön u ȳiη̄id ḡi!” a ga.

Hagö, b̄i Judas aip aula gau Jisas n̄ip ud s̄is̄i l̄ila.

⁵¹ Jisas ud s̄is̄i l̄ilö n̄iηöl gi, Jisas b̄i n̄ipe ap ru m̄lō k̄id n̄ipe u ud t̄ip gi udöm, b̄i God n̄ip nan sabe gep b̄i kub yab̄t̄ u wög n̄ip ḡim̄idöp b̄i u, n̄ip r̄im̄id böη lap u böη nöp r̄ib gi dö gi yua. * ⁵² An̄ig gö, Jisas n̄ip haga, “Ru m̄lō k̄id udpan u ado ḡi l̄i m̄igan yuö lugaη. N̄ibi b̄i ru m̄lō k̄id udöm pen pen ḡinaböl gau, adö an̄ibu nöp umnaböl. *

⁵³ Yad ‘Bapi ake!’ gaibnep, n̄ipe ȳiη̄id nöp ejol yam ke ke unbö m̄igan laη rö hag yuö, apöm ȳip abad m̄idaiblap. ⁵⁴ Pen hadame nöp God Manö u kal̄i k̄iñ̄ r̄iköm, ȳip an̄ig an̄ig göm umnab a ḡila u me, an̄ig ḡin̄im. Yad adö ap ke geinabin u, kabö rö gagnab,” a ga.

⁵⁵ Pen b̄i n̄ip udn̄ig aula an̄ib gau kal̄ip haga, “Yad pör am God sabe gep ram u as̄ikem, n̄ibi

* 26:51: Jon 18:26 * 26:52: Jen 9:6; Rep 13:10

bî gau kalîp manö hag ñîbin u pen yîp udagpim. Mîñi pen, ru mîlö kîd halö, ur pakep halö dapim, bî nan si udep rö u yîp udnîg auabim. * ⁵⁶ Kale gabim anîbu, God manö hagep bî gau God Manö kalî kîñ rîkôm hagla rö nöp gabim,” a ga.

Pen magö anîbu, Jisas bî nîpe gau magöñhalö nîp arö göm pîñîñ gî arla.

Juda Kansol Kub bî gau Jisas nîp manö kub hagla

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:13-14,19-24)

⁵⁷ Pen God lo manö hag ñeb bî gau abe, bî manö ud asîkep gau abe, ap magum gî mîdeila bî Kaiapas God nîp nan sabe gep bî kub yabî u ram nîpe au me, Jisas nîp ud sîsî lôm, dam ram anîbu arla.

⁵⁸ Pen Pida nîpe hain hain amöm, ram höñ adö u mîdöm, God sabe gep ram polisman gau aip asîkôm, nîhön rö gî naböl a göm, nîñ mîdeia.

⁵⁹ Bî God nîp nan sabe gep bî kub gau abe, Juda Kansol kub bî gau abe hagla, “Hon bî manö pîral hagep bî rîmnap kalîp hag nîñno, kale manö ap haglö, kabö göl mîdö, manö ît me u, a gun, Jisas nîp al pak lun,” a gîla. ⁶⁰ Anîg hagla u pen manö anîbu ke ke arö, Jisas nîp al pak lep ît ap mîdageia.

Anîg ga u pen hainö bî mîhöp apil haglö, ⁶¹ “Bî anîbi haga, ‘God sabe gep ram u ud jö gî yuem, mîdö ñîñ mîhau nîgan kauyañ gî lînabin,’ a ga,” a gîlö. * ⁶² Anîg hagailö, God nîp nan sabe gep

* **26:55:** Luk 19:47; 21:37 * **26:61:** Jon 2:19-21

bî kub yabił u, Jisas nîp haga, “Manö nöp hagabil u, ne pen ap hagagnabön ar?” a ga. ⁶³ Hageia, Jisas pen manö ap hagaga. Anîg gö, bî God nîp nan sabe gep bî kub yabił u haga, “Miñi manö kub hagnîg mîdpun i, manö pîral hagagmön. God pör kamîŋ mîdöp u, u rö nöp nîŋ mîdöp. Anîb u, hanîp kabö göl hagamön: ne Mesaia u, God Ñî nîpe aka wasö?” ga. * ⁶⁴ Hageia, Jisas haga, “Me hagpan u. Pen kale magöŋhalö nîŋim! Yad kalöp hagabin, yad Bî Kub kłö ke yabił u ñîmagö yîjîg böŋ nîpe lau adö mîdem, kumi bad adö au amem mînöh naböŋ il i aueinabin u nîŋnabim,” a ga. *

⁶⁵ Jisas anîg hagö, bî God nîp nan sabe gep bî kub yabił u, wałîj nîpe gau ke ud biłîłî göl gî haga, “Nîpe God hib u rîb juajîp nîŋbim! Anîb u, nîbi bî rîmnap hag nîŋagun. Nîpe gî naij göp u waiö hagöp me u. * ⁶⁶ Aka kale gasî nîhön nîŋabim?” ö ga. Hageia hagla, “Me hagöp me u; umañ añî,” a gîla. *

⁶⁷ Anîg hagöm, mulu maj mîgan nîp u kiñu al ñöm, paköl gî gîla. Rîmnap Jisas amgö magö nîpe pał u gî ñöm, alaun nîpe gau paköl gî, * ⁶⁸ hagla, “Ne Mesaia u, an nöp pakab u, hanîp hagö nîŋun,” a gîla.

Pida, “Jisas nîp nîŋagpin,” a ga

(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18,25-27)

* **26:63:** Ais 53:7; Mad 27:12 * **26:64:** Sam 110:1; Dan 7:13;
 Mad 24:30 * **26:65:** Mad 9:3 Jon 10:33 * **26:66:** Lep 24:16;
 Jon 19:7 * **26:67:** Ais 50:6; 53:5

69 Pen Pida manö kub hagep ram höŋ adö yan asik mideia u me, bi God nip nan sabe gep bi kub yabił u nip wög gimidöp pai ap apöm, nip haga, “Ne Jisas bi Galili nibö u aip midajil,” a ga.

70 Hagö, Pida nibi bi gau magöŋhalö niŋ midlö niŋöl gi, haga, “Manö ne hagabön u yad niŋagpin,” a ga. 71 Anig hagöm, uraköm, am ajöŋ it au midö niŋöl gi, nibi ram anibu wög gimidöp ap apöm, Pida nip niŋöm, nibi bi mideila gau kalip haga, “Nipe bi Jisas Nasared nibö u aip midailö niŋbin,” a ga. 72 Hagö, Pida wai ñöm haga, “Yad niŋö yabił hagabin, bi hagdip anibu yad niŋagpin,” a ga.

73 Pro magö ap midöm, nibi bi Pida aip urak mideila gau nip hagla, “Niŋö nöp hagdip. Ne bi kale ap. Meg migan kale hagdip rö, ne u rö nöp hagdip,” a gila.

74 Hageila, Pida blätö göm haga, “Yad kalöp niŋö yabił hagabin. Wasö u, God yip ilön mab ñinim aij. Bi kale hagdip anibu yad niŋagpin!” a ga. Anig hagö niŋöl gi, adin yaur kilakıl u wiñ ala.

75 Kilakıl u wiñ alö, Pida Jisas manö nip nöd haga anibu gasi niŋöm, gasi milö la. Niñön ginig: Jisas haga, “Yaur kilakıl wiñ alagnab magö u, ‘Jisas nip niŋagpin,’ a gimön, magö mihau nigan hagnabön,” a ga. Gasi anibu niŋöm me, gasi milö löm, höŋ amöm, mitöŋ kub ga. *

27

*Jisas nip dam gapna Pailod nip ñila
(Mak 15:1; Luk 23:1-2; Jon 18:28-32)*

* 26:75: Mad 26:34

¹ Ram gisön rika niñöm, God nıp nan sabe gep bı kub gau abe, bı manö ud asıkep gau abe, manö hag niñ hag niñ göm, manö hag adö añı löm, Jisas nıp al pak lun, a gıla. ² Anıb u, Jisas nıp nagı löm, damöm gapman bı kub gapna Pailod nıp ñıla.

Judas nagı ñıña
(Ap 1:18-19)

³ Pen Jisas nıp manö kub hagöm, al pak lınıg geila niñöm, Judas, niñhön gıñıg Jisas nıp mumug niñbin, a göm, mani uda u, bı God nıp nan sabe gep bı kub gau abe, bı manö ud asıkep gau abe, kalıp ju dam ñıñıg göm, God sabe gep ram u ara. ⁴ Amöm, mani anıb gau kalıp ñöl gı haga, “Jisas naij gagöp u pen yad nıp mumug niñbin u, mıdö umnab. Anıb u, yad nan si nan naij gıpin,” a ga. Hageia, kale hagla, “U nan hon wasö. Ne ke nöp anıg gıpan,” a gıla. ⁵ Hageila, Judas mani ñıla anıbu God sabe gep ram raul u ud yuöm, am nagı ñıña. *

⁶ Bı God nıp nan sabe gep bı kub gau, mani anıbu udöm hagla, “Mani anıbi, bı al pak lun, a gun, mumug gıno u me, God nıp ñun rö lagöp,” a gıla. ⁷ Anıg hagöm, manö hag niñ hag niñ göm hagla, “Bı mılö gau niñbö apöm umlö, dam rıgöl gun u, mınöñ naböñ mıgan ap rauun,” a göm, am bı ap mınöñ udöm rin cög gımıdöp mınöñ naböñ mıgan anıbu raula. ⁸ Mınöñ naböñ mıgan anıbu, mumug bıg ñıla mani u udöm raula u me, hainö niñbi bı mınöñ naböñ mıgan anıbu, hib “Mınöñ Mıgan Hagape Halö” a gıla. Mıñi u rö nöp mınöñ

* 27:5: Ap 1:18-19; Mad 26:14-15

naböŋ migan an+bu, hib “M+nöŋ Migang Hagape Halö” a g+pal.

⁹ Pen kale m+nöŋ naböŋ raula an+bu, b+ God manö hagep Jeremaia nöd hagöm kal+ kliñ r+ka rö nöp g+la. N+pe God Manö u ad+ŋ ap kal+ kliñ r+köm haga, “Kale mani silpa ñ+ñ juöl añ+ ap ado g+ da unbö s+duŋ laŋ (30) u, Juda n+bi b+ hagla mani u yag damöm, * ¹⁰ b+ m+nöŋ udöm rin cög g+m+döp m+nöŋ naböŋ migan an+bu raula. B+ Kub y+ŋ haga rö nöp g+la,” a ga.

Gapna Pailod Jisas hag n+ŋa

(Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Jon 18:33-38)

¹¹ Jisas n+ŋ damöm, gapman b+ kub Pailod m+deia au arlö n+ŋöl g+, Pailod Jisas n+ŋ haga, “Ne Juda kai kiŋ kub kale m+dpang aka?” ga. Hageia, Jisas haga, “Me hagpan me u,” a ga. ¹² Pen b+ God n+ŋ nan sabe gep b+ kub gau abe, b+ manö ud as+kep gau abe, n+ŋ manö r+mnang hageila, n+pe pen manö ap hagaga. * ¹³ An+g gö, gapman b+ kub Pailod haga, “Manö pen pen hagöm, manö ke ke hagaböl u, n+ŋagan ar?” a ga. ¹⁴ Hageia, Jisas manö pen ap hagagö, Pailod gas+ iru yab+ñ n+ŋa.

Juda n+bi b+ gau, Jisas n+ŋ al pak l+mim, a g+la

(Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16)

¹⁵⁻¹⁹ Pen Pailod n+pe b+ kub manö ud as+kep sea adö u as+ik m+do n+ŋöl g+, n+bin manö ap hagö, auö haga, “Yad m+do nöp s+böŋ yan uhön n+ŋbin, b+ manö kub hagabön b+ u b+ aij. N+ŋ manö klö hagagmön. Yad uhön n+ŋbin an+bu, gas+ iru yab+ñ n+ŋabin,” a ga. Pen Pailod gas+ n+pe ke gau nöp

* **27:9:** Sek 11:12-13 * **27:12:** Ais 53:7

n+ŋa, Jisas nan ap gaga; b+ kub gau nöp n+p n+ŋlö mulu lugöp daubal. An+b u, yad aigöl gem, n+p hag yuö aran, a göm, gas+ u n+ŋa.

Pen Rom gapna b+ kub u pör m+ u m+ u Juda kai Pasopa ñ+n kub u, kal+p b+ nag+man kale ke hag n+ŋm+dal u, y+har+ŋ hub+k yum+döp. Ñ+n an+bu, b+ naj yab+ŋ ap nag+ m+deia; hib n+pe u Barabas. N+bi b+ iru nöp ap magum geila gau, Pailod kal+p haga, “Kalöp b+ mai y+har+ŋ hag yunamŋ Jisas, Mesaia u a g+pal u aka Barabas n+p hag yunam?” ö ga. * 20 Hagö, b+ God n+p nan sabe gep b+ kub gau abe, b+ manö ud as+kep gau abe, n+bi b+ gau kal+p hagla, “Kale Pailod n+p hagem, Barabas n+p hub+k yuöm, Jisas n+p al pak l+lan,” a g+la.

21 Pen Pailod n+bi b+ ap magum g+ m+deila gau kal+p haga, “B+ m+hai i, b+ an n+p hub+k yunam?” ö ga. Hageia hagla, “Barabas n+p hub+k yumön,” a g+la.

22 Hageila, Pailod haga, “An+g hagpim u, Jisas Mesaia u a g+pal u, n+p n+hön g+nam?” ö ga.

Hageia, kale magöŋhalö hagla, “N+p mab ba lan al pak l+lan!” a g+la.

23 Hageila, Pailod haga, “Pen n+hön? N+pe nan n+hön nan g+ naj göp?” ö ga. Hagö, manö haga u n+ŋagöm, manö dap ranöm hagla, “N+p mab ba lan al pak l+lan! N+p mab ba lan al pak l+lan!” a g+la.

24 Hageila, Pailod gas+ n+ŋa, manö yad udagnaböl; pen manö r+mnap halö kal+p hag ñ+nö, pen pen paköl rö löp, a g+ gas+ n+ŋa. An+g n+ŋöm, n+bi b+ gau amgö ilö kale gau, ñ+g udöm

* 27:15-19: Jon 11:47-48; 12:19

ñimago ñig li li göm, kalip haga, “Bi anibi nip al pak linig gabim u, manö anibu yip auagnab; kale ke ado gi aunab,” a ga. *

²⁵ Hageia, nibi bi gau magorhalö hagla, “U wip nabic hon ke! Hagape nipe hanip apöm, ñi hon gau arnab! Manö anibu, hon abe, ñi pai hon gau abe aunab!” a gila. *

²⁶ Anig hageila, Pailod kalip Barabas nip hubik yuöm, Jisas nip ami bi nipe gau ña niñöm kale nagit ud Jisas pakla. Anig gilö, Pailod nipe Jisas nip mab ba lanj al pak lö, a göm, ami bi nipe gau kalip ña.

Ami bi gau Jisas nip hag jula
(Mak 15:16-20; Jon 19:2-3)

²⁷ Gapna Pailod ami bi nipe gau, Jisas nip udöm, dam ram kub kale u amöm, ami bi yiharinj gau kalip magorhalö wiñ allö, ²⁸ ap magum göm, watij nip u ud juöm, watij atit, bi kub yimbäl rö ap dapöm, nip yim ñila. * ²⁹ Yim ñöm, nagit kalit kalit halö gau dapöm, kinj kai rol gipal rö usajil bad ap göm, nip rol gi ñöm, bi kub gau ur udpal, a göm, gamil milö ap ud Jisas nip ñimago yijig u ñöm, apöm nip kugom yimöm, hag juöl gi hagla, “Bi kub ne auban? Juda kai kinj kale ne auban?” ö gila. ³⁰ Anig hagöm, nip kinu alöm, gamil milö anibu ju udöm, nip nabic cög lanj pakla. *

³¹ Pen Jisas nip anig göl hag juöm, watij atit nip yim ñila u ud ju yuöm, watij nipe ke yim ñöm, nip mab ba lanj al pak linig, ut gi ud arla.

* 27:24: Dud 21:6-9 * 27:25: Ap 5:28 * 27:28: Luk 23:11

* 27:30: Ais 50:6

Jisas nɪp mab ba laŋ al pak lɪla
(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

³² Adan aŋ gau amöl gɪ nɪŋla, Sairini daun nɪbö bɪ ap aueia. Hib nɪpe u Saimon. Nɪp nable paköm, klö göm hagla, “Jisas nɪp al pak lɪnabun mab i ud aru,” a gɪla. ³³ Haglö, nɪpe udöl gɪ, ram mɪnönj Golgoda dum arla. Golgoda a gɪmɪdal u manö it u, “Wip Nabɪc Cög Ij.”

³⁴ Pen dum anɪbu amjaköm, ami bɪ gau ñig wain udöm, ñig asi ap udöm, halö ud ado malo göm, Jisas nɪp ñeila, pen nɪpe ñɪŋ nɪŋöm arö ga. *

³⁵ Jisas nɪp mab ba laŋ al pak löm, waɪɪj nɪp gau nɪme li ke ke udnɪg, sadu rö göm udla. * ³⁶ Anɪg göm, Jisas nɪp mab ba laŋ al pak lɪla it au asɪköm, abad nɪŋ mɪdeila.

³⁷ Jisas nɪp al pak löm, mab ba laŋ kali kliñ rɪkla:

BI I JISAS, JUDA KAI KIN KALE ME I.

³⁸ Pen Jisas nɪp al pak löm, bɪ nan si udep mɪhau, ap böŋ lap, ap böŋ lap, al pak lɪla. *

³⁹⁻⁴⁰ Nɪbi bɪ adan majö ap ran ap lug geila gau, nabɪc cög gor mar göm, nɪp hag juöm hagla, “Ne God Ñɪ nɪpe rö! God sabe gep ram u ud waɪ gɪ yumön, ñɪn mɪhöp nɪgaŋ kauyaŋ gɪ lɪnabön u me, mab ba laŋ arö gɪmön lugö, hon nɪŋun!” a gɪla. *

⁴¹ Bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau, bɪ lo manö hag ñeb bɪ gau, bɪ manö ud asɪkep gau, kale u rö nöp nɪp hag juöm hagla, ⁴² “Nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp gajɪp kamɪŋ arbal, pen nɪpe ke anɪg gɪnɪm

* **27:34:** Sam 69:21 * **27:35:** Sam 22:18 * **27:38:** Ais 53:12

* **27:39-40:** Sam 22:7; 109:25; Mad 26:61; Jon 2:19

rö lagöp. Isrel Kiñ kub hon u, mab ba lañ arö göm, m+nöñ il i lugö, niñö hagöp a gun, niñ udun. ⁴³ Niñpe God niñ udöm hagöp, ‘Yad God Niñ niñpe,’ a göp. God niñpe ke u rö nöp gasi niñeinab u, miñi apöm, niñ ud kamiñ yuañ,” a gila. * ⁴⁴ Biñ nan si udep Jisas aip al pak lila miñhau, kale u rö nöp, niñ manö naiñ anibu rö nöp haglö.

Jisas uma

(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

⁴⁵ Niñ anibu siñdö añ aulik magö u, siñbön apöm, miñd damöm siñdö gamiñ ga magö u kauyañ mailö ga. ⁴⁶ Siñdö gamiñ ga magö u, Jisas wiñ kub al hagöm haga, “Eli, Eli, lama sabakdani,” a ga. Haga anibu, “God yad. God yad. Yiñ ai giñig arö giñpan?” ö ga. * ⁴⁷ Anig hagö, niñbi biñ rimnap söñ anib au miñdeila gau niñöm hagla, “Biñ anibi biñ God manö hagep Iñaija niñ wiñ alab,” a gila. ⁴⁸ Anig hagöm, biñ ap am nan adiñ us hain rö bad ap ud dapöm, niñg wain asi u rauöm, gamiñ miñlö ap udöm, abös alöm, niñnö niññañ a göm, ña. *

⁴⁹ Anig göm niñö, biñ rimnap hagla, “Arük! Agamiñ niñ miñdaiun. Iñaija apöm, niñ ud kamiñ yunab aka?” gila. ⁵⁰ Pen Jisas kauyañ wiñ kub al hagöm, ake bad miñdeia u ur ga.

⁵¹ Magö anibu nöp, waiñ miñlö kub God sabe gep ram raul miñgan yañ, ajiñ pak piñ gila u, añ yañ pak biñiñ göm lap ke lap ke ara. Anig gö niñöl giñ, munmon udöm, kabö gau pa bu göm, * ⁵² wip kabö miñgan riñgöl göm pak piñ gila gau,

* **27:43:** Sam 22:8 * **27:46:** Sam 22:1 * **27:48:** Sam 69:21

* **27:51:** Eks 26:31-33; Hib 10:19-20

mıgan hiıköm, God nıbi bı uı nıpe nöd umla rıgöl gıla gau, iru nöp gö, kauyaŋ urakla. ⁵³ Uraköm, kabö mıgan gau arık höŋ amöm, Jisas uraka ñın u kale daun kub uı Jerusalem areila, nıbi bı iru nöp kalıp waiö lılö nıŋla.

⁵⁴ Pen munmon udöm, nıhön nıhön ga u nıŋöm, ami bı kub u abe, bı nıpe gau aip mıdeila gau abe, kale anının gö pıñıŋ göm, mıdmagö kale arö nıŋöl gı, kale hagla, “Yaue! Bı i nıpe God Ñı nıpe nıŋö yabıtı!” a gıla. ⁵⁵ Pen nıbi iru nöp apöm, ke ke au mıdöm, nıŋ mıdeila. Nıbi anıb gau Jisas nıp gı ñınıg Galili nıbö aula. * ⁵⁶ Nıbi mıdeila anıb gau ap Maria Magdala u, ap Jems aip Josep aip nıme Maria u, ap Sebedi ñı nıpe mıhau nıme u.

Josep nıpe Jisas hañ romaŋ dam kabö mıgan ap rıgöl ga

(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁵⁷⁻⁵⁸ Bı gep yabıtı ap, Josep, Arimadia daun nıbö u, nıpe Jisas bı nıpe ap mıdeia. Bı anıbu, Jisas umöb nıŋöm, dugo dugo magö u apöm, gapna Pailod nıp, Jisas hañ romaŋ u udnam aka gö, Pailod yau a göm, bı nıpe gau kalıp hagö, Josep nıp ñıla. * ⁵⁹ Jisas hañ romaŋ nıpe u Josep nıp ñılö, nıpe waıj rud aij ap udöm, wıp he mılö u magöŋhalö wam haluöm, ⁶⁰ dam kabö mıgan gısön nöp ap, yıp rıgöl gınaböl, a göm, ju tu lıla mıgan u rıgöl göm, kabö haıai kub ap ud gau ga gı dam ajöŋ pıtı göm ara. *

* 27:55: Luk 8:2-3 * 27:57-58: Dud 21:22-23 * 27:60: Ais 53:9

⁶¹ Nibi mihöp midailö, nibi ap Maria Magdala, nibi ap Maria ap. Nibi Maria mihau apil niñ midlö niñöl gı, Josep anig göm rıgöl ga.

Ami bı gau wip he rıgöl gıla kabö mıgan u abad mideila

⁶² Jisas umö rıgöl gıla ñın anıbu, God nıp nan sabe gep bı kub gau abe, bı Perisi gau abe, God nıp sabe gınig ñın u rol, a göm, nan gı dap jin gıla. Pen ruö, God nıp sabe gınig ñın kale u me, gapman bı kub Pailod mideila au arla. ⁶³ Amöm hagla, “Bı kub. Bı piral hagep anıbu haga, ‘Yad umem, ñın mihau nıgan u uraknabin,’ a ga. *

⁶⁴ Anıb u, ne bı rımnap hagö, ñın mihöp nıgan wip rıgöl u abad midaiöl. Wasö u, bı nıpe gau apöm, wip he mlö u si udöm, nıbi bı gau kalıp piral hagöm hagnaböl, ‘Nıpe kauyan uraköp,’ a gınaböl. Anig gılö, Jisas nöd manö piral haga u nan pro; kale hainö manö piral hagnaböl u kub yabıt gınab,” a gıla.

⁶⁵ Hageila, Pailod kalıp haga, “Anıb u, kale ami bı bad ap udmim, wip rıgöl gıla gau ammim, gası kale ke niñ aij gimim, wip rıgöl kabö lı pıdön gıpe, ami bı abad niñ midaiöl,” a ga.

⁶⁶ Hagö, Juda bı kub anıb gau amöm, ajön pıt gıla kabö kub u urön rö göm, ami bı bad u haglö, anıb au niñ mideila.

28

Jisas uraka

(Mak 16:1-10; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

* **27:63:** Mad 12:40; 16:21; Mak 9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 18:31-33; Jon 2:19-21

¹ Ruö ram rîk da lö nîjöl gî, nîbi mîhau Maria Magdala abe Maria ap abe kale ammil, Jisas nîp rîgöl gîla u nîjîng arlö. ² Magö anîbu munmon kub yabîl udö nîjöl gî, ejol ap kumi kabö adö laj nîbö apöm, Jisas nîp rîgöl göm kabö haîai pîl gîla u, ud ju ba u yuöm, adö anîbu asîka. ³ Ejol anîbu, mulu adîj nîpe mîmailö göl gî mîdeia. Waîij nîpe u, rud aij yabîl u la. ⁴ Pen ami bî nîj mîdeila gau, nîp nîjöm, anînin gö pîñîj göm, gîl gîl göm, umöm rö mîdeila.

⁵ Pen ejol u nîbi mîhau kalîp haga, “Pîñîj gagmil! Yad nîjbin, kale mîhøj Jisas mab ba laj al pak lîla u nîp nîj ajabil. ⁶ Nîpe aui mîdagöp. Nöd haga rö, mîdö nöp kauyañ uraköm aröp. Pen kale apil, nîp dam lîla kuö adö u nîjmil, * ⁷ yîjîd ammil, bî nîpe gau kalîp hagmil, ‘Jisas kauyañ uraköm Galili arab. Kale bî nîpe ammim nîp anîb gau nîjnabim,’ a gîmil. Manö anîbu nöp kalöp hag ñîng aubin,” a ga.

⁸ Anîg hagö nîjmil, nîbi mîhau pîñîj gîlö u pen mîñ mîñ göl gî, wip rîgöl anîbu yîjîd arö göm, bî nîpe gau kalîp hagnîg gî dö gî arlö. ⁹ Adan añ gau arlö nîjöl gî, Jisas kalîp mîhøj nable paköm haga, “Kale mîdpil?” a ga. Hagö, kalpe mîhøj ap kugom yîmmil, ma nîpe pîdøj udmil, hib nîpe u haglö adö ara. ¹⁰ Jisas kalîp mîhøj haga, “Pîñîj gagmil! Kale ammil mam yad gau kalîp hagmil, ‘Galili ammim Jisas nîp nîjnabim,’ a gîmil,” a ga.
*

Ami bî gau am Jisas uraköp manö u hagla

* **28:6:** Mad 12:40; 16:21 * **28:10:** Mad 26:32

11 Nibi miḥau, adan aṅ gau arlö niṅöl gi, ami bi niṅ mideila gau riṁnap, daun kub waryö raul aṅ amöm, bi God niṅ nan sabe gep bi kub gau kalip, niḥön niḥön ga anibu magöṅhalö hag ñila.

12 Hag ñeila, bi God niṅ nan sabe gep bi kub gau amöm, bi manö ud asikep aip manö hag adö añi löm, ami bi anib gau kalip mani kub ñöm hagla, 13 “Kale manö i nöṅ hagemim, ‘Siḅ aṅ yaṅ hon hanajun magö u, bi niṅpe gau apöm, wip he miḷö u si ud arbal,’ a giṁim. 14 Anig hagpe, gapna Pailod manö anibu niṅnab u, hon niṅ aip hagno, kalöp marö riṁnap ñagnab,” a giḷa.

15 Anig haglö, ami bi gau mani anibu udöm, amöm Juda bi kub anib gau hagla rö nöṅ giḷa. Kale pir alöm, Jisas wip he miḷö niṅpe u, bi niṅpe gau si ud arbal, a geila manö u, miñi Juda nibi bi gau manö piral anibu nöṅ hagöl gi nöṅ midpal.

Bi niṅpe gau Jisas niṅ niṅla

(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23)

16 Jisas bi niṅpe unbö agip u Galili amöm, Jisas nöḍ haga dum u arla. * 17 Amöm, Jisas niṅ niṅjöm, hib niṅpe haglö adö ara. Pen bi niṅpe riṁnap niṅjöm dui göm hagla, “U Jisas aka bi unbö ke?” ö giḷa.

18 Pen Jisas söḷ au apöm, kalip haga, “Bapi yip hagö, ram miṅnöh kumi kabö adö laṅ u abe, miṅnöh naböh iḷ i abe, yad magöṅhalö abadöl midpin. *

19 Anib u, kale ram miṅnöh gau magöṅhalö riṅon riṅon ammim, nibi bi ke ke gau magöṅhalö manö aij yad hag ñibe, kale yip niṅ udöm nibi bi yad

* 28:16: Mad 26:32 * 28:18: Jon 13:3; Ep 1:20-22

mıdöm yıp hain göl. Anıg gımim, Bap u, Nı u, Ana Uı u hib hıgmim, kalıp nıg pak nımim. *

²⁰ Anıg gımim, yad kalöp gımim, a gem, manö nıhön nıhön hag nıbin u, kale u rö nöp manö anıbu magöñhalö kalıp hag nı aij gıpe, magöñhalö hain göl. Pen yad kalöp nıñö yabıt hagabin, yad kalöp aip mıdem, mıd damem, mıd damem, mınöñ naböñ ıt i ur gınab,” a ga.

* **28:19:** Mak 16:15-16; Ap 1:8

Manö Kamɨŋ
The New Testament in the Kobon Language of Papua
New Guinea
Nupela Testamen long tokples Kobon long Niugini

Copyright © 2005 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Kobon

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

3850151d-322e-5e07-a069-b89a616a091d